

dr. Steinerné dr. Molnár Judit

Multikulturalizmus – orosz zsidók Izraelben

Habilitációs értekezés

(Habilitációs értekezésemet kiegészítettem, pontosításokkal, mely a védésre való felkészülés alatt született inspiráció ill. az opponenseknek a bírálókat, a védés során elmondott megjegyzéseinek figyelembevételével készült.)

ORSZÁGOS RABBIKÉPZŐ-ZSIDÓ EGYETEM

Budapest

2011

Tartalomjegyzék

I.	Bevezetés.....	4
	A kutatás témája és a vizsgált terület.....	4
	A témaválasztás indoklása.....	4
	Kutatási terep.....	4
	A kutatás célja.....	4
	Hipotézisek.....	5
	Kutatási módszer.....	5
II.	Elméleti háttér: A migráció és a multikulturalitás összefüggései.....	6
	1. A migráció fogalomköre.....	6
	2. A multikulturalizmus fogalomköre	10
	Interpretálás politikai, szociológiai, pedagógiai aspektusból.....	11
III.	Történelmi áttekintés.....	18
	1. Izrael a bevándorlók országa (A multikulturális társadalom keletkezése bevándorlás által).....	18
	2. Zsidó bevándorlás orosz földre	
	Zsidók a történelmi Oroszországban	
	Orosz és szovjet zsidók.....	22
	3. Zsidó településtörténet.....	28
	4. A zsidó állam orosz gyökerei. „Izraelt orosz zsidók csinálták orosz zsidóknak.”.....	39
	5. Életsorsok.....	50
IV.	Orosz izraeliek és kultúrájuk.....	55
	1. A 20. századi orosz izraeliek kultúrája, kulturális jellemzői, személyiségjegyei.....	55
	2. A 20. századi izraeli politika, kultúra, tudomány és művészet orosz gyökerei – Arképcsarnok.....	59
V.	Az orosz bevándorlás nyelvi vonatkozásai.....	69
	1. A zsidók orosz nyelve.....	69
	2. A bevándorlók nyelve.....	71

3. Az orosz nyelv hatása a héberre és a héber nyelv hatása az oroszra.....	74
VI. A multikulturalitás mint a modern felsőoktatás (idegen nyelvoktatás) kívánalma, alkotórésze.....	85
1. Innovatív törekvések az idegen nyelv oktatásában az Európai Unió nyelvoktatási modell alapján.....	85
2. Az Izrael idegen nyelv oktatásában (különös tekintettel az orosz bevándorlók nyelvoktatására) érvényesülő nyelvoktatási modell kritériumai.....	91
VII. Összegzés, kutatási eredmények.....	94
VIII. A kutatás folytatásának lehetséges iránya.....	100
IX. Irodalom.....	102
A hivatkozott irodalmak jegyzéke.....	102
A szerző témához kapcsolódó publikációi.....	105
Forrás- és ábrajegyzék.....	108

I. Bevezetés

A kutatás témája és a vizsgált terület: a multikulturalitást erősítő vagy gyengítő tényezők szerepe az orosz zsidók Izraelbe történő kivándorlása kapcsán, az orosz zsidók, mint multikulturális tényezők helyzete Izraelben.

A témaválasztás indoklása: Herzl Tivadar az 1897-es első cionista kongresszuson Bázelen így méltatta az oroszokat: „..... és akkor megjelent az orosz zsidóság, amiről még csak nem is sejtettük, mekkora ereje van. Professzoraik, orvosaik, jogászaik, iparosaik, mérnökeik és üzletembereik semmivel sem rosszabbul képzettek, mint mi. Majdnem mind beszélnek két-három nyelvet, és szakmai rátermettségüket mi sem bizonyítja jobban, mint a siker, amit egy zsidók számára egyáltalán nem barátságos országban elértek. Bennük még megvan a szolidaritás, ami a nyugat-európai zsidókból már régen kiveszett, és tökéletesen át vannak itatva egy jó értelemben vett zsidó-nemzeti érzéssel, a nacionalista szűklátókörűség és intolerancia legkisebb nyoma nélkül. Nem kínozza őket az asszimiláció gondolata (...), mégis tipikus gettózsidók. Amikor láttuk őket, rájöttünk, őseink honnan vették az erőt, hogy még a legmostohább körülmények között is megmaradjanak.” (Els van Diggele, 2005 Egy nép, amely külön lakik. HVG Kiadói Rt., Bp., 285) [1]

Ez az idézet volt az a motiváló erő, amely továbbgondolásra ösztönzött. A dolgozatban egy valós problémára, problémakörre kerestem választ: Mi jellemzi az Izraelben élő orosz zsidókat? Milyen az élet egy multikulturális társadalomban? Megőrizheti-e ott a bevándorló az identitását? Meg akarja-e őrizni egyáltalán? Mennyire erős az oroszok identitástudata, erősebb-e, mint Izrael más bevándorlóié? Az orosz ember hogy éli meg a zsidóságát Oroszországban – történelmileg és emberileg, az eszével és a szívével? A kivándorlásnak vallási vagy gazdasági okai annak? Melyik a domináns? Milyen orosznak lenni Izraelben? Mennyi pluszt adott az izraeli kultúrának, gazdaságnak, tudománynak az orosz bevándorlók kultúrája, tudományos kvalitása, gazdasági potenciálja? Hogyan asszimilálódtak, vagy nem asszimilálódtak az orosz bevándorlók? E gondolatokra kerestem választ írásomban, miközben kérdések tömegén rágódtam, hisz éltem Oroszországban, ismerem azt a lélektani pluszt, ami az orosz embereket megkülönbözteti a nem oroszoktól.

Kutatási terep: Izrael nagyvárosai és azok a kisvárosok, ahol a legtöbb orosz zsidó él

A kutatás célja:

1. Bemutatni kívánom az orosz emigráció történetiségét. Elemezni kívánom a migráció jelentőségét, súlyát, szerepét, hozadékát (a kultúra, a művészet, a tudomány, a sport és a gazdasági élet területén) az izraeliek és az oroszok vonatkozásában.

2. Bemutatni kívánom, hogy hogyan erősödött meg, teljesebben ki az izraeli társadalom multikulturalitása a bevándorolt orosz zsidók által a szellemtörténet, a politika, a nyelvpolitika, a nyelvtudomány, a pedagógia aspektusából.

3. Rámutatni kívánok arra, hogy a nyelvi pluralizmus, a multilingvalitás hogyan hat a nyelvtanulásra, a nyelvi kultúrára, mint motiváló erő, mint szemléletformáló tényező.

Hipotézisek:

1. Az orosz bevándorlók erősítették megjelenésükkel Izraelben a másság elfogadását, új szubkulturális formák kialakulását.

2. Az orosz bevándorlók jelentős súllyal kapcsolódtak be a gazdasági életbe, többségük fontos szerepet tölt be a pénzügyi szervezetekben.

3. Az orosz bevándorlók termékenyen hatottak integrálódásuk folyamán Izrael kulturális, tudományos életére.

4. A multikulturalitás és a modern felsőoktatás/nyelvoktatás kölcsönösen erősítik egymást.

Kutatási módszer: A téma feldolgozásához a módszerek komplex tárházát alkalmazom: kvantitatív és kvalitatív módszerekkel, azaz a számszerű adatokat/statisztikai adatokat elemzem leíró statisztikai módszerekkel (másodelemzés), melyet minőségi módszerekkel (1. dokumentumelemzés és tartalomelemzés, 2. interjú: szóbeli és írásbeli, 3. SWOT analízis) is alátámasztok. Ezen kívül használom még az esettanulmány módszerét és a kronológiai elemzés eljárását.

Kutatási módszerként alkalmaztam a rendelkezésre álló dokumentumok, a tárgyhoz kapcsolódó anyagok, a külföldi és hazai szakirodalom, információbázisok adatainak tanulmányozását, elemzését, másodelemzését és értékelését.

Problémafeltáró, elemző és rendszerező beszélgetéseket folytattam izraeli polgárokkal, beszélgettem Izraelben élő oroszokkal, Magyarországon tanuló izraeli diákokkal.

Izraelben élő orosz ismerőseimnek naponta juttattam el e-mailben szójegyzékeimet, szólistáimat, hogy azokat az orosz szavakat bejelöljék, amelyek elterjedtek a héberben. Parallel Magyarországon élő és tanuló izraeli egyetemistákat teszteltem, és kérdeztem meg orosz szavak ismeretéről, megértéséről.

A Szlepák család élettörténetének bemutatása narratív szóbeli interjú módszerével történt. Olyan eseményekről, élményekről beszéltek nekem Szlepákék az interjúk során, amelyek velük történtek. Ez felfogható biográfiai (életutat bemutató) és tematikusan fókuszált biográfiai narratív interjúnak is.

Natalia Davigyenko életútja egy szegmensének bemutatása másodközlés által történt. Az interjút vele kérdéseim alapján Ilana Zahar rögzítette.

Ida Nudel sorsáról Eliezer Berkowitz volt az adatközlő.

Mendelevics tanárral Mirjam Jakel készített interjút kérdéseim alapján.

Számos könyvélményem, személyes tapasztalatom sodort egyre jobban a téma feltárására, többek között Gereben Ágnes tanulmányai, Karády Viktor zsidóságelemző munkája, Hódos György, Els van Diggele, Komlós Aladár, Prepuk Anikó, Veršik Anna könyvei meghatározó műveknek számítottak, melyek gondolkodásmódom, koncepcióm kialakításában a leginkább befolyásoltak. Hasznosítható tapasztalatokat szereztem.

Szakcikkekben, könyvekben, ismertettem megállapításaimat (vö. Bibliográfia, 105-106. oldal). Több multikulturalitással foglalkozó hazai és nemzetközi szemináriumon, konferencián tartottam előadást, melyek közül a legfontosabbakat említem az értekezésemben (vö. Bibliográfia, 106-107. oldal).

II. Elméleti háttér: A migráció és a multikulturalitás összefüggései

1. A migráció fogalomköre

Európa a második világháború utáni megosztottsága, a keleti és nyugati országok társadalmi, gazdasági, politikai berendezkedése révén olyan ellentétekkel, nehézségekkel rendelkezett, melyet migrációs folyamatok követtek. Megindult a fejlettebb országokba irányuló bevándorlási hullám. Ez a tendencia azonban a világ más országaira is jellemző volt, főként az Amerikai Egyesült Államokra, Kanadára, Nagy-Britanniára, Izraelre és Ausztráliára.

A nemzetközi migráció kérdésköre, amely napjaink egyik legaktuálisabb problémája, rendkívül szerteágazó jelenség. A migráció népességmozgást, népességvándorlást jelent, személyek és csoportok tartós lakóhelyváltással együtt járó mozgását, amelynek különböző vetületei, dimenziói különböztethetők meg.

A migrációban résztvevő népek közül kiemelkednek az **oroszok**, akiknek **jelenlétét a világban** a következő – **2006-os adatokat tartalmazó - táblázat szemlélteti:**

Ország	Az orosz lakosság létszáma	Megjegyzés
 Ausztrália	60.200	oroszok és orosz származásúak
 Argentina	100.000	oroszok és orosz származásúak
 Brazília	122.000	oroszok és orosz származásúak
 Kína	15.609	elfogadott kisebbség
 Kuba	50.200	
 Németország	187.514	orosz állampolgár
 Finnország	28.210	0,4%
 Franciaország	115.000	
 Izrael	1.000.000	oroszul beszélők (15%)
 Kanada	158.850	oroszok és orosz származásúak
 Paraguay	55.000	oroszok és orosz származásúak
 Románia	30.000 (0,2 %)	főként lipovánok
 Törökország	20.000	
 Egyesült Királyság	100.000	
 Egyesült Államok	5.438.000	338.000 orosz születésű + 5,1 millió orosz származású személy

Forrás: <http://de.wikipedia.org/wiki/Russen> [2]

Külön megjegyezni kívánom, hogy Izraelben 1.000.000 orosz bevándorló él. Az orosz kivándorlók számára a legnépszerűbb célország Izrael. Természetesen ennek nagyrészt vallási/gazdasági/humanitárius oka és magyarázata van, jelesen, a szovjet rendszer és a zsidó üldözés elől való menekülés indítéka. Az okok mélyebb elemzésére a dolgozatomban teszek kísérletet.

A vizsgált társadalmi problémára adott válasz, illetve a hipotéziseim megválaszolása vagy bizonyíthatatlansága nem képzelhető el a migráció és a multikulturalizmus fogalmi kategóriáinak rövid kifejtése nélkül.

A migráció alapkategóriái (<http://foldrajz.ttk.pte.hu/magyarország/letoltes/szocjegyzet.doc>) [3]

- belső migráció → közigazgatási határt átlépő lakóhely változtatás
- nemzetközi migráció → országhatárt átlépő lakóhely változtatás
 - bevándorlás/imigráció
 - kivándorlás/emigráció
- migrációs arány/ráta → 1000 lakosra jutó vándorlások száma

A migráció típusai az alábbiak:

- primitív migráció

- erőszakos és kikényszerített migráció
- önkéntes migráció (visszavándorlás, nemzetiségi, gazdasági bevándorlás, család egyesítés)
- tömeges migráció

Migrációs elméletek

- Ravenstein → a migráció „törvényei” (1885, 1889)
 - a migráció lassan és lépésről-lépésre kiteljesedő folyamat
 - a migráció mérete fordított arányban van a távolsággal
 - a migráció ellenmigrációt vált ki
 - a városok növekedése a vidéki térségek kárára történik (elnéptelenedés)
 - a rövidtávú migrációban a nők vannak többségben
 - a migráció a közlekedés és az ipar fejlődésével növekszik
- Fázismodellek típusai
 - ökonómiai fázismodell
 1. fázis: idegen munkaerő bevándorlása → versenyhelyzet alakul ki → idegenellenesség erősödik
 2. fázis: gazdasági visszaesés → általános idegenellenesség megjelenik → a bevándorlást korlátozni kell
 3. fázis: gazdasági helyzet javulásával → bevándorlás növekszik
 4. fázis: gazdasági recesszióval → idegenellenesség erősödik, de kisebb mértékben → társadalmi pluralitás jellemzővé válik
 - generációs fázismodell
 1. generáció: csak gazdasági és társadalmi kapcsolódás van → a hazai kultúra megőrzése fontos → a lelki biztonság megőrzése lényeges → etnikai csoport- és intézményképzés jellemző
 2. generáció: a hazai kultúra megőrződik a családban → másutt alkalmazkodni kell a befogadó országhoz → két kultúra és értékrend alakul ki
 3. generáció: asszimilálódni kell a befogadó ország vezető kultúrájához

- Ciklusmodellek → R. Park–E. Burgess

Park és Burgess művének egyik legfontosabb tétele, hogy minden társadalom egy többé vagy kevésbé sikeres olvasztótégely, ahol a különböző populációk összeolvadnak, kulturálisan hasonulnak, és végül asszimilálódnak, különböző mértékben és különböző módokon, a gazdasági és a politikai rendszerekben elfoglalt helyük alapján.

A modellekkkel az a gond, hogy a gyakorlatban nem bizonyíthatóak, hiszen minden eset más. Az etnikai különbségek jelenléte végigkíséri a migrációs folyamatot.

Az elméleteket újabb elméletek követik; így próbálják a modellek korrekciója révén a migráció elméleti megközelítését tökéletesíteni.

- Eisenstadt migrációs elmélete

Abból indul ki, hogy a migráció nemcsak lakóhelyváltás, hanem az egyén és a csoport lelki transzplantációja is.

1. fázis: motivációképzés a migrációhoz
2. fázis: a tényleges migráció
3. fázis: a betagozódás hosszú folyamata → asszimiláció–abszorpció (az a társadalmi folyamat, melynek során egy kulturális csoport egy másikat, az asszimilálódó csoportot beolvasztja önmagába)

Részfázisok:

- a szerepelvárások intézményesülése és a mindennapi magatartási módok
- alkalmazkodás a felvevő társadalom elvárásaihoz
- benyomulás a felvevő társadalom intézményi szféráiba és a beolvadás

- Gordon migrációs elmélete

Kiindulópont: előítéletek és diszkrimináció → asszimiláció

1. fázis: kulturális asszimiláció
2. fázis: strukturális asszimiláció
3. fázis: házassági asszimiláció → egybeolvadás
4. fázis: eredeti identitás elvesztése

(<http://foldrajz.ttk.pte.hu/magyarorszag/letoltes/szocjegyzet.doc>) [3]

A migrációs rendszerek típusai

Kiemelt jelentőségű	Másodlagos jelentőségű	Típus	Példa
letelepedés	letelepedés	gyarmatosítás	USA (1788-1922) Brazil
letelepedés	munkaerő	bevándorló	USA, Kanada, Dél-Afrikai Köztársaság
munkaerő	letelepedés	hosszú távú berendezkedés	Franciaország, Belgium, Svédország, Hollandia
munkaerő	munkaerő	vendégmunkások	Németország, Ausztria, Svájc, mediterrán országok a 80-as évek óta
nem a migráció az elsődleges	letelepedés	visszatérők	Izrael
nem a migráció az elsődleges	munkaerő	etnikai kisebbség	Nagy-Britannia 70-ig, Japán és a mediterrán országok a 70-es években

Forrás: D. Papademetriou 1993. OECD conference Rome [4]

A migráció hatása

A befogadó országokat számos hatás éri; közvetlenül nő a népességszám, több munkaerő áll rendelkezésre, fiatalítja a lakosság életkori összetételét. Közvetve növeli a termelékenységet, jobb eltartási viszonyokat jelent és javul a reprodukció, a szakma szerinti kínálat módosítható. Számos kedvező hatása ellenére mégis a kedvezőtleneket említik elsősorban. Ezek közül kiemelik a biztonság kérdését.

A jogszerű migrációval meghatározott mértékű illegális belépés vagy tartózkodás is együtt jár. A szigorításokról szóló vitákban gyakorta érvelnek azzal, hogy ezek arra (is) jók, hogy növeljék az illegális migrációt. Azzal, hogy földrajzilag egyre távolabb esnek a kibocsátó országok a célországoktól, a beilleszkedés, - integrálódás, asszimiláció vagy a multikulturális társadalomkép -, a szocializáltság, a nyelv és más kulturális jellemzők válnak fontossá, sokszor ezek kérdőjelezzik meg az alkalmazkodást.

Ha a dolgozatban vizsgálandó népcsoportot (orosz zsidók) elemezzük, azaz státuszukat Izraelben, akkor egyértelműen kijelenthetjük, hogy ők imigránsoknak (bevándorlóknak) számítanak.

Ha ugyanezt a népcsoportot úgy nézzük, hogy elhagyták szülőföldjüket, akkor ők emigránsok.

Az izraeli társadalom ebben az értelemben imigránsok társadalma. (Ugyanez elmondható az USA társadalmáról is, ahol 80 százalék feletti a felsőfokú végzettséggel rendelkező bevándorlók száma. Egy újabb elemzés tárgyát képezhetné az, hogy az USÁ-ban az asszimilálódás békésebben, organikusabban zajlott/zajlik, mint Izraelben.)

2. A multikulturalizmus fogalomköre

A bevándorlás során a más országokból érkezők kultúrájukkal együtt magukkal hozzák a lehetséges problémákat is: a munkanélküliség lehetőségének előidézése, a befogadók béreinek leszorítása, szegregáció (lakóhelyen belüli elkülönülés), marginalizáció (társadalmi peremhelyzetre jutás).

Fontos megemlíteni ennél a résznél a szubkultúra fogalmát. (Torgyik, 2006 Multikulturális nevelés. HEFOP, 2006, 228) [5]

A szubkultúra a társadalom többségi kultúrájától eltérő kultúra. A legegyszerűbb esetek a különböző anyanyelvű, különféle etnikumhoz tartozó, eltérő vallású társadalmi csoportok szubkultúrái: A migráció révén tehát egy társadalmon belül több szubkultúra is kialakult.

A multikulturalizmus interpretálása politikai, szociológiai, pedagógiai aspektusból

Multikulturális társadalom

A multikulturalitás a konjuktív társadalmi folyamatok erősítését szolgálja (előidézhet dekonjuktív folyamatokat is.)

A multikulturalitás a társadalmi integrációt segítő fenomén.

A multikulturizmus fogalmát inkább a társadalom adott állapotának jellemzésére alkalmazzák, így multikulturális társadalomról írnak.

Egy társadalom akkor is multikulturális, ha a benne élő kultúráknak nincs közük egymáshoz. Interkulturalizmus mint fenomen: dinamikát jelent, ahol a kultúrák egymásra hatása a lényeg. Lényege: interakció (kapcsolat) van a különböző kulturális összefüggésekbe tartozó emberek között.

Interkulturális: az őshonosok és a bevándorló kisebbségek asszimilációját akadályozza meg, arra törekszik, hogy a bevándorlók gyermekei megőrizzék az eredeti hazájukhoz és kultúrájukhoz fűződő kapcsolatukat is.

A multikulturális társadalom jelensége összefügg a világban nemzetközi szinten kibontakozó globalizációs tendenciákkal (A telefon, fax, e-mail, internet, skype megjelenése felgyorsítja a kommunikációt, közel hozza egymáshoz akár a legtávolibb földrészek lakóit, munkaerőit is. A munkaerő multicégek alkalmazásába kerül).

A globalizációhoz az amerikanizáció társul, az amerikai gazdasági potenciál példaértéke alapján. A globalizációval együtt jár a munkaerő-vándorlás. (Torgyik, 2004 Multikulturális társadalom, multikulturális nevelés. Új Pedagógiai Szemle, 4-5. sz.) [6]

A multikulturalizmus fogalma eredetileg ahhoz a jelenséghez kötődik, amelyet migrációnak, azaz vándorlásnak, bevándorlásnak nevezünk.

Több kultúrának egy társadalmon belüli együttélését, kölcsönhatását nevezik kulturális pluralizmusnak, a társadalom pedig multietnikussá, multikulturálissá, vagyis soknyelvűvé, kulturálisan sokszínűvé válik.

A 21. század méltán nevezhető a multikulturális társadalmak időszakának (pl. USA: latin, kínai, olasz, mexikói, görög bevándorlók városnegyedei; Németország: török, szerb, horvát, magyar vendégmunkások és ezek kolóniái; Magyarország: roma etnikum, kínai, szerb, horvát, német nemzetiség együttélése).

A jövő a multikulturális, multietnikus, soknyelvű társadalomé, ami azt jelenti, hogy az oktatásban elsődleges jelentőséget kell kapnia a sokszínűség elismerésének, a másként gondolkodásnak, a többféle világlátás elfogadásának.

Az Unesco által javasolt definíció:

„a multikulturalizmus” fogalom a kölcsönös együttélést és megértést jelenti egyazon társadalomban élő kultúrák között - vallja Majzik Lászlóné: Cseppben a tenger. Fejlődés, kultúra és nevelés című cikkében (Új Pedagógiai Szemle, 1995. 4. sz.)

A multikulturális társadalom meghatározása tehát nemcsak a kultúra sokféleségét, hanem a kultúrák békés egymás mellett élését is jelenti.

A multikulturalizmusnak három megközelítési és megjelenési módja van:

- 1. deskriptív** – a sokféleség adottság, a fogyasztói társadalom hozadéka (film, zene, művészet, étkezés)
- 2. normatív** – új szabályok megjelenése a társadalomban, állandó merev határokat és zárt csoportokat feltételez, nincs átjárás, előíró kategória; Kanadában a 70-es, Ausztráliában a 80-as évek óta állami ideológia, mivel megnőtt az ázsiai bevándorlók száma és ezzel együtt a „nem-asszimilálhatóké” is. (Nagy-Britanniában pedig multiracial nation-ről beszélnek). Izrael a 60-as évektől nevezi magát multikulturálisnak – askenázi és szeferditák bevándorlása; majd a 90-es évektől az orosz zsidó bevándorlása jellemző, Németországban a nagy létszámú török bevándorlók miatt került napirendre a kérdés, politikailag és ideológiailag is meghatározott mozgalommá vált a bevándorlás, mely az asszimilációt utasítja vissza.

A multikulturális pedagógia már a tantervben is megjelenik.

- 3. kritikai** – felülvizsgálja az uralkodó és kisebbségi kultúrák által használt fogalmakat, polémiákat, célja, hogy egy nyitottabb, demokratikusabb kultúrát alkosson. A kritika lényege: az adott intézményrendszerek folyamatosan újratermelnek mindenféle véleménynyilvánítást.

Multikulturális nevelés

„Egyre inkább világossá. vált/válik, hogy a nemzetek sokféleségére, az ebből következő társadalmi problémákra a társadalomnak és vele együtt az oktatási rendszernek is válaszolnia kell.

A multikulturális pedagógia olyan koncepcióként jelent meg, amely elsősorban a bevándorló családok hátrányait és a többség velük szemben tanúsított idegenkedését, ezeknek a különböző

társadalmi, etnikai csoportok kirekesztődését, kommunikációs gátjait igyekszik kiküszöbölni, valamint hosszú távon a munkahelyi, iskolai, és a társadalmi beilleszkedést hivatott elősegíteni.”

(Mihály, 2001) A multikulturális nevelésről a világban. Új Pedagógiai Szemle, 4. sz. [7]

„A multikulturális pedagógia tehát a migráció következtében kialakult kulturális sokféleségre/pluralizmusra adott válasz.” (Tusa, 2003 A multikulturális nevelés létjogosultsága és szükségessége az Európai Unióban. Iskolakultúra, Bp., 2003. november, 47-58) [8]

Multikulturális és interkulturális nevelés és oktatás

A multikulturális nevelés fejlődése Amerikában Banks nyomán érhető tetten.

(Banks, 2001 Handbook of research on multicultural education, Jossey-Bass, San Francisco.) [9]

1. szakasz:

Ethnic studies: etnikai tanulmányok, modulok beépítése a köz- és felsőoktatás curriculumába – az afroamerikaiakról szóló tanyagrészek beépültek a tantervi programokba, a kurzuskínálatba.

2. szakasz:

Az etnikai tartalmak, mint tananyagrészek kevésnek bizonyulnak, mert az oktatási rendszer átfogó reformjára van szükség, s így születik meg a multietnikus oktatás.

3. szakasz: a nőkre és a fogyatékkal élőkre fókuszál

4. szakasz: a kutatásfejlesztés irányába mutat

Amerikában kötelező stúdium a multikulturális kurzus. (Lázár, 2001 Multikulturális oktatás Kaliforniában. Új Pedagógiai Szemle, 4. sz.) [10]

Jó lenne, ha ez a világon mindenütt így lenne, és nem csak az elvárás, hanem az előírás szintjén is, azaz induljanak multikulturális tartalmú diszciplínák a köz- és felsőoktatásban.

Multikulturális oktatás

Az 1960-as években kidolgozták (Németországban, Svédországban, Kanadában, USA-ban) a multikulturális oktatás koncepcióját, hisz világossá vált, hogy a bevándorlók, a vendégmunkások nem kívánják hazatérni – velük az oktatásban is számolni kell.

(Lázár, 2001 Multikulturális oktatás Kaliforniában. Új Pedagógiai Szemle, 4. sz.) [10]

Az előítéletes magatartás, a kirekesztés ellen csupán egy járható út van, a különböző kulturális, vallási, társadalmi csoportokhoz tartozó emberekről szóló kölcsönös informálódás.

Nehéz rávenni az embereket arra, hogy adjanak esélyt a „másiknak”. Engedtessek meg nekem, hogy egy szociálpszichológiai kitérőt tegyek az előítéletes magatartás kapcsán, hivatkozva Allportra. (Allport, 1999 Az előítélet. Osiris Könyvkiadó,Bp.) [11]

Az előítélet csökkentésére az úgynevezett mozaik-módszert szokták alkalmazni. Ennek az a lényege, hogy különböző csoportok tagjait olyan helyzetbe hozzák, amelyben nem kerülnének bele maguktól. A feketéket összehozzák a fehérekkel például, a zsidókat a keresztényekkel, az ultraortodoxokat (harédiket) a világi zsidókkal stb.

Volt egy kísérlet, amikor is 10-12 éves gyerekeket táboroztattak. Két csoportra, azaz két csapatra osztották őket. Játékos vetélkedőt tartottak a két csapatnak, és a tábor végén a győztes jutalmat kapott. Nem kellett néhány napnak sem elteltie ahhoz, hogy ellenséges hangulat alakuljon ki a két csoport között. Külön játszottak, külön étkeztek, nem barátkoztak a másik csoport tagjaival. A kísérletvezetők arra voltak kíváncsiak, hogy ezt az ellenséges hozzáállást hogyan csökkenthetnék. Azt találták ki, hogy egy mindkét csapat számára vonzó célt tűznek ki: a strandolást: Beültették a gyerekeket egy sárga buszba, és eljátszották, hogy félúton lerobbant a busz. A gyerekek viszont nagyon el akartak jutni a célhoz. De külön-külön egyik csapat sem tudta betolni a járművet. Így aztán össze kellett fogniuk. A két ellenséges csoport együtt megoldotta a helyzetet, és elérték a kitűzött céljukat. Az ilyen együttműködések hatására, csupán azért, mert együtt vannak, előfordul, hogy megtudnak olyat is a másiktól, amit nem is gondoltak volna.

A mozaikmódszer lényege, hogy az együtt eltöltött idő okán olyan információkhoz lehet jutni, amelyekhez amúgy nem.

Ezt a fentiekben leírt kísérletet Allport nyomán Muzafer Sherif írta le. Ez az ún. kontaktusmódszer, amely arról szól, hogy a kapcsolatba kerülés segít a konfliktushelyzetek oldásában, az előítéletek leküzdésében, a kirekesztés elleni harcban. Erre reagál, s bizonyos értelemben cáfol is Pettigrew. Példája szerint négerék, fehérek dolgoznak egy bányában. Jól kooperálnak, segítik egymást, de a munkaidő befejezte után kerülnek egymás társaságát, más-más kocsmába mennek kikapcsolódni, olyan kocsmákba, amelyek a város vagy a település két egymástól távol levő sarkában vannak, azaz a szituáció szerepe határozza meg a konfliktushelyzetet.

Ha megtanítjuk a gyerekeknek elfogadni, megérteni a különböző kultúrák eltérő szempontjait, elkerülhetjük a konfliktusokat, és megállíthatjuk az erőszakos magatartást. A konfliktusok többnyire az információhiányból származnak. A kulturális háttér okozta különbségek tovább mélyíthetik a különböző etnikai csoportok közötti ellentéteket, félreértéseket. Különösen fontos mindennek a megértése a többség és az újonnan bevándorló népcsoportok, a más

kultúrából érkező vendégmunkások vizsgálatában, de az évszázadok óta velünk élő, a többségi kultúrától eltérő értéket, kulturális rendet magáénak valló etnikai kisebbségek esetében is.

Magyarországon a multikulturális oktatásnak nagy szakirodalma van, szakmai körökben a figyelem és érdeklődés középpontjában áll, oktatáspolitikai koncepciója azonban további finomításra szorul.

A kisebbségi tanulók iskolai sikertelenségeinek és nagyfokú lemorzsolódásának legfőbb oka az „otthonról” hozott kultúra és az iskolai elvárások kapcsolatának hiánya. /A negatív hatások egy része történelmi, politikai, gazdasági vonatkozású, más része a pedagógiával, a pedagógus hozzáállásával kapcsolatos./

Az óvodának is, de főként az iskoláknak óriási szerepe van az egyenlőtlenségek konzerválásában (megőrzésében) és újratermelésében, főleg a szelekciós mechanizmusok révén, vagyis a tanulmányi teljesítmények értékelése révén.

Hogyan?

A multikulturális oktatás arra hivatott, hogy az óvoda/iskola által közvetített értékeket és a tanulói kultúra másságát megpróbálja áthidalni.

Vagyis a kulturálisan alkalmazkodó pedagógia szükségszerűségét fogalmazza meg. Szinonimái: kultúrára reagáló oktatás, kultúrára reagáló pedagógia, kulturálisan adekvát tanítás = kultúraazonos pedagógia (Boreczky, 2000 Kultúraazonos pedagógia. Új Pedagógiai Szemle, 7-8. sz.) [12]

A kultúraazonos pedagógia színhelye az óvoda és az általános iskola lehet, ahol a gyermek a saját környezetéhez hasonló feltételek között, saját kultúrájának logikája segítségével alakítja ki tanulói szerepét és helyzetét, illetve szerez olyan ismereteket, készségeket, amelyek lehetővé teszik, hogy a későbbiek során a saját világától különböző társadalmi rendszerben is érvényesülni tudjon.

A befogadó ország kultúrájától eltérő kultúrából érkező gyerekeket úgy kell oktatni, hogy olyan feltételeket (olyan dekorációt, szimbólumokat) kell az iskolában teremteni, amit otthon megszokott, az otthonról hozott kultúrát és az iskolai kultúrát össze kell kapcsolni. Hidat kell kiépíteni a kettő között. A híd megvalósítása: a két nyelv oktatása. Meg kell próbálni a különbségek hangsúlyozása mellett a közös kapcsolódási pontokat megtalálni. A multikulturális oktatás tehát a célokat kettős úton igyekszik megvalósítani:

1.) biztosítja a feltételeket ahhoz, hogy az eltérő kultúrájú csoportok megismerhessék saját történelmüket, kultúrájukat, elsajátíthassák és gyakorolhassák anyanyelvüket.

2.) megismerhessék a befogadó ország kultúráját, történelmét, nyelvét és elsajátíthassák a gyakorlati élethez szükséges tudnivalókat.

A multikulturális oktatás filozófiája a kettős identitástudat kialakítására törekszik: megtartani az anyanyelvet és vele együtt a kulturális örökséget is, s megtanulni a befogadó ország polgáraként élni. Raicsné Horváth Anikó ezt nevezi tanulmányában bikulturális szocializációnak. (Raicsné, 2000 Cigány népismeret és pedagógia. A hét szabad művészet könyvtára, Zsámbék) [13]

A multikulturális oktatás sokdimenziójú:

- tudatosságot
- toleranciát
- kooperációs készséget
- önismeretet
- pozitív önmegvalósítást fejleszt ki.

A multikulturális oktatás koncepciója a szabadság; az igazságosság és az emberi méltóság filozófiáján alapszik.

Multikulturális intézmények

Szociális és oktatási intézmények mint multikulturális intézmények

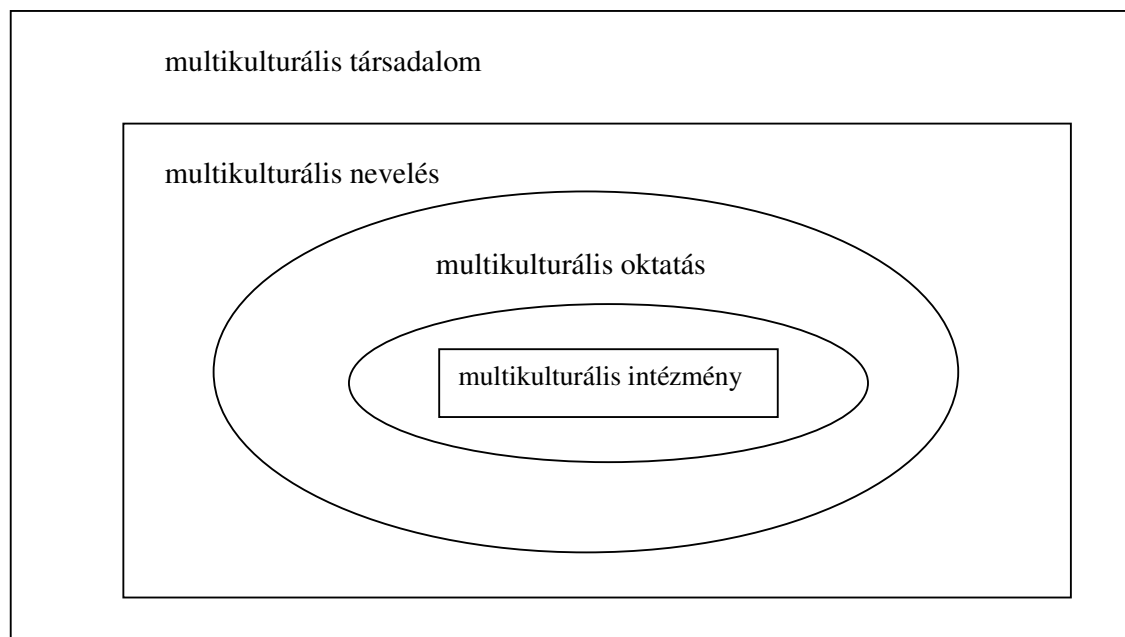
Ez személyektől illetve az adott keretektől (jogi, politikai, gazdasági) függő rendszer.

Mitől válik egy óvoda/iskola multikulturálissá?

A multikulturális intézmény jellemzői (Banks, 2001) [14]: (Idézi Torgyik Judit: Multikulturális társadalom, multikulturális nevelés. In: Új Pedagógia Szemle, 2004. ápr-máj.)

- „a nevelőtestület hozzáállása és értékrendje demokratikus (nem rasszista)
- a nyelvi pluralizmus értéket jelent az óvodában/iskolában
- az óvodai/iskolai normák és értékek az etnikai és kulturális sokszínűséget tükrözik és követik
- olyan tanítási és motivációs eszközöket alkalmaz a tanító, amelyek hatékonyak a különféle társadalmi osztályokból, etnikai csoportokból származó tanulóknál
- a különböző társadalmi, etnikai csoportokból érkező gyerekek egyenrangúságot tapasztalnak az intézményben
- a pedagógusok és a tanulók elsajátítják a rasszizmus felismerésének és az ellene való küzdelemnek a képességét.

- a multikulturális pedagógiai törekvések a pedagógia minden területére kihatnak (óvodai/iskolai környezet, tananyag, tanár-diák kapcsolat, motiváció stb.)”

„A multikulturális nevelés óvodai/iskolai megjelenése:

1. Gyermekbarát, gyermekekre figyelő pedagógia:

- egyéni igények figyelembe vétele, befogadó nevelés
- mindenki számára egyenlő lehetőségek biztosítása a képességek kibontakoztatásához
- elfogadó, pozitív légkör kialakítása
- az óvodai/iskolai környezet kultúra-érzékeny kialakítása
- tanítók adekvát szakmai és nyelvi felkészültsége

2. Multikulturális tanterv- és tananyagfejlesztés, taneszközök:

- óvodai fejlesztő programok
- multikulturális tartalmak beépítése a tantervbe
- multikulturális tartalmakat és kisebbségi kultúrát megjelenítő könyvek, segédanyagok (filmek, hanganyagok) tanári kézikönyvek

3. Szülőkkel való kapcsolat:

- együttműködés minél sokoldalúbb formáinak kihasználása

- a szülők bevonása az óvodai/iskolai életbe, adott téma köré szervezett családi kulturális programok
- a család kulturális szokásrendjének, értékrendjének megismerése, elfogadása
- a szülői nevelés, a családi háttér partnerként való kezelése
- tapintatos, elfogadó kommunikáció kialakítása.”

Torgyik Judit, Karlovitz János Tibor: Multikulturális nevelés. Bp., 2006, p. 44-45. [15]

III. Történelmi áttekintés

1. Izrael a bevándorlók országa (A multikulturális társadalom keletkezése bevándorlás által)

Az 1880-as évektől Oroszországból, majd az 1930-as években a hitleri Németországból menekült zsidók teremtették meg a majdani Izrael állam alapjait politikailag, gazdaságilag, erkölcsileg. „Magát az államot a világ minden tájáról beáramló különböző kulturális háttérrel és szokásokkal rendelkező emberek hozták létre a '40-es évek végén, míg az országot összetartó, lakosainak identitását meghatározó zsidó kultúra több ezer éves múltra tekint vissza.” (Baumann Zsófia: Izrael a bevándorlók országa. In: www.kitekintő.hu 2011) [16]

Izrael életét meghatározza a sokszínűség, a több ezer éves múltú zsidó kultúra, a bennük élő emberek kulturális sokszínűsége és az erős összetartozás, a hitbéli azonosság. A különböző kultúrák egymás mellett úgy élnek, hogy építik, gazdagítják egymást. Súrlódások, konfliktusok vannak, de bizonyos szintű tolerancia és a közös cél: az Állam fenntartása, vezérelvvé vált, s meghatározza Izrael államának politikáját, gondolkodásmódját.

Már a brit mandátum idején súlyponti kérdéssé vált a zsidó lakosság számának és arányának növelése és az Állam megalakulása után kulcskérdéssé vált az etnikai arányok zsidó szempontból kedvező változása, az ország lakosságának növekedése.

E törekvés a mai napig meghatározó elem Izrael Állam bel-és külpolitikájában, az izraeli zsidó állampolgárok gondolkodásmódjában.

Az Izrael Földjére történő bevándorlást alijázásnak hívjuk, az alija 'felmenetel', átvitt értelemben 'hazavándorlás' jelentéssel bír.

A XIX. sz. végétől 5 nagy bevándorlási hullámot különböztetünk meg, amely révén 650 ezerre nőtt a zsidók száma 1948-ra, amikor kikiáltották Izrael Államot.

Az Izraelbe bevándorlóknak többféle rétegét különböztetjük meg a bevándorlók származási országa szerint.

Dolgozatomban 2 nagy csoportról írok.:

1. askenázi (európai eredetű-születésű) zsidók
2. szefárd (keleti) zsidók
- falasák

1. Az askenázi (európai eredetű – születésű) zsidók

Az 1948-ig bevándorolt mintegy félmillió zsidó túlnyomó többsége askenázi, európai eredetű volt. Sokan érkeztek a 20-as évek Lengyelországból, és a 30-as évek fasizálódó Németországból. Az 1922-ben brit mandátummá vált Palesztinában ebben az időben alakult ki a politikai és a kulturális berendezkedés, amely magán viseli az európai eredet nyomait, például a törvénykönyvtől kezdve a felsőoktatási rendszerig a német minta irányadó, s példaértékű volt.. Mint ahogy a bevándorolt orosz zsidóknak fellelhetőek csoportjai bizonyos izraeli városokban, így van ez a németekkel is. Jeruzsálem Rechavia negyedében ma is élnek Németországból alijázott zsidók leszármazottai. Naharia a közelmúltig „jeke” (német-zsidó) városnak számított.

1939-ben a britek kiadták a Fehér Könyvet, amely évi 20000 bevándorló letelepedését engedélyezte.

A palesztinai zsidó „jisuv” határtalan felháborodással, tüntetések sorával tiltakozott a Fehér Könyv ellen, az arab hangadók viszont a 20000 fős létszámot is soknak találták.

A korlátozásokra adott egyik, részben eredményes válasz volt az „Alija Bét”.

Célja és lényege: a náci Németországból és az általa megszállt országokból menekülő zsidók befogadása, illetve 1945 után a Holocaust borzalmai túlélőinek kimenekítése volt Európából.

E célt elérni csak illegális embercsempészettel lehetett a fennálló korlátozás mellett.

A cél elérése a Szent Földön megalakult zsidó partizánszervezetek révén valósulhatott meg.

A partizánszervezeteknek szinte az egész világon voltak kapcsolatai, megszervezett hálózata.

Ez a bevándorlási hullámot 1939-től 1948-ig tartott.

Az „Alija Bét” elnevezés onnan ered, hogy a „Bét” a héber ABC második betűje, és ez, mint kód, az illegális bevándorlókat, az Európából az 1939-es brit kvótán felül érkezett alijázók titkos megjelölésére szolgált.

„Alija Alef”-nek hívjuk a kvótába beszámított, bekerült imigráns populációt, mivel az „Alef” a héber ABC első betűje.

Az összesen 66 - menekülteket, bevándorlókat szállító - hajó utasai közül kevés jutott át a brit blokádon, a hajókat Európába vagy Ciprusra irányították. 1945 és 1948 között 80000 illegális bevándorlónak sikerült partra szállnia.

2. Szezárd (keleti) zsidók (Iszlám államok zsidósága.)

Spanyolország neve héberül Szfárad, ebből ered etimológiailag a szezárd szó.

A mizrahi szinonímája a szezárdnak, mert a mizrahiak imakönyve azonos a szezárdok imakönyvével, a felirat szerint: „szezárd és keleti törzsek nuszachja”, ellentétben az askenaziak imakönyvével, melyre „nuszach askenaz” van írva.

Mizrahi zsidón ma a keleti zsidókat értjük. A mizrahi zsidók csoportjába beletartoznak a grúzok, kirgizek, türkmének is. A mizrahiak az arab államokból jöttek.

Az arab országokból érkező zsidó imigránsok első szervezett csoportja Jemenből érkezett. Izrael állam megalakulása elindított egy nagy bevándorlási hullámot, amelybe belejátszott a moszlim lakosság ellenszenvé is. 1948 és 1970 között 800 ezer zsidó alijázott Izraelbe Iránból, Irakból, Líbiából, Egyiptomból, Szíriából és Marokkóból. Az alija után Marokkóban kb. 3000 zsidó, a többi arab országban 3000 fő maradt összesen.

„Talán Izrael lakosságának legérdekesebb, mintegy „két tűz közé kerülő” csoportját alkotják az arab zsidók” – írja Rostoványi Zsolt, Közel-Kelet szakértő „Együttélésre ítélve - Zsidók és palesztinok küzdelme a Szentföldért” c. könyvében. (Rostoványi, 2006 Együttélésre ítélve - Zsidók és palesztinok küzdelme a Szentföldért. Corvina Kiadó, Budapest, 445) [17]

Ez olybá helyesbítendő, hogy az arab államokból jött zsidókról, ill. az irániak és a törökök besorolása miatt az iszlám országaiból jött zsidókról van szó. „Ők bár az arab/iszlám kultúrkörben szocializálódtak, beszéltek az arab nyelvet, amikor Palesztinába érkeztek, vallásukat tekintve zsidók, de az egymás közötti kommunikációban az arab nyelvet is használták.” (Baumann Zsófia: Izrael, a bevándorlók országa In: www. kitekintő.hu, 2011) [16]

Az arab országok zsidósága és az askenáziak között komoly különbségek vannak, hiszen az arab országok zsidóságának kultúrájában dominálnak az arab/muszlim elemek.

Az újonnan érkező bevándorlók bekerültek egy olyan társadalmi rendszerbe, melynek parlamentarizmusa számukra korábban ismeretlen volt, hiszen Izrael politikai életének megalapítói európai műveltséggel és kultúrával rendelkező zsidók voltak.

Az előbb említett iszlám országokból érkezett hullámmal szocio-ökonómiai szakadék jött létre, mert az askenáziak már beilleszkedtek, volt kapcsolati tőkéjük, de az iszlám országokból jött zsidók gyökértelenek voltak és emiatt elszegényedtek, hisz koldusszegényen érkeztek, sőt azok is lejjebb csúsztak anyagilag, akik korábban a saját országukban az elitez, a módos réteghez tartoztak.

A 60-as években a társadalmi és szociális problémák már olyan szintre jutottak, hogy ez a társadalmi robbanás veszélyét jelenítette meg. Viszont a közös cél összeolvasztotta a két csoportot és kialakult egy izraeli kultúra, amelyben lényeges szerepet kaptak a keleti zsidók hagyományai is (étkezés, gasztronómia (vö. keleti fűszerek, arab ételek, humusz, falafel stb.), zene, divat).

Viszont a szefárd lakosság a mai napig a politikai életben/a vezető rétegben alulreprezentált.

Falásák

Falásák az etióp zsidók, akiknek fekete a bőrszíne. Az amhara nyelvet beszélik.

Valamivel több mint 23000 etióp zsidót sikerült Izraelbe menekíteni a Mózes, a Józsué és a Salamon hadművelettel.

Korábban sokan vitatták a zsidóságukat. A falásák 20%-át kereszténynek keresztelték meg, ők azok, akiknek a homlokára keresztet tetováltak. Falash murá-nak 'kereszténységre áttért személy'-nek nevezik őket.

1973-ban Ovadia Joszef jeruzsálemi szefárd főrabbi, a szefárd zsidóság máig legnagyobb vallási tekintélye kijelentette, hogy a falásák Dán elveszett törzse. S ezen megnyugtató gondolat hatására kimenekíthették őket Szudánból, a szudáni menekülttáborból: 1984 és 1985 között 8000 főt – ez volt a „Mózes” hadművelet, a „Józsué” hadművelettel 800 zsidót sikerült Izraelbe menekíteni, majd 1991-ben a Salamon” hadművelet révén 14500 zsidót juttattak Izraelbe.

A falásák száma ma eléri a 100000 főt.

A falásák, amióta Izraelben vannak, átvették a szefárd imakönyvet, a szefárdvallási szokásokat. Erre utal Rostoványi Zsolt is. (Rostoványi Zsolt: Együttélésre ítélve, Corvina Kiadó, Budapest, 2006) Azt írja a falásákról, hogy „a szefárd zsidók egy különleges csoportját alkotják, akik talán még hátrányosabb helyzetben voltak, mint a „keleti zsidók” többsége.

(Baumann Zsófia: Izrael a bevándorlók országa I-II. rész In: www.kitekintő.hu, 2011. [16]

Hátrányos helyzetük elmaradottságukból fakadt, hisz Izraelbe érkezésükkor se héberül, se angolul nem beszéltek, írástudatlanok voltak. Integrálódásuk nehéz folyamatot jelentett, s Izrael állama részéről nagy energiát, toleranciát igényelt. Beilleszkedésüket sajátos koncepciókkal, akciótervekkel mozdították elő.

”Sokan, főleg az idősebb generációból valók, mindig is csak „másodrendű állampolgárokként” tekintenek magukra.” (Baumann Zsófia: Izrael a bevándorlók országa I-II. rész. In www.kitekintő.hu 2011 [16]

Integrációjuk folyamatos, a fiatal generáció már nem érezheti magát „másodrendűnek”.

2. Zsidók bevándorlása orosz földre

Zsidók a történelmi Oroszországban

Orosz és szovjet zsidók

A hagyomány és a legenda szerint összefüggés van a zsidóknak Örményországba és Grúziába való érkezése és a 10 eltűnt törzs (i.e. 772) vagy a babiloni fogságba vitel (i.e. 586) között. A hellén korból rendelkezésre állnak bizonyítékok arra vonatkozóan, hogy ebben a régióban zsidó települések léteztek.

Ásatások, feljegyzések és sírfeliratok igazolják, hogy a Fekete-tenger menti görög kolóniákban jelentős zsidó népesség volt jelen. A Bizánci Birodalomban gyakorlattá vált vallási üldözés következtében számos zsidó menekült a Szevasztopol melletti Chersonesosba illetve a mai Kercs helyén álló Pantikapaionba.

A VII. században a római-perzsa háború idején számos zsidó emigrált a Kaukázusba, és tartott fenn kapcsolatot a Babilóniában és a Perzsa Birodalomban élő zsidó oktatási központokkal.

740 körül a Kaspi-tengertől É-ra elterülő Kazárország pogány népe felvette a zsidó vallást.

A Kazár Birodalom az órosz irodalomban a „zsidók országa”-ként szerepel. A középkori orosz epika orosz hősök és zsidó harcosok küzdelméről számol be.

1000 körül eltiporták a zsidó Kazárországot, lakossága beleolvadt a Kijevi Ruszba. A Kijevi Rusz idején a zsidók Kijevben a fejedelem védelmét élvezték, és ószláv források említik Kijevben „a zsidók kapujá”-t. Csernihivben és Volodimir-Volinszkijben zsidó gyülekezetek működtek. A kijevi zsidók vallási kérdésekről tanácskoztak Babilonban és Nyugat-Európában élő hittestvéreikkel.

Az 1237-ben Batu kán alatt bekövetkező oroszországi mongol invázió és az azt követő mongol uralom sok nyomorúságot jelentett az orosz zsidóknak. A következő időszakban számos gyülekezet jött létre.

A korai középkor kezdetétől fogva zsidó kereskedők utazták be a Selyemút mentén lévő városokat, és eljutottak egészen Indiába és Kínába.

A 14. századtól kezdve Litvánia szerezte meg az ellenőrzést Nyugat-Oroszország nagy része felett. A Lengyel - Litván Királyság idején a 16. század második felében egy zsidó emigrációs

hullám zajlott le Lengyelországból Ukrajnába. Ebben a régióban széleskörű autonómiát élveztek a zsidók. 1648-49-ben több tízezer zsidó pusztult el a Hmelnickij vezette kozák felkelés során lengyelekkel és jezsuitákkal együtt. Nyugat-Európában már a középkor derekától napirenden voltak a zsidóüldözések. Ennek és az ismétlődő kiűzetéseknek az lett a következménye, hogy megindult a zsidóság kelet felé áramlása. A 17. század után az európai zsidóság zöme már Kelet-Európában, Lengyelország, Litvánia, Ukrajna és Oroszország területén élt, ahol sajátos kultúrát, nyelvet és folklórt is teremtett. A 18. századtól az európai zsidóság körében ébredési, misztikus-messianisztikus mozgalmak indultak, amelyek közül a haszid törekvések a legjelentősebbek, más csoportok körében viszont az asszimiláció, a beilleszkedés céljai kerültek előtérbe. A 18. században a zaporozsjei kozákok által vezetett parasztfelkelésnek sok zsidó esett áldozatául. Lengyelország felosztása után a legtöbb zsidó Litvániából és Ukrajnából az Orosz Birodalom fennhatósága alá került, azaz 1798-ra a kijevi állam leszármazottai által elnyert lengyel területekkel a moszkvai központú Orosz Birodalom uralma alá került a világ legnagyobb zsidó populációja. 1850-ben kb. 2350000 zsidó élt Oroszországban, a 19. század végére már kb. 5 millió zsidót tartottak nyilván. A zsidók növekvő népszaporulatának magyarázata lehet a gyerekkultusz, a magas higiéniai követelmény- és elvárás-rendszer ill. a vallási előírások kívánalma.

A 19. és 20. században az oroszországi zsidóság legnagyobb részét lényegében a lengyel, a litván és az ukrán zsidóság alkotta.

A 19. század végén Oroszországban tömeges programok, zsidóüldözések kezdődtek. Ezek egyik oka az volt, hogy a zsidó lakosság számottevő része elhagyta a gettót, és megpróbált integrálódni a törzsökös népek alkotta társadalomba. Másik oka – inkább már az 1905. október 17-én megadott első (cári) alkotmány körüli időszakban az, hogy az orosz társadalom retrográd erői a pogromokkal rá akartak ijeszteni a hatalomra, a mégoly kezdetleges plurális változások elleni össznépi tiltakozásnak állítva be a zsidóveréseket és gyilkosságokat. Egy odesszai gimnazista fiú megrázó visszaemlékezése az 1905-ös orosz pogromról olvasható Iszaak Babel: „Galambdúcom története” című novellájában. (Babel, 1986) [18]

„Visszakézből ütött meg, összeszorított ököllel. A galamb szétloccsant a halántékomon.... és új köpönyegemben összeestem az utcán. – Az ő családjukat kéne elpusztítani.... Ki nem állhatom a családjukat, az emberek csak úgy büzlenek náluk. Még egyebeket is mondott a családunkról, de többet már nem hallottam. Ott feküdtem a földön, s a szétlapított madár belső része lefolyt a halántékomról, tekeregve csorgott végig az arcomon, a szemembe fröccsent, és

megvakított. A gyengéd galambból ott kúszott a homlokomon, és becsuktam az egyetlen, be nem ragadt szemem, hogy ne lássam többé az előttem elterülő világot. Kicsi volt ez a világ és szörnyű..... Látod, a nagybácsikkal hogy elbánt a nép? A nagybácsi nadrágníflásából kiszedte a söreghalat. Két söreget dugtak a nagybátyámba: egyiket a nadrágníflásba, a másikat a szájába, bár a nagybátyám már halott volt, s az egyik hal még élt és ficáncolt.”

A pogromok következtében nem csupán a zsidó tömegek Amerikába való kivándorlása indult meg, hanem szerveződni kezdett a cionista mozgalom is, azzal a céllal, hogy az üldözöttek számára az ősök földjén, Palesztinában állam jöjjön létre.

A 19. század 2. fele Oroszországban az erőszakos asszimiláció, a teljes represszió és az államilag támogatott pogrom-hullámok jegyében telt el. A 19. század végére jellemző, hogy a politikai antiszemitizmust a hatalom ösztönzi, sőt a hivatalos politika részévé emeli, s ez a jelenség a szovjet korszak legvégéig jellemző marad. (Komlós,1997 Magyar-zsidó szellemi történet a reformkortól a Holocaustig II. Múlt és Jövő Kiadó, Budapest 392) [19]

A 20. században a zsidók a hatalomnak ki voltak szolgáltatva, ugyanúgy, mint bármely más szovjet állampolgár. A zsidók esetében ez a politikai játszmákban paradox módon a második világháborútól kezdve mindig alkalmazott állami antiszemitizmussal súlyosbodott. Európa számos országában a mozgalommá terebélyesedő antiszemitizmus akasztotta meg a zsidó asszimiláció folyamatát, s elkezdődött a holocaust rémkorszaka. A holocaust 6 millió áldozatából 1,5 millió szovjet állampolgár volt.

A náci legyőzése az oroszokat szimpatikussá tette, s a palesztinai zsidók tudatában az Oroszország – képet megszépítette.

Ekkor Izrael és a Szovjetunió kapcsolata jónak mondható. Sztálin a külpolitikáját meghatározó területi terjeszkedés érdekében segítette Izrael állammá alakulását diplomáciai úton, sőt fegyverekkel is – miközben magában a Szovjetunióban leszámolt a zsidóság vezetőivel, és a birodalom egész területén üldöztette, súlyos diszkriminációval sújtotta e nép fiait.

Sztálin ellentmondásosságát, aki geopolitikai okokból meg akarta szerezni a Közel-Keletet, mi sem magyarázza jobban, mint az a tény, hogy kifelé másképp kommunikált, mint befelé, mert Oroszországban egyre kíméletlenebbül üldözték ez idő tájt a zsidókat. Sztálin alatt a „hivatalos” zsidógyűlölet hihetetlenül felerősödött. Sztálin folytatta a zsidó intézmények elpusztítását, és a zsidók teljes asszimilációját.

(Gereben, 2000 Antiszemitizmus a Szovjetunióban. PolgART Könyvkiadó Kft., Bp, 623) [20]

A Szovjetunióban a II. világháború idején (propaganda célból) támogatták egy-két, rendőri ellenőrzés alatt álló nem vallásos zsidó szervezet és a (nem héber, hanem jiddis nyelvű) kulturális orgánumok működését, mindennek azonban Sztálin rémuralma és antiszemita érzelme egyhamar véget vetett. 1948-ban letartóztatták a háború alatt a Szovjetunió számára óriási nyugati segítséget szerző Zsidó Antifasiszta Bizottság valamennyi vezetőjét, és hosszú hónapokig tartó, kínzásokkal kísért kihallgatások után elítélték, majd 1952. augusztus 12-én kivégezték őket. (Gereben,2003 „Engedd el népem!” Zsidók a háború utáni Szovjetunióban. Atheneum 2000 Kiadó, Bp., 416) [21]

Működésbe lépett a politikai leszámolás gépezete a művészeti életben; az Ahmatova-Zosczenko írók ügye Sztálin irodalompolitikájának rémtette. (Gereben, 1989 A működő sztálinizmus. Ahmatova és Zosczenko „ügye”, Élet és Irodalom, 1989. máj.26.) [22]

Az írók, művészek megfélemlítése érinti az értelmiség más rétegeit is: 1953-ban letartóztatják a zsidó vezető orvosokat. Január 19-én a TASZSZ közleményt adott ki a „kártevő orvosok” tevékenységéről (amelyet részben Sztálin fogalmazott meg). Prominens közéleti szereplők meggyilkolásával vádoltak őket, valamint azzal, hogy a hadsereg magas rangú vezetőinek, Konyev, Vasziljevskij és Govorov marsalloknak (valamint Styemenkónak, a korábbi vezérkari főnöknek és Levcsenko tengernagynak) életére törnek. Nehéz elkerülni a következtetést, hogy a Zsukovot és Kuznyecov tengernagyot már évekkel ezelőtt félreállító öreg diktátor az általa legfontosabbnak tartott parancsnokokat nevezte meg „áldozatokként”, így Govorov képességeit paradox és kínos módon elismerte azáltal, hogy belekeverte őt az ügybe. (Gereben, 2000) [20]

Az 1953. januári események elindítottak egy nagy zsidó menekülési hullámot, hisz a zsidóság rettegeése olyan nagy mértékű volt, hogy egyetlen megoldásnak a menekülés látszott. A zsidók meg is tették ezt, amikor már lehetett, és elárasztották a világot.

Sztálin nagy nép-áttelepítési akcióinak részeként az Orosz Föderáció kormánya 1930. augusztus 20-i rendeletével hozta létre Távol-Keleten, Mandzsúria határán a Zsidó Autonóm Területet, melynek fővárosa Birobidzsán lett, ahova közel százezer embert települt azokban az években, köztük az Amerikai Egyesült Államokból érkezett lelkes önkéntesek is, akik később csak nagy nehézségek árán tudták elhagyni a Szovjetuniót.

A Kaukázusban élő „hegyi zsidók” ellenálló törzsét igyekeztek felszámolni, de nem sok eredménnyel.

Az egyetemi felvételeknél és az állások, hivatalok betöltésénél az 1930-as évek végétől kezdve súlyos hátrányt szenvedtek a „zsidó származásúak”.

A 2. világháború után Oroszország a világ antiszemitizmussal egyik leginkább fertőzött országa.

Az orosz-szovjet zsidókat a történelem arra kényszerítette, hogy nemzetiségként tekintsenek önmagukra Kelet-Európában, ami eltérő nézőpontot jelent az európai térségben. (Zsidókérdés Kelet- és Közép-Európában Fejlődés-Tanulmányok Regionális sorozat 3 (1985) ELTE, Bp.525) [23]

Érdekesség, hogy ennek megítélése a kelet-európai csatlós államokban nem volt egyértelmű. Pl. Magyarországon a zsidóság vallásnak, de Romániában nemzetiségnek számított. Bár a megítélés eltérő, de egyvalami közös: a moszkvai mintájú „zsidóperek”. A kelet-európai perek az 1930-as Szovjetunió nagy kirakatpereit idézték.

(Gereben, 2000,„Engedd el népem!” Zsidók a háború utáni Szovjetunióban. Atheneum 2000 Kiadó, Bp., 416) [20]

Sztálinék célja az volt, hogy a kelet-európai csatlós államok teljes alávetettségét érvényesítsék. Sztálin törekvésében, azaz a „zsidókérdés megoldásában” a Slansky-per a kiindulópont. A Slansky-per „gyűjtőfogalom”, „a legkegyetlenebb vérfürdőt jelzi, amelyet a sztálinizmus a csatlós országokban rendezett.” (Hódos, Kirakatperek, Eötvös Kiadó, Bp, 1990, 228) [24]

A Slansky-per öt és fél évig tartott. Tizenegy kommunistát végeztek ki Csehszlovákiában, az állami törvényszék 1948 és 1952 között 233 halálos ítéletet hozott, közülük 178-at végrehajtottak. A Slansky-per 1952-ben lezajlott nyilvános főtárgyalásán a 14 vádlott közül 11 zsidó volt, köztük Slansky, a cseh kommunista párt főtitkára is.

Sztálin tisztogatásának kirívó példái még a Kosztov-per Bulgáriában, a Rajk-per Magyarországon (18 hónapig tartott, öt halálos ítélettel, a mellékperek 40 áldozatával vált hírhedtté.)

Az Oroszországban élő zsidóságra vonatkozó statisztikai adatok

1897-ben több mint 5 millió zsidó élt az Orosz Birodalomban. A zsidók a birodalom ötödik legnagyobb népe volt ekkor (az oroszok, ukránok, lengyelek, beloruszok után). A főként jiddis nyelvű oroszországi zsidók nyelvi asszimilációja (ami alatt mindenekelőtt ruszifikációt

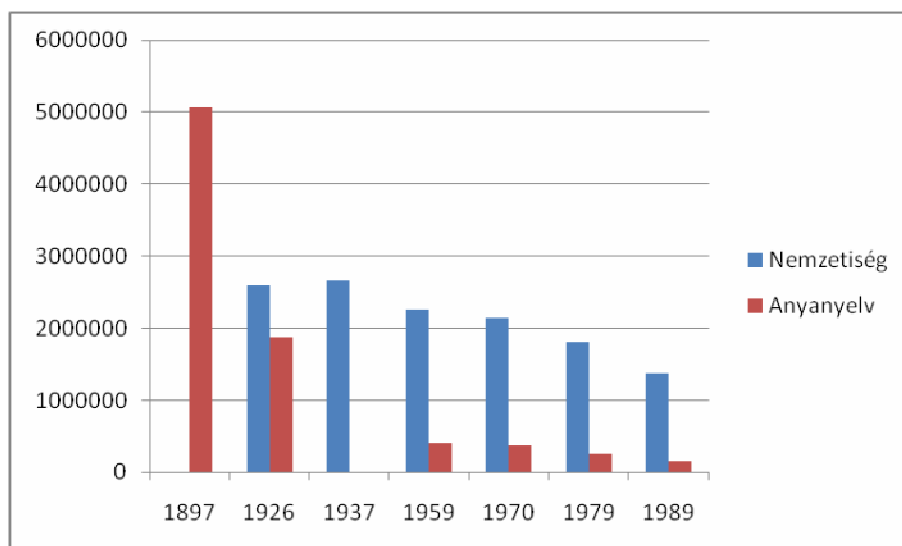
kell érteni) éppen csak elkezdődött a 19. század végén és a szovjet korszak végére fejeződött be.

Az első világháború után az Orosz Birodalom egykori nyugati területeinek elvesztésével a Szovjetunióban 2,6 millió zsidó maradt. Ekkor már előrehaladottabb volt a zsidók nyelvi asszimilációja (ruszifikációja). A második világháború után jelentősen csökkent a szovjetunióbeli zsidók száma (még úgy is, hogy a Szovjetunió a Molotov-Ribbentrop paktum következtében olyan kelet-lengyelországi területeket szerzett, ahol eredetileg igen nagy volt a zsidó lakosság száma).

A zsidók száma végig csökkent a szovjet korszak második felében, a '80-as években jelentős mértékben az intenzív kivándorlás következtében. 1989-re már csak 1.378 millió zsidó maradt a Szovjetunióban. Mint az anyanyelvi adatokból is kitetszik, nyelvi asszimilációjuk lényegében befejeződött a szovjet korszak végére.

	Nemzetiség	Anyanyelv (jiddis)
1897	-	5 063 156
1926	2 599 973	1 870 102
1937	2 669 147	-
1959	2 267 814	407 900
1970	2 150 707	381 078
1979	1 810 876	257 813
1989	1 378 344	153 385

Forrás: oroszvilag.hu [25]

3. Zsidó településtörténet

1897-ben az oroszországi zsidók legnagyobb része a birodalom nyugati kormányzóságaiban élt, az egykori letelepedési körzetben: a lengyel, belorusz és ukrán területeken. A jellemzően urbanizált zsidó népesség számos oroszországi városban többséget alkotott.

19. század végén Varsó, Odessza, Lodz, Vilno (Vilnius), Kisinyov voltak a legnépesebb zsidó városok az Orosz Birodalomban.

Az Orosz Birodalom széthullása után a szovjet köztársaságokban szám szerint a legtöbb zsidó Ukrajnában maradt, több mint 1,5 millió fő (az akkori Ukrajna lakosságának 5,4 %-a). Az oroszok után a zsidók alkották a két világháború közti Ukrajna legnagyobb nemzeti kisebbségét.

A 20. század elején megkezdődött asszimiláció ekkor már a végéhez közeledett: az ukrainai zsidók túlnyomó része ekkorra már eloroszosodott (1959-ben a 840 ezer ukrainai zsidó közül csak 142 ezer volt jiddis anyanyelvű, mindössze 23 ezer ukrán, miközben 671 ezren az oroszot tekintették anyanyelvüknek).

Az ukrainai zsidók száma a szovjet korszakban végig csökkent (a '80-as években arányuk 1 % alá süllyedt), asszimilációjuk erősödött. A '90-es években háromnegyedük elhagyta szülőhazáját.

10% fölötti zsidó lakossággal rendelkeztek a következő ukrainai városok: Odessza (153 243 fő, 37 %), Kijev (140.256 fő, 27 %), a főváros Harkov (81.130 fő, 19,53 %), Dnyepetrovszk (62 043 fő, 27 %), Vinnyica (21 812 fő, 38 %, ukrán többség mellett, 1897-ben ez a város még zsidó többségű volt), Nyikolajev (21 786 fő, 20,8 %), Poltava (18.76 fő, 20 %), Zinovjevszk (18 358 fő, 28 %), Herszon (14 837 fő, 25 %), Sztálin (11 342 fő, 11 %), Zaporozsje (11.319 fő, 20 %).

A háború és annak következményei jelentősen átrajzolták ezt a képet. A holokauszt következményeként 1959-ben már csak Kijevben haladta meg a zsidók aránya a 10 %-ot (153 ezer fő, 14 %). Az ukrainai megyék egy részében a zsidók aránya azért 1945 után is elérte az 1 %-ot. Ide tartoznak: Odessza (121 ezer fő, 6 %), Harkov (84 ezer fő, 3 %), Dnyepetrovszk (73 ezer fő, 3 %), Vinnyica (50 ezer fő, 2 %), Zsitomir (42 ezer fő, 3 %), Donyeck (42 ezer fő, 1 %), Csernovci (42 ezer fő, 5 %), Lvov (30 ezer fő, 1 %), Krím (26

ezer fő, 2 %), Zaporozsje (21 ezer fő, 1 %), Nyikolajevszk (12,5 ezer fő, 1 %), Hmelnjickij (19 ezer fő, 1 %), Kárpátalja (12 ezer fő, 1 %), Herszon (10 ezer fő, 1 %).

Zsidók Belaruszban

A Szovjetunió megalakulása után a zsidók aránya a szovjet köztársaságokon belül Belaruszban volt a legmagasabb, 8,1 %. Ebben a köztársaságban a zsidók alkották a legnagyobb létszámú kisebbséget az oroszok és a lengyelek előtt. A belorusz alkotmány lényegében államnyelvvé tette a zsidót.

A belorusz zsidóság – hasonlóan az ukrainaihoz, és ellentétben az oroszországgal – kevésbé volt asszimilált (ruszifikált) a 20. század első harmadában. A zsidó nemzetiségűek túlnyomó többsége 1926-ban is zsidó (jiddis) anyanyelvű volt.

A belorusz zsidók száma már a '30-as években némi csökkenésnek indult (bár 1939-ben 258 ezer zsidó került a Belorusz SZSZK-hoz az egykori kelet-lengyelországi területekről), a második világháborút többségük nem élte túl. 1959-ben már fele annyi zsidót sem találunk a volt kelet-lengyelországi területekkel megnövekedett Belaruszban, mint a háború előtt.

A szovjet korszak második felében a belorusz zsidóság lassú fogyása észlelhető, a '80-as évek végére asszimilációjuk befejeződött.

A belorusz zsidóknak csak elenyésző része vált belorusz anyanyelvűvé (1989-ben mindössze 2 ezer fő), a többségük oroszajkúvá lett (1989: 100 ezer fő).

A '90-es években a belorusz zsidók jelentős része kivándorolt hazájából, 1999-re pedig kevesebben mint 30 ezren maradtak a valaha igen jelentős zsidó népességgel rendelkező Belaruszban.

A Zsidó AK etnikai képeének változása

A Zsidó Autonóm Körzetet, amint erről már szó volt, az 1930-as évek elején hozták létre a Távols-Keleten, Birobidzsánban. Ez a terület csak elenyésző zsidó lakossággal rendelkezett még az '50-es évek végén is. Még az ukránok is többen voltak, mint a zsidók, akiknek az aránya 10 % alatti volt, miközben háromnegyedes orosz többség mutatható ki a körzetben.

Zsidó AK, 1959	Nemzetiség száma	Aránya
zsidó	14 269	8,76 %

orosz	127 281	78,15 %
ukrán	14 425	8,88 %
egyéb	6 881	4,22 %
<i>összesen</i>	162 856	100 %

Forrás: Oroszvilag.hu [26]

A szovjet korszakban csökkent a Zsidó AK-ben élő zsidók száma, miközben a lakosság száma összességében emelkedett. Ennek eredményeképpen a zsidók aránya 4 %-ra csökkent a korszak végére.

Zsidó AK, 1989	Nemzetiség száma	Aránya
zsidó	8 887	4,15 %
orosz	178 087	83,18 %
ukrán	15 921	7,43 %
egyéb	11 190	5,22 %
<i>összesen</i>	214 085	100 %

Forrás: Oroszvilag.hu [27]

Egy 1970-es statisztika szerint a zsidók 37,6%-a (kb. 808 000 fő) Oroszországban szétszórva él, aminek számos oka -- például a Sztálin-korszak erőltetett iparosításához toborzott műszaki értelmiség áttelepülése, a gulág foglyok szabadulás utáni kényszerlakhelyének kijelölése mellett a legmeghatározóbb mégiscsak a szovjet—német háború kitörésekor végrehajtott evakuáció, vagy inkább spontán menekülés volt. Legnagyobb számban Moszkvában (3,6%) és Leningrádban (4,1%) élnek, egyéb tagköztársaságokban (Üzbegisztánban, Moldáviában, Lettországbán és Litvániában) él 12%-uk. A szovjetunióbeli zsidóság 43%-a Ukrajnában (36%) és Belorussziában (6,9%) lakik.

A '90-es években valamelyest csökkent a lakosságszám, ezen belül a zsidóké jelentősen, aminek következtében 2002-ben a Zsidó AK-ban mindössze a lakosság 1 %-a volt zsidó nemzetiségű, viszont homogén orosz többség alakult ki a területen.

Zsidó AK, 2002	Nemzetiség száma	Aránya
zsidó	2 327	1,21 %
orosz	171 697	90 %
ukrán	8 483	4,44 %
egyéb	8 408	4,4 %
<i>összesen</i>	190 915	100 %

Forrás: Oroszvilag.hu [28]

3.1 Zsidó városok

3.1.1 Oroszországban - a „zsidó” Odessza

Szinte minden turista tudja, hogy Odessza valaha zsidó városnak számított, élénk kultúrával. Száz évvel ezelőtt Odessza a világ harmadik legnagyobb zsidó városa volt New York és Varsó után. (Sándor, 2010) [29]

A múlt századbeli tízes-húszas években a város lakosságának közel fele zsidó volt. Ahogy az akkori odesszai vicc mondta, ha valaki elkiáltotta magát Odessza valamelyik utcájában, hogy „Sam!” (héberül: ott), minden házból kinyílt egy-két ablak. Mellesleg Odessza ma is a világ humor-fővárosa, s minden évben április elsején rendezik meg a nemzetközi humorfesztivált. Az odesszai zsidó humor pedig mindig világhírű volt.

Odessza nagyon fiatal város, 200 évvel ezelőtt Nagy Katalin alapította. Zsidók viszont már jóval korábban éltek ezen a területen. A 2. században, amikor e terület a Római Birodalomhoz tartozott, sok zsidó érkezett Jeruzsálemből és telepedett itt le. Jóval később a terület a Kazár Birodalomhoz tartozott, s mint azt főleg Arthur Koestler elméletéből tudjuk, a kazár elit a 8. században felvette a zsidó vallást.

Odessza volt az első olyan orosz város, ahol a zsidók szabadon letelepedhettek és közel azonos jogokat élvezhettek. Ez idő tájt úgy tűnt, hogy Odessza a zsidók paradicsoma lehet.

Sokfajta népség telepedett le akkoriban a városban, többek között németek, görögök, olaszok és ez már kezdetben meghatározta a város kozmopolita voltát. Odesszában még ma is több mint 80 nemzetiség él együtt. Mindezt a kikötői élet csak fokozta. Jó helynek tűnt hát Odessza a zsidók számára, jól is érezték ott magukat és komolyan hozzájárultak a város fejlődéséhez. Ahogy a híres író, Isaak Babel 1916-ban írta: „Ezt a várost zsidók csinálták”. (http://zsido.pontezit.hu/alef/cikk.php?instance_id=48&attach_id=2107) [30]

A zsidók nemcsak Odessza életében, de a világ zsidóságának történelmében is nagy szerepet játszottak, s a város sok neves embert adott a világ zsidóságának. Csak néhány név a hosszú sorból: Sólem Aléhem, Isaac Babel, David Ojsztrah.

A zsidók paradicsoma azonban hamar pokollá változott, mert az első orosz pogromok is Odessza nevéhez fűződnek. Az igazsághoz tartozik, hogy az első pogromok a városban lakó nagyszámú görög lakosság számlájára írható, akik komoly konkurenciát láttak a zsidó kereskedőkben. A későbbi pogromokat azonban már az oroszok és ukránok hajtották végre. Az első nagy pogromok 1821-ben, illetve 1859-ben voltak, majd további jó néhány „főpróba” után következett a nevezetes, 1905-ös nagy pogrom, ami sok zsidót elhajtott a városból. Így az sem volt véletlen, hogy Odessza, kozmopolita volta ellenére, mégis a cionista mozgalom egyik fellegrárává vált, s ennek következményeként sok zsidó kivándorolt. Odessza olyan személyiségeket adott Palesztinának, majd Izraelnek, mint Dizengoff (Tel-Aviv első polgármestere), Jabotinsky, Zobotinsky stb. Aztán jött a második világháború, amikor sok odesszai zsidót megöltek. A háború után még mindig jó pár százezer zsidó élt Odesszában. A hetvenes évektől, amikortól lehetővé vált a zsidók Oroszországból való kivándorlása, negyedmilliónyi odesszai zsidó hagyta el a várost, és Izraelben vagy Amerikában telepedtek le.

Odessza lakossága jelenleg 1,1 millió, a zsidók számát 60– 100 ezer főre becsülik.

Létezik egy zsidó kulturális közösség: a Migdal, és ezen belül működik egy Zsidó Musical Színház, amelyet 1991-ben alapítottak.

A szovjet zsidó emigráció előzményei

1. Az 1974-ben elfogadott Jackson-Vanik törvénykiegészítéssel az USA megfosztotta a Szovjetuniót a legnagyobb kereskedelmi kedvezmény elvétől - vagyis a gyakorlatban a vámtarifa-kedvezménytől.

2. A Nyugat nyomása a szovjet vezetésre: pl. az Eduárd Kuznyecov és Mark Dimsic nevével fémjelzett 1970-es repülőgép-ügy főszervezőinek halálbüntetését nyugati nyomásra enyhítette a pártvezetés. Bár az ő gulág-fogságuk 17 évig tartott, de az ügy keltette visszhang nyomán a kivándorlási hullámot nem lehetett tovább fékezni. (Gereben, 2003) [21]

3. A Helsinki Záróokmány, az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBEÉ, az EBESZ elődszervezete) országai által 1975. augusztus 1-jén aláírt dokumentum kérdéskörei („3 kosár”) :

- Az európai biztonsággal kapcsolatos kérdések.
- Együttműködés a gazdaság, a tudomány, a technika és a környezetvédelem területén.
- Együttműködés humanitárius és egyéb területeken (emberi jogok néven vált ismertté ez a kosár).

Izrael megszervezte az imigránsok kiutaztatását, fogadását és elhelyezését, beilleszkedését. Külön intézmény foglalkozott a kivándorlási engedély megszerzésében nyújtott segítséggel, külön a repülő- illetve buszutatással. Érkezésükkor a zsidó államtól 7000 dollár anyagi segítséget kaptak. Izrael állama minden 17 évet betöltött bevándorló számára 5 hónapos héber nyelvtanfolyam (ulpán) elvégzését biztosította. A sok pozitívum és elégedettség ellenére is voltak elégedetlenkedők, destruktívak, például a vegyes házasságok révén kikerkezett orosz nők, akik nem kaptak 7000 dolláros támogatást, uszították zsidó férjüket az alábbiakkal: „Nem ezt ígérték! Nem adnak!!! Olyan leveleket írunk az otthoniaknak, hogy senki sem akar majd jönni....”

3.1.2 „Orosz városok” Izraelben (Els van Diggele, 2005) Egy nép, amely külön lakik. HVG Kiadói Rt., Bp., 285 [31]

3.1.2.1 Arad a Holt-tengertől 15 km-re nyugatra fekszik. Lakóinak száma: 24.500 fő. A zsidó honfoglalás előtt önálló városállam volt, még Mózes foglalta el. 1961-ben alapították újjá. Aradnak egészséges, jó klímája van, mert 600 méterrel fekszik a tengerszint felett. A levegője olyan tiszta, hogy asztmásoknak is ajánlott hely. A városban kevés munkalehetőség van, ezért a fiatalok gyakran elköltöznek, így itt sok a nyugdíjas korú és az új bevándorló. **A lakosság 50-60 százaléka orosz anyanyelvű,** de sok az Etiópiából bevándorolt is.

3.1.2.2 Ashdod A 210 ezer lakosú Ashdod Izrael ötödik legnagyobb városa, Tel Avivtól 30 km-re délre terül el a Földközi-tenger partján. A Biblia idején az egyik filiszteus város (pl. Jósua könyve, 13. fejezet 3. vers). Salamon király idején izraeli város. Egy – a Függetlenségi háború során elpusztult - arab falu helyén épült, és 1956-ban először bevándorlókat felvevő tábornak adott otthont, majd kikötővárosi rangra emelték. Ma Haifa mellett a legjelentősebb kikötő. Gazdaságilag jelentős a földgázkitermelése, vegyipara, járműipara és gyémántcsiszoló műhelyeinek a tevékenysége.

A város lakóinak több mint egyharmada a volt Szovjetunió területéről származik. Ez már önmagában színes kulturális életre ad okot, nem beszélve arról, hogy nagy részük a szovjet múltnak köszönhetően ateista. Ennek köszönhetően Ashdod-ban szombatokon nemcsak a zsinagógák, de a tengerpart is látogatott, az áruházakban pedig egymás mellett sorakozik a kósernek egyáltalán nem számító kolbász, virsli és szalámi.

3.1.2.3 Beér-Seva a Negev-sivatag északi részén, a Holt-tengerhez és Eilathoz vezető utak találkozásánál fekszik. Maga a város modern, de ősi alapítású, eredete a Pátriárkák korára, úgy 3500 évre nyúlik vissza. Beér-Sevát a Negev fővárosának is nevezik, mivel egyrészt fontos gazdasági és közigazgatási központ, ahol a régió kormányhivatalai kaptak helyet, másrészt egészségügyi, oktatási és kulturális centrum, melynek intézményei az egész déli országrészt kiszolgálják. Lakóinak száma 41000fő. **A város lakosságának kb. 25 %-a orosz.**

3.1.2.4 Karmiel 1964-ben alapították. Karmiél „Isten szőlőskertje”. A város az Északi kerület útjainak kereszteződésében, a Karmel hegyvidéken terül el. Haifától 30 km-re északkeletre található. A város 24 négyzetkilométeres területen fekszik. Jelenleg 44 000 lakosa van, de a városfejlesztési terveknek megfelelően lehetséges a 120 000 fős létszám elérése is. Karmiel Galilea kereskedelmi, kulturális és ipari központja. Galilea szívének is nevezik, illetve az „együttélés” városának is. Főiskolája van. Az 1990-es évek elején a Szovjetunió szétbomlásakor az utódállamok emigránsainak zömét Karmiel fogadta be. A karmieliek igyekeznek a szomszédos arab településekkel (Dir-Al-Assad, Majd-Al-Krum, Báane és Rama) is jó viszonyban lenni. Érdekesség, hogy a város lakói 74 nyelven beszélnek, és 80 országból érkeztek. **A város lakosságának kb. 30%-a orosz származású zsidó.**

3.1.2.5 Kirját Gát „A szőlőprés városkája”, Beér Sevától 40 km-re északra fekszik. A Biblia már említi (Sámuel I. könyve, 21. fejezet 10. vers). Eredetileg filiszteus, majd

izraeli város volt. 1954-ben alapították újjá, azóta gyorsan fejlődik. Lakóinak száma: 48.000 fő. **A városban 14.500 orosz származású ember él.**

3.1.2.6 Ma'alot Izrael északi részén, Felső Galileában fekvő – Izrael állam megalakulása után létrehozott - izraeli város. 10 km-re található a libanoni határtól. 1957-ben alapították. A „Tefen” ipari park és a Tefen-szoborkert létrehozása után rohamos fejlődésnek indult. Egy 2006. decemberi statisztika szerint lakosainak száma 21.200. **A város lakosságának kb. 30%-a orosz származású.**

3.1.2.7 Naceret Ilit „Felső Názáret”, Galileában, Názárettől 3 km-re északkeletre helyezkedik el. 1957-ben alapították. Lakóinak száma: 44.500 fő, ebből közel 9000 fő arab. **A város lakosságának 50%-a orosz származású.**

3.1.2.8 Or Akiba „Akiba fénye”, a Földközi tenger partján, Haderától 5 km-re északra helyezkedik el. 1951-ben alapították. Közeliében található az ókori Caesarea. Lakóinak száma: 15.700 fő. **A város lakosságának 40%-a orosz származású.**

3.1.2.9 Rishon LeZion A 230 ezer lakosú várost 1882-ben 17 család alapította, akik kezdetben kizárólag mezőgazdaságból éltek. A település neve (magyarul: Elsők Cionban) híven tükrözi történelmi hagyományait. Izraelben itt használtak először vasekét, innen származik a nemzeti zászló és a nemzeti himnusz is. Itt alapították meg az első héber iskolát. Rishon LeZion lakossága a legfiatalabb az izraeli városok között Jeruzsálem és Bnei Brak után. A népesség 35 %-a gyerek és tinédzser, csak 8,6 %-a idős. A rishoniak 2/3-a Izraelben született, 1/3-uk bevándorló. A bevándorlók 9 %-a Ázsiából és Afrikából telepedett be, 23,5 %-uk Európából. **1990 óta 20 ezren érkeztek a volt Szovjetunióból. Ők ma Rishon lakosságának 10 %-át alkotják.**

3.1.2.10 Sderot közepes méretű izraeli város, kevesebb, mint 2 kilométerre a Gázai övezettől. Sderotnak vannak óvodái és iskolái, amelyek alig tudnak „vörös kód” nélküli napról. Nincs erkölcsi egyenlőség a Hamasz filozófiája és Sderot népének világlátása között: a Hamasz, egyrészt tanítja gyermekeit a dicsőségről, amely elnyerhető az Allahért való halálon keresztül, ellenben a másik oldalon, Sderot gyermekeit arra tanították, hogy az élet az, ami dicsőséget hoz a Mindenhatónak. Nincs erkölcsi egyenlőség a fegyvertelen civilek, különösen gyermekek megtámadása, és az ilyen válogatás nélküli támadások elleni védekezés között **A város lakosságának 50%-a orosz származású.**

3.1.2.11 Tirat Carmel város Izraelben, Haifa kikötőváros iparvidékének része, a Kármel-hegy és a Földközi-tenger között terül el. 1948-ban alapították egy arab falu helyén, melyet lakói a Függetlenségi háború során elhagytak. 2006-as adatok szerint lakóinak száma 18.700. **A város lakosságának kb. 30 %-a orosz származású.**

A térkép a www.theodora.com/maps webhelyről származik a tulajdonosok engedélyével.

4. A zsidó állam orosz gyökerei

Dina Rubina Izraelben élő orosz író nő mondása – „Izraelt orosz zsidók csinálták orosz zsidóknak”- a zsidó állam orosz gyökereire utal.

1772-ben Oroszország megszállta Lengyelország keleti részét, és integrálta az ott élő zsidókat. Számos intézkedést hoztak: a zsidók nem hagyhatták el a Varsói Kormányzóság területét, nem költözhetek Oroszország belsejébe.

1857-ig, II. Sándor cárig volt érvényben ez a tilalom. Az 1860-as években számos reformot bevezető cár részben megszüntette a zsidók röghöz kötését, meghatározott feltételek mellett átköltözhetek nagy orosz városokba, bizonyos korlátozás mellett tanulhattak, de alapvetően elnyomottak, diszkrimináltak maradtak. Lehetőséget ugyan kaptak a zsidók, de továbbra is a gyűlölködés céltáblái voltak.

1881-ben, miután egy többségében zsidókból álló szélsőséges szociáldemokrata csoport tagjai meggyilkolták a cárt, fokozódott a kirekesztés, a gyűlölködés a zsidók ellen – pogromok százait szervezték ellenük. A zsidókban megfogalmazódott a menekülés vágya.

A zsidó állam létrehozásának gondolata nem orosz földön született, de Oroszországban fogalmazódott meg a vágya, a szükségessége a legélesebben; a cionizmusról ugyanez az orosz indíttatás mondható el.

Az **első alija** a századfordulón ment végbe, az 1881-82-es oroszországi pogromok után, amelynek nyomán főleg orosz és kelet-európai zsidó bevándorlók (héberül a bevándorlók csoportjait olim-nak hívjuk) hagyták el addigi hazájukat egy jobb élet reményében, de többen érkeztek Jemenből is, összesen mintegy 35 ezerrel növelve Palesztina zsidó lakosságának létszámát.(www.kitekintő.hu, 2011.) [32]

Ha az oroszországi kivándorlás adatait pontosítani akarjuk, akkor megjegyzendő, hogy Oroszország déli részéről az 1880-as években 15 000 zsidó vándorolt ki Palesztina területére, amit ők Erec Izraelnek hívtak. Palesztinában ezt a menekülthullámot első alijának nevezték, és az ezzel érkező emigránsok alkották új hazájukban – amely akkor a török birodalom része volt – az új jisuvot (a szó települést jelent, a héber „lehitjasév” ige származéka, amelynek jelentése „ül” vagy „letelepszik”). Ez az első alijának is nevezett kivándorlás két jelentős dologban tért el a korábbi kivándorlásoktól. Egyrészt nem idős emberek mentek életük utolsó éveire, hanem fiatalok, akik a Szentföldön akartak élni, másrészt pedig a tanulás helyett földműveléssel akartak foglalkozni, ezért ezt az aliját a „földművelők alijá”-jának is nevezték.

A csoport tagjait Biluim-nak is hívták. Az ideérkezők közel fele a letelepedési nehézségek miatt pár éven belül visszatért szülőhazájába. A bevándorlók egy jiddis - orosz nyelvkeveréket beszéltek.

A **második alija** 1904-14-ig tartott, melynek háttérében a cári Oroszország zsidósága ellen fogantatosított antiszemita intézkedések álltak, így ez alkalommal is zömében oroszokból állt a mintegy 40 ezer fős olim. A második aliját kiváltó okok a következők voltak:

1. A 20. század elején újból pogromok voltak Oroszországban. 1903-ban a kisinyovi parasztokat egy hazugnak bizonyult, nemzetközi figyelmet keltett vérváddal a zsidók ellen heccelték.
2. Az orosz-japán háborúban elszenvedett vereség és az 1905-ös forradalom kapcsán újból zavargások keletkeztek. 1905-ben egyetlen hét alatt 300 pogrom volt Oroszországban. Ez az a cári alkotmány miatt, a plurális állam megakadályozására szervezett pogromsorozat, amelyre fentebb már utaltam.

Mindezek az okok kivándorlási hullámot gerjesztettek az oroszországi zsidók között.

3. Az 1905-ös forradalom bukása után a baloldali, kommunisztikus hitet valló zsidók egy része Izraelbe távozott, s a szocialista ideákat magukénak valló orosz fiatalok munkája nyomán jöttek létre az első kibucok (1909-ben), melyeknek az Izraelbe távozott orosz zsidók elkötelezett hívei lettek, mintegy kiélve elveiket, hitüket, eddigi nézetüket. (A kibuc fogalma és ideológiája közel állt az orosz valósághoz, filozófiához, ideológiához, hisz a „kibuc” szó maga a „csoport” illetve „összegyűjteni” szavakból ered. A kibuc olyan kollektív település, ahol a vagyon egy jelentős része közös. A mozgalom a szocializmus és a cionizmus egyfajta kombinációjaként egy gyakorlatias, munkaalapú cionizmust hozott létre Izraelben olyan időkben, amikor a gazdálkodás független formái nem alakulhattak ki. Ebben az időszakban jött létre az első modern zsidó város, Tel Aviv is. A kezdeti nehézségek azonban a bevándorlók felét megint eltántorították.

A Balfour-deklaráció 1917-ben politikai ígéretet adott a zsidóknak arra, hogy saját államuk lesz Palesztinában, ami előmozdította a harmadik aliját.

A **harmadik alija** az 1917. évi forradalmakat követi. Sok zsidó vállalt szerepet az 1917. februári polgári forradalomban, szolgálta az orosz társadalmi változást. A cionista nézeteket vallók a kivándorlást választották. Az 1919-től - 1923-ig tartó harmadik alija alkalmával az I. világháború után felerősödő antiszemita pogromok elől vándoroltak be Palesztina területére a

zömében magyar, román, lengyel és orosz zsidók – összesen 40 ezren (az orosz zsidók ennek a létszámnak a 45%-át alkották), akik közül már csak nagyon kevesen tértek haza.

Az 1924-29-es időszakban lezajló **negyedik alija** is alátámasztja, hogy Izrael a bevándorlók országa, de ez már nem kimondottan csak az orosz zsidók bevándorlásáról szól. A negyedik alija során 82 ezer zsidó érkezett Palesztinába, közvetlenül a nagy világgazdasági válság, a lengyel zsidóellenes intézkedések és az amerikai bevándorlási kvóták szigorítása miatt, viszont 23 ezren így is Izraelbe települtek pár éven belül. Ez a hatalmas bevándorló áradat azonban már nem csak lakhatási vagy foglalkoztatási nehézségeket okozott a zsidó közösségnek, de felvetette a közös nyelv kialakításának igényét is.

A bevándorlók fele lengyel származású volt, akik Grabsky megszorító adópolitikája miatt menekültek el Lengyelországból. Bevándorlásuk révén az építészet fejlődött.

Jeleskedtek a citrus-termesztésben is.

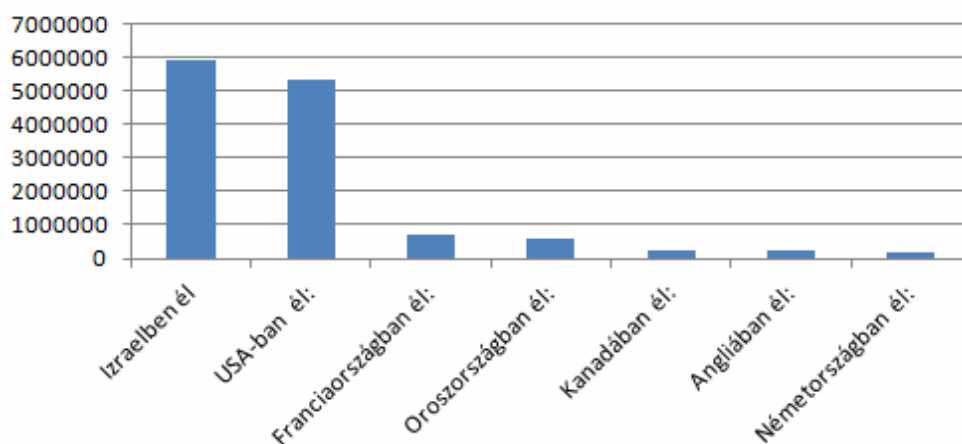
Az utolsó, **ötödik alija** (1929-39) kiváltó oka Németország náci uralom alá kerülése és a közép-kelet-európai országok jobbratulódása volt. Ez volt a szovjet kivándorlásig a legtöbb olimot hozó alija, hiszen 1940-re mintegy 250 ezren érkeztek az ekkor brit mandátumterületként működő Palesztinába, (közülük később 20 ezren elhagyták a területet), s így a palesztinai zsidó közösség létszáma 450 ezer főt számlált. Az ötödik hullám alkalmával érkeznek először nagy számban olék Nyugat- és Közép-Európából, melynek egyértelmű okának Hitler uralomra jutása számít. A bevándorlók 21%-a német származású volt. Ők építették fel Naharija városát. Ez a hatalmas szám pedig maga után vont az egyre feszültebb viszonyt az ott élő – ekkor még jóval népesebb – arab lakossággal, amely nem egyszer összecsapásokba torkollott, arra készítetve a briteket, hogy bevándorlási kvótát vezessenek be. 1939-ben született meg a brit kormány javaslata, amely amellet, hogy 75 ezer főben maximalizálta az elkövetkező öt évben bevándorló zsidók számát, földvásárlási korlátot szabott ki a zsidó lakosságra. A javaslatot végül az arabok nem fogadták el, Palesztina kapui pedig a II. világháború alatt zárva maradtak, esélyt sem adva a menekülésre a közben Európában életét vesztő hat millió zsidónak a túlélésre.

1945 és 1948 között kb. 80 ezer bevándorló érte el Palesztinát. A brit mandátum időszaka alatt kb. 480 ezer legális és illegális bevándorló érkezett a későbbi Izraelbe, majdnem 90%-uk

Európából. Izrael állam kikiáltásakor a „jisuv” (a palesztinai zsidó közösség héber neve) 650 ezer főt számlált.

1948-ban tehát megvalósult a cionisták álma: létrejött Palesztinában Izrael, mint zsidó nemzetállam – nem kevés feszültséget keltve a közel-keleti világban. A mai statisztikák a világ zsidóságának létszámát 13.5 millió körülire teszik: a legtöbben az USA-ban (5.3 millió), Izraelben (5.9 millió) és Oroszországban (600 ezer) élnek, de a világ szinte minden országában megtalálhatók közösségeik. (Franciaországban 700 ezer, Kanadában 200-300 ezer, Angliában 200-300 ezer, Németországban 200 ezer).

A zsidók (13.5 millió) megoszlása a világban:

A világ zsidóságának sorában ma is nagy népességmozgások zajlanak: legutóbb az orosz zsidók kivándorlása rajzolta át a felekezeti térképeket, a vallási közösség hittartó, ortodox része azonban mindezen nagy változások ellenére is őrzi ősei hitét és őrzi, ápolja a szövetség – immár három évezredes teológiáját.

Az 1950-es és 60-as években a bevándorlók jelenős része Marokkóból, Tunéziából, Egyiptomból, Magyarországról és Lengyelországból érkezett.

Újabb bevándorlás a Szovjetunióból – szovjet zsidók Izraelben

A Szovjetunióból az 1967-es hat napos háború eufórikus sikere, az újonnan megszerzett nemzeti büszkeség, magabiztosság adott lendületet az Izrael földjére történő bevándorlásnak, új értelmet adva a zsidó identitásnak. Az évtized végére mintegy 250 ezer zsidó hagyta el a szovjet területeket, ebből mintegy 140 ezren Izraelben telepedtek le. Újabb lendületet a '80-as

években a Gorbacsov alatti enyhülés jelentett, amikor az eddigiekhez képest soha nem látott mértékben engedélyezték a zsidóknak, hogy elhagyják az országot.

A 6 napos háború (1967) után megváltozott a helyzet – Izrael győzelme erőt adott az oroszoknak, hogy ők is lehetnek erősek. Megtalálták identitásukat.

Az 1968-as prágai tavasz eseményei az orosz elnyomás erejével és hatásával való szembesülés, Szaharov orosz tudós emberjogi követelései bátorítólag hatottak az orosz zsidóságra, szabadságvágyuk a kivándorlásban öltött testet. Brezsnyev uralma alatt, nagyrészt a szovjet rendszer meggyengülése és az óriási nyugati nyomás miatt soha nem látott mértékű alijázás következett Szovjetunióban.

A 80-as évek végén, a 90-es évek elején újra megnyílt az út Oroszországban a zsidók kivándorlására.

A kivándorló orosz zsidók – Az 1990-es orosz alija magyar vonatkozásai

„A The Washington Post szerint hetente 1500-an érkeztek Izraelbe, 65 százalékuk Budapesten keresztül, miután sem diplomáciai kapcsolat, sem közvetlen légi összeköttetés nem volt a Szovjetunió és Izrael között.” (<http://index.hu/belfold/tegnapiujsg/2008/03/21/1990>) [33]

A Tegnapi újság 2008. 03. 21-i közleménye részletesen leírja Magyarország szerepét az 1989-ben kezdődő alija-boomban. Budapest és Tel-Aviv között március 28-án indították az első menetrend szerinti járatot Mose Kacav akkori szállítási miniszter, későbbi elnök jelenlétében, aki az ügy fontosságára tekintettel Magyarországra látogatott. Olyan sokan szándékoztak emigrálni az akkori Szovjetunióból, hogy a menetrend szerinti járatok száma kevésnek bizonyult: charter és sűrítő járatokat kellett indítani. „1990. március 21-ig a 90 menetrend szerinti járat mellett 72 zsúfolásig megtelt sűrítő járatot indított a Malév.”

Mivel az utasok, a személyzet és a repülőgépek épsége veszélyben forgott, a szovjet emigránsok Izraelbe szállítását le kellett állítani, mert az Iszlám Szent Háború Palesztina Felszabadításáért nevű szervezet fenyegetését komolyan kellett vennie a Malévnak. Az alábbi közlemény tartalmazza az említett fenyegetést:

„A szovjet zsidók bevándorlása a legveszélyesebb a népünk elleni összeesküvések közül, mivel megerősíti Izrael államot, és Palesztina területén kívánja tömöríteni a világ zsidóságát. Népünk nem nézheti tétlenül, ölbe tett kézzel ezt az összeesküvést, hanem megfelelő intézkedéseket fog tenni a szovjet zsidók bevándorlásának megakadályozására, a szállításban

közreműködő légitársaságok repülőgépei, irodái, valamint tranzit célját szolgáló repülőterek közvetlen célpontjaink lesznek.”

A légitársaságoknak egy hét türelmi időt kaptak.

A magyar kormány hármass nyomás alatt állt: 1. terroristák 2. izraeli kormány 3. amerikai külügyminisztérium. Az amerikai külügyminisztérium bírálta a magyar kormányt, mi szerint a repülőter biztonságát kell megoldani, nem pedig engedni a fenyegetésnek. Az orosz kivándorlás lassuló ütemben, de tovább folyik. Magyarország mint tranzit állomás szerepe változatlan.

421 ezer orosz bevándorló Magyarországon át került ki Izraelbe.

A Malév-irodát Moszkvában atrocitás érte: azok a zsidók, akik szinte utolsó kopejkájukból vettek repülőjegyet Budapesten keresztül Tel Avivba, még mindig azon görcsöltek, hogy mikor férnek fel a soron következő repülőjára. Kétségbe esett dühüket úgy juttatták kifejezésre, hogy a moszkvai Malév-iroda kirakatát betörték. Magyarország szerepe az orosz kivándorlásban dicséretes pozitív tett.

Budapestnek „kijutott a jóból”: a Malév ellen irányuló fenyegetés csak előjátéka volt az 1991. december végi buszrobbantásnak, mely a Keleti pályaudvarról a ferihegyi repülőterre szállította az orosz zsidó kivándorlókat. A merényletben négy orosz utas könnyebben, és két magyar rendőr súlyosan megsérült. A robbantás elkövetői Andrea Klump és Horst-Ludwig Meyer volt, akik a RAF nevű német terrorcsoporthoz tartoztak. Andrea Klumpot 2004-ben bíróság elé állították, többek között ezért a merényletért is.

A Szovjetunió 1991-es összeomlása felgyorsította a folyamatot. A '90-es évek első éveiben mintegy 170 - 190 ezer betelepülőt regisztráltak, majd a poszt-szovjet államok stabilizálódása és az izraeli beilleszkedési nehézségek miatt ez a szám átlagosan évi 70 ezer főre esett vissza az évtized végére.

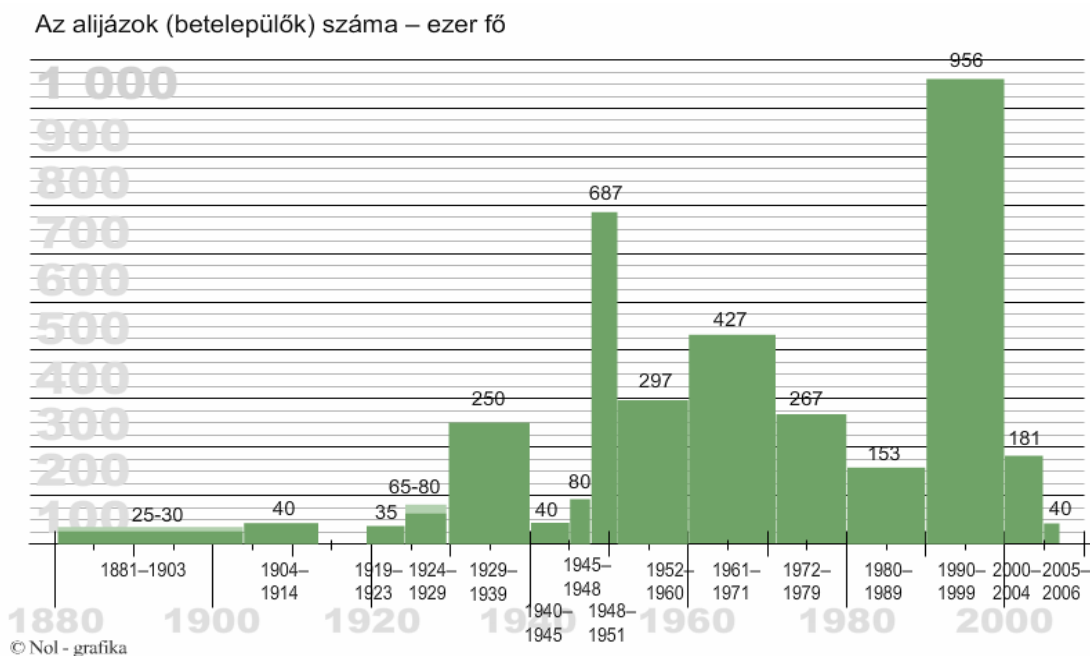
Mára Izraelben milliós nagyságrendet tesz ki azoknak a bevándorlóknak a száma, akik korábban valamely szovjet tagállam állampolgárai voltak. Ez a hatalmas szám kétségkívül jelentős hatást gyakorolt és gyakorol ma is az ország gazdasági életére, kultúrájára.

1989 és 2000 között – nem zsidó hozzátartozóikkal együtt – mintegy 1.220 ezer zsidó emigrált a FÁK államaiból Izraelbe és Amerikába (továbbá Kanadába, Németországba és máshová). Ha azt feltételezzük, hogy a nem zsidók a fenti szám 30 százalékát teszik ki, akkor

850 ezerben határozhatjuk meg a kivándorló zsidók számát. (1992-ben szigorítás történt. A harmadik nemzedékig kell bizonyítani a zsidó származást legalább az egyik ágon. A Knesszet megszavazott egy törvényt, mely szerint, ha a családban az egyik ős zsidó, alijázhatnak, befogadja őket Izrael.)

Az emigráció méreteit még jobban szemlélteti, ha tudjuk, hogy ez a szám az 1989-es népszámlálás során magukat zsidóknak vallóknak több mint a fele. Érdekes adalék a következő humoros felhangú tény: „Amikor közeledett az egymilliomodik bevándorló érkezése, az izraeli hatóságok nem merték megkockáztatni, hogy az egymilliomodik „zsidó” esetleg egy grúz bűnöző legyen, ezért egy egész repülőgépet neveztek ki „egymilliomodik zsidónak.”

Mielőtt konkretizáljuk a szovjet alijázás statisztikai adatait, nézzük az alijázás statisztikai adatait szélesebb kontextusba helyezve:

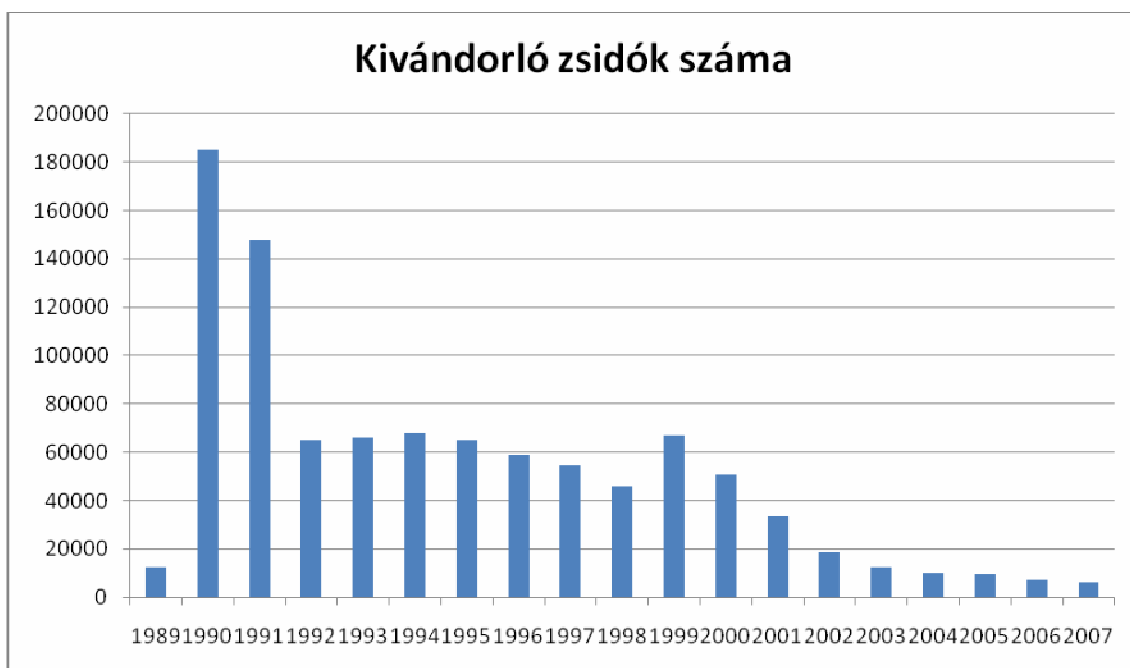

<http://www.mmart.hu/nol/infografika/tortenelem/izrael/index.swf> [34]

Az 1989-2007 közötti időszakban a volt Szovjetunió területéről kivándorolt orosz zsidók számszerű adatai:

1989	12.721
1990	185.230
1991	147.839
1992	65.093
1993	66.145
1994	68.079
1995	64.848
1996	59.048
1997	54.621
1998	46.032
1999	66.847
2000	50.816
2001	33.600
2002	18.525
2003	12.423
2004	10.130
2005	9.431
2006	7.470
2007	6.502
Total	985.400

Forrás: Central Bureau of Statistics (CBS), Jewish Agency of Israel, 2008 [35]

Az imigránsok 2/3 része Oroszországból és Ukrajnából érkezett, 1/3 részük Közép-Ázsiából (buharai zsidók) és a Kaukázus térségéből (grúz zsidók).

Az imigránsok inkább Izrael közepes és kisebb városaiban telepedtek le. Igen népszerű városok az orosz bevándorlók körében Rishon LeZion, Ashdod, Tirat Carmel, Beér-Seva, Kirját Gat, Sderot, Or Akiva, Karmiel, Felső-Nazaret és Ma'alot. (vö. 33-34-35-36. oldal).

Az összes 1989 utáni kivándorló mintegy 70 százaléka (900 ezer fő) választotta új hazájául Izraelt, ahol csatlakoztak az 1971 és 1989 között alijázottak 170 ezer fős csoportjához. Így ma az orosz ajkú bevándorlók alkotják Izrael zsidó lakosságán belül a legnagyobb „etnikai csoportot”. Mintegy 337 ezer ex-szovjet zsidó vándorolt az Egyesült Államokba – ez nagyobb, mint a brit zsidóság összlétszáma. 220 ezren mentek Németországba, és számuk ma is növekszik.

Paradox módon ez a hatalmas méretű kivándorlás egybeesett a zsidó élet kibontakozásával a szovjet utódállamokban. Noha a fiatalok és (talán) az ambiciózusabbak és tehetségesebbek hagyták el aránytalanul nagy számban az országot, ma a FÁK országaiban 30 zsidó iskola működik (köztük számos izraeli tantervvel és izraeli tanárokkal), valamint 120 vasárnapi és kiegészítő iskola. Az iskolák legnagyobb része az alijára készít fel, amelyekben rendkívül komoly munkát végeznek a lubávcsiak. Gereben Ágnes egy érdekes brooklyni találkozását írja le a lubávcsiakkal, akik Amerikában pénzt gyűjtöttek, azért, hogy izraeli polgároként visszatérhessenek szülőhazájukba, hogy ott pedagógiai tevékenységet, felvilágosító, vallási munkát végezzenek az ott élő zsidók körében. (Gereben, 1992 Brooklynban, a lubávcsiaknál. Élet és Irodalom, 21. szám) [36]

Napjainkban Oroszországban nem rossz zsidónak lenni. **Egyetlen szovjet utódállam sem folytat nyíltan antiszemita politikát.** Haszid rabbik jótékonyági szervezeteket tartanak fenn, idős orosz zsidó emberek ellátásáról gondoskodnak, gondozásával foglalkoznak. Ma körülbelül 600 ezer zsidó él Oroszországban és Ukrajnában. A népesség csökkenéséhez hozzájárult a **kivándorlás**, a vegyes házasságok, az alacsony születésszám és a magas halandóság.

A szovjet korszakkal ellentétben **ma teljes a vallásszabadság.** Az érdeklődés azonban – főleg Oroszországban – igen csekély. A túlzó kifejezéssel „vallásos megújulásnak” nevezett jelenséget kívülről serkentik és pénzelik, főként a Lubavics/lubávcsi és a Karlin-Sztolin

haszidok, valamint a reform zsidó mozgalom közreműködésével. A modern ortodox és a konzervatív ágazat sajátos módon nincs jelen. A beszámolók szerint hetvenöt reform zsidó közösség található a FÁK országaiban; többségük kicsi, és csak néhány rabbijuk van. Ők „bennszülöttek”, akik a reformzsidóság londoni fellegvárában, a Leo Baeck College-ban végezték tanulmányaikat. A haszidokkal ellentétben azonban – mondja egyikük – „nekünk nincsenek olyan embereink, akik hajlandók lennének elutazni olyan isten háta mögötti helyekre is, mint Szibéria”.

A vallásos mozgalmak nagy iskolákat is fenntartanak, ám a gyerekek és szüleik túlnyomó többsége nem vallásos. Akik vallásossá válnak, azok túlnyomó többsége kivándorol.

Bevándorlás – ma (v.ö. Baumann Zsófia: Izrael a bevándorlók országa. In www.kitekintő.hu) [37]:

A bevándorlás mai is fontos része az izraeli mindennapoknak, és az élet a megszokott módon folyik, akkor is, ha a médiában sugárzott kép estenként nem ezt sugallja. A bevándorlók száma nemhogy csökkenne, hanem egyenesen növekvő tendenciát mutat. A legtöbben a volt Szovjetunióból, Kelet-Európából és az angolszász világból (Nagy-Britannia, Egyesült Államok, Kanada, Dél-Afrikai Köztársaság) érkeznek, míg az etióp bevándorlás mértéke lecsökkent, egyrészt az ottani kormány politikája, másrészt a potenciális bevándorló-jelöltek csökkenő száma miatt. A bevándorlók többsége fiatal, így tovább csökkentik az átlagos izraeli életkort, amely nem éri el a 30 évet. A bevándorlók letelepedése és beilleszkedése továbbra is nagy gondot jelent az államnak, ezért a bevándorlásért felelős Zsidó Ügynökség (Jewish Agency) és a Nefes B’Nefes (Lélek a lélekkel) egy új programon keresztül kívánja a bevándorlást könnyebbé tenni, a program neve: Red Carpet. A program során végigkísérik az újonnan érkezőket, kiinduló országukból való indulásuktól kezdve egészen megérkezésükig. A kivándorlásuk előtt már elkezdhetik egy ún. vásáron az izraeli életüket szervezni: lakást kereshetnek, számlát nyithatnak, stb. A program az első évben mintegy 2000 bevándorló útját segítette. A bevándorlás megkönnyítése kulcskérdés Izrael szempontjából, hiszen a lakosság egyötöde arab, ahol a népszaporulat lényegesen magasabb.

Az orosz gyökerekből kinőtt izraeli társadalom egy multikulturális társadalom

A sokszínű izraeli kultúra (v.ö. Baumann Zsófia: Izrael a bevándorlók országa. In www.kitekinto.hu) [37]:

1948-ban Izrael lakossága elérte a 650 000 főt, ma 7.8 millióan élnek ott, ezért a lakosság túlnyomó többsége migrációs háttérűnek mondható, hiszen az állam egyik fő programja, hogy otthont adjon a világ zsidóságának. Ez az elv Izrael függetlenségi Nyilatkozatában is szerepel, illetve ezt szolgálja az az 1950-es Visszatérési Törvény (Law of Return), mely szerint minden zsidónak joga van a visszatéréshez és állampolgársághoz. 1951-re az európai Holocaust-túlélők, és az iszlám országok zsidóságának bevándorlásával megduplázódott Izrael népessége. Később is folytatódott a bevándorlás, mind a Maghtreb-övezetből, mind Európából, köztük Magyar-, és Lengyelországból. Minden népcsoport hozzátesz valamit Izrael sokszínűségéhez, és közben igyekszik megtartani saját kulturális hagyományait, szokásait is. Természetesen az európai és észak-amerikai zsidók háttere, szokásai, idevándorlásuk mozgatórugói között hatalmas különbség volt, nem is beszélve az iszlám országok zsidóságáról – ezért a zsidók ezen csoportjait külön névvel is jelölik.

Az askenázi zsidók Európából érkeztek, európai kultúrkörrel, ők ma Izrael népességének mintegy 40%-át teszik ki, de az állam megalakulását követő évtized elején arányuk még 80% feletti volt.

Majd az Állam megalakulása után tömegével érkeztek az úgynevezett szefárd zsidók, akik az iszlám országokból származtak.

Szefárd zsidók: eredetileg az Ibériai-félszigetről származó, majd a XV. században onnan Észak-Afrikába, az Oszmán Birodalomba, Amerikába és egyes Európai országokba üzött zsidó vallásúak csoportja. Ők ma a népesség szintén kb. 40%-át teszik ki. A fennmaradó 20%-ot pedig a volt Szovjetunió területéről bevándorló, orosz ajkú zsidók alkotják. Mindegyik csoport múltja, kulturális háttere, szokásai is igen eltérőek – de így hozzák létre a mai, sokszínű Izraelt, ahol a rendező elv a zsidó vallás.

Izrael példázza a különböző népcsoportokból származó emberek békés egymás mellett élését, kultúrájuk, identitásuk, hagyományaik kölcsönös elfogadását és tiszteletben tartását. Ebben a színes kavalkádban, amelyet multikulturális társadalomnak nevezünk, jól megférnek egymással az orosz vodka és kaviár, a jemeni ritmusok és a német Bauhaus stílusban épült házak. Az utcákon fekete kalapos férfiak és parókás nők sétálnak. A bevásárló központok illatáradatában orosz kölni és francia parfüm illata keveredik egymással. A kirakatokban formatervezett arany ékszerek és matrjoska babák vonzzák a tekinteteket. Hagyomány és modern stílus, ízlés keveredése, gazdagsága ez.

Az izraeli kultúra egy multikulturális társadalom kultúrája

Izrael mai arculatára a sokféleség, sokszínűség jellemző, melybe beletartozik az egyformaság és a különbözőség is. Az egyformaság azt jelenti, hogy a multikulturális ország polgárai zsidó származásuk, és akarataik az, hogy Erec Izraelben leljenek hazára.

Abban különböznek egymástól, hogy más-más országból, más-más időben és más-más módon érkeztek. Egymástól abban is eltérnek, hogy az alijázás oka különböző. Másként viselkedik az, aki vallási okokból vándorolt ki, ezen belül is számít a vallásosság mértéke és foka. Másként viselkedik az, aki társadalmi-gazdasági problémák elől menekült, megint másként az, aki humanitárius okokból hagyta el szülőföldjét, hogy Izraelben igazi hazára leljen. A Föld minden tájáról érkező zsidók anyanyelve, kulturális háttere is eltérő volt. Talán az életkorukban közelítenek egymáshoz a legjobban, hisz a bevándorlók zömmel fiatalok.

Izrael az európai kultúrából táplálkozott, az oroszok hozták a politikát, a forradalmi eszméket, a németek (jekék) a jogrendszert, a komoly zenét. (A német bevándorlókat a lengyel, román orosz bevándorlók csúfolni kezdték, mert a német zsidók más mentalitást mutattak, mint ők. Kevésbé jellemezte a német bevándorlókat a simlisség, a pontatlanság. Az elnevezés a „die Jacke” „zakó” szóból származik, mert a német bevándorló zsidók zakóban érkeztek, s úriember módjára szívesen viselnek zakót. A „jekék” szóval nehéz felfogásúnak, merevnek, választékos modorúnak is gondolják őket). Szó szerint a „jeke” szót héberül a „Jöhudi Kásé Háváná” kifejezéssel parafrázálják, melynek jelentése: „zsidó, aki nehezen ért”.

5. Életsorsok

Ebben a részben olyan személyeket, eseteket, sorsokat kívánok szerepeltetni, amelyek bemutatják a bevándorló oroszok alijázásának okát, kettős identitástudatát, „új életét”, új nehézségeit, karrierépítésük „titkát”, boldogulásukat, tipikus problémáikat.

5.1 Dokumentumelemzés

A dokumentumelemzés forrása: újságcikkek, TV felvételek

(vö. <http://www.nemethsandor.hu/nemeth-sandor-natan-saranszkij-2010.html>;

http://atv.hu/cikk/20100903_jpost_saranszkij_rock_sztarnak_udvozoltak_budapestben;

http://www.hetek.hu/fokusz/201009/natan_saranszkij_beszede_a_hetek_kozeleti_klubban

http://m.blogter.hu/431235/a_gulag_hose_natan_saranszkij

http://www.evangelikus.hu/lapszemle/natan-saranszkij-beszedet-mondott-a-hetek-koezeleti-klubban?set_language=sk&cl=sk

http://hvg.hu/velemeney/20100909_saranszkij_izrael_diktaturak)

Saranszkij Natan (Anatolij Scsaranszkij)

Saranszkijt zsidó identitása segítette, hogy az emberi jogokért, az elnyomottak ügyéért, a szovjet zsidók kivándorlási jogáért harcoljon.

Az orosz zsidó sokáig asszimilált zsidó volt Oroszországban, két igazság létezett számukra: 1. amiről otthon beszéltek, és 2. egy hivatalos, ami a külvilágnak szólt. Ilyen elvek szerint éltek Saranszkijék is, mielőtt letartóztatták. Saranszkij másfél éves vizsgálati fogsága kohéziós erőt teremtett.

A 70-es években sorozatos tüntetések voltak Szovjetunióban. Az oroszok tüntettek Saranszkijért, tüntettek azért, hogy engedjék ki az oroszokat a Szovjetunióból.

1970-ben nyitották ki a Szovjetunió kapuit a zsidóságnak.

A 70-es évek elején tízezren vándoroltak ki Izraelbe, sokan jöttek Magyarországon keresztül. Ezek az orosz zsidók azért vándoroltak ki, mert haza akartak térni. Ezeknek az orosz zsidóknak cionista ideológiájuk volt. Ez a nemzedék egyetemi végzettségű orosz polgár volt: tudósok, mérnökök, orvosok, akik viszonylag könnyen beilleszkedtek. Ők nem hagyták el, és nem hagyják el Izraelt, hisz hazatértek.

Saranszkijnek nem adatott meg ilyen könnyen a kivándorlás.

Őt 1977-ben letartóztatta a KGB. Hazaárulással és az USA számára történő kémkedéssel vádolták. 13 éves kényszermunkára ítélték. 16 hónapot töltött a lefortovói börtönben, majd kilenc évet Szibériában, a Gulágon. Szabadulásában hatékonyan közreműködött Ronald Reagan amerikai elnök, sőt Reagan vitába szállt Gorbacsovval miatta, mellette, érte és társaiért: „Őn folyton azt hajtogatja, hogy Saranszkij amerikai kém, de a mi népünk hisz ennek az asszonynak (S. feleségéről, Avitalról van szó, aki Genfben tüntetett férjéért). Mindaddig, amíg a férjét és más politikai foglyokat rács mögött tart, nem tudunk kölcsönös bizalmon alapuló bizalmat kiépíteni.”

(Saranszkij, 2010 A demokrácia védelmében, Új Spirit Kft., 278) [38]

1986-ban Saranszkijt a fegyenctelepről kórházba vitték, „visszaszoktatási céllal” speciális kezelést kapott, majd repülőgépen Berlinbe szállították. Igyekeztek azt a látszatot keltetni, hogy kiengedése része a Kelet és Nyugat közötti kémcsereinek. Az amerikaiak kierőszakolták, hogy véget vetve a hazugság-áradatnak, Saranszkijt a letartóztatott kémek hivatalos átadása előtt engedjék szabadon. Így a sokat szenvedett egykori KGB-fogoly 12 évi távollét után találkozhatott feleségével, s Izraelbe, álmai országába érkezhett, hogy élete hátralevő idejében szabad emberként tevékenykedjen, alkosson.

Saranszkij az orosz zsidók szemében, de a világ zsidósága számára is a Példa. Izraelbe települve hősként fogadták. Pártot alapított, amely az orosz zsidókat képviseli a

Knesszetben, szociális, építésügyi és kereskedelmi miniszter lett, egy ideig a miniszterelnök-helyettesi posztot is betöltötte. Tavaly óta a világ zsidóságának izraeli bevándorlását segítő Jewish Agency for Israel (Szochnut) elnöke. Ma a jobb oldali Likud párt vezetői közé tartozik.

5.2 Interjúk alapján készült összegzések

5.2.1 Ida Nudel közgazdász esete:

Adatközlő: Eliezer Berkowitz

Feltett kérdéseim témaköre /E. Berkowitzon keresztül):

A kivándorlás, az izraeli lét hozta-e a hozzá fűzött reményeket, megérte-e az oroszországi küzdelem?

Ida Nudel nagy harcos volt, szintén börtönben ült. Az oroszok Szibériába száműzték, ahol 4 évet töltött. 1987-ben kapta meg a kivándorlási engedélyt Izraelbe. Ma Ida Nudel Izraelben él, Izraelben küzd Izrael ellen. Ő nem illeszkedett be. Véleménye szerint nem eléggé gondoskodott róla Izrael, kevesebbet kapott Izraeltől, mint ahogy gondolta. Azt vallja, hogy véleményét még sok sorstársa osztja. Ő ahhoz a kis csoporthoz tartozik, akik elégedetlenek, nem sikerült beilleszkedniük.

5.2.2 A Szlepák családdal készült narratív interjú összegzése

Feltett kérdéscsoport:

Hogyan befolyásolja egy család, generációk életét a politika, a hit, a zsidó identitás és az orosz gyökerek? Hogyan alakult az életük Izraelben?

Megrázó történet Vologya és Mása sorsa. A Szlepák házaspár 17 évig várt a kivándorlási engedélyre. Életüket, családjukat, és ezen keresztül az orosz zsidóság kálváriáját ismerjük meg Chaim Potok: November a küszöbön című művéből (Potok, 2007, November a küszöbön. Ulpius-ház Könyvkiadó, Budapest, 349) [39], illetve a velük folytatott beszélgetésből. Kfar Sabán lakó rokonaink baráti körébe tartoztak Szlepákék, így többször találkoztunk rokonlátogatásaim során személyesen is, beszélgettünk, maileztünk egymással. A Rivka Guber utca 7. alatt laktak egy Tel Aviv melletti kisvárosban, Kfar Sabán: Mása, az orosz radiológus orvosnő és Vologya, a repülőmérnök. Nem éltek elég jól Izraelben. Rendes nyugdíjat nem kaptak, mert nem lett meg az Izraelben ledolgozott 10 évük. Fiaik, Szánya és Leonyid hamarabb kapták meg a kivándorlási engedélyt, mint szüleik, ők ma Amerikában laknak. Szlepákék álma Izrael volt. 1987-ben vándorolhattak ki Izraelbe, mert a haladó világ oroszbarát erői minden

követ megmozgattak azért, hogy a házaspár megkaphassa kivándorlási engedélyét. Vlagyimir (Vologya) apja, az öreg bolsevik nem értette meg fiát, hogy miért akar Izraelbe kivándorolni. Az apa egyáltalán nem értette meg azt a tényt, hogy egy orosz ember hogy képes arra a „rémtetre”, hogy elhagyja szülőhazáját. Döbbenetes világ tárul elénk a zsidó bolsevik apa életfilozófiája, tettei által. A zsidó bolsevikok nem részei a zsidó gyökerű világnak, de nem tagjai az orosz világnak sem, mert ez a világ gyűlölte a zsidókat. A Szovjetunió hol előre-, hol hátralepett a zsidókkal való kapcsolatában. Egyszer felmelegedett irántuk, másszor fagyos közönnyel bojkottálta őket. Ez a bénító orosz kétlelkűség rajzolódik ki az orosz politikában, ideológiában a zsidók vonatkozásában. Az antiszemitizmus mindig jelen van, hol csendesen, hol hangosan, hol kimondva, hol kimondatlanul. De Szolomon Szlepák, zsidó bolsevik kitartott amellett, hogy az orosz ember nem lehet antiszemita. Ez meggyőződése volt, elhitte ezt, mert el akarta hinni. Ahogy az apa, Szolomon Szlepák nem értette meg a fiát, Vologyát, illetve az ő izraeli kivándorlási szándékát, úgy nem értették meg Vologya és Mása sem a két fiukat. Igaz, az ő bűnük csak annyi volt, hogy az álmodott Izrael helyett a kivándorlás célállomását megváltoztatták, és új hazájuknak Amerikát választották.

Szlepákék sokat szenvedtek Oroszországban. Vologya öt évet töltött Szibériában, száműzetésben, kényszermunkán. A felesége többnyire vele volt. Csak akkor ment Moszkvába, amikor mutatkoznia kellett a szomszédok előtt, azért, hogy moszkvai lakásukat ne foglalja el más bérlő. A férfi ismert mérnöknek számított a Szovjetunióban: a radar képernyők tervezéséért felelt, ezért államtitkok őrzőjének számított, és az államtitkok őrzése miatt nem hagyhatta el az országot. Bár ez mondvacsinált ok és magyarázat volt, mivel állásáról Vologya maga mondott le, majd olyannyira lehetetlenné tették, hogy nem is volt már felelősségteljes állása. Liftkezelőként, beteghordozóként dolgozott, amikor éppen nem börtönben ült, vagy nem volt száműzetésben. A szovjet emberjogi mozgalom nagy harcosaiként ismerték szerte a világban a házaspárt. Méltatlan sorsa volt a művelt, több nyelven beszélő házaspárnak ellenzéki magatartása miatt.

Izraelben ugyan végzettségüknek megfelelő állást kaptak, de addigra már annyit fejlődött a tudomány, a technika, hogy nehezen találtak vissza a műszaki életbe, a medicinába. Nem tudtak az élvonalba kerülni és kiválóak lenni, mint voltak egykor a Szovjetunióban. Az álomországban az ő sorsuk korántsem tekinthető álomszerűnek, de ők – kis nyugdíjuk és nehézségeik ellenére - boldogok és elégedettek voltak, mert az álmuk valóra vált. Azt mondták, hogy ezerszer végigjárják ezt az utat, ha nem menne másképp.

5.2.3 Interjú Natalia Davigyenkoval másodközlés által (interjúösszegzés)

Az interjút készítette: Ilana Zahar

Feltett kérdések témaköre:

Milyen beilleszkedési gondjai voltak Izraelben a bevándorlást követően?

Natalija Davigyenko Moszkvában zsidó volt, mert apai ágon zsidónak született. (Az orosz törvények szerint, ha az apa zsidó, a gyerek is zsidónak számít). Az asszony 1989-ben vándorolt ki Izraelbe zsidó férjével és gyerekeivel. Nem zsidó anyja miatt azonban Izraelben orosznak számított, ami számára érthetetlen és fájdalmas. (A bibliai törvények szerint az anya zsidósága a mérvadó.) Nataliját Moszkvában hegedűművészként ismerték. Jelenleg Ashdodban él, és takarítónőként dolgozik, különböző családoknál végez háztartási munkát. Jól keres, közepes színvonalon élnek. 2 év alatt úgy elsajátította a héber nyelvet, hogy könnyedén kommunikál, olvas, ír, tévézik, moziba, színházba, könyvtárba jár. Azt vallja, és szomorúan megjegyzi, hogy nehéz Oroszországban zsidónak lenni, de orosznak lenni Izraelben sokkal nehezebb.

5.2.4 Interjú Mendelevics tanárral (interjúösszegzés)

Az interjút rögzítette: Mirjam Jakel

Feltett kérdések témaköre:

A politikai aktivitás hogyan befolyásolja a bevándorló boldogulását, karrierjét?

Mendelevics a 70-es évek elején érkezett a Szovjetunióból. Hamarosan felismerte azt az izraeli realitást, hogy kormánypártot kell választani. Ez mód arra, hogy könnyebben beilleszkedhessen a bevándorló. Mendelevics nem olyan aktívan politizál, mint Scsaranszkij. Az azonban tény, hogy ideológiailag a nemzeti vallásos párthoz tartozónak számít. Mendelevics tanár szívesen elemzi és kommentálja az interjú során az oroszok politikai/pártpolitikai aktivitását.

Az orosz zsidók pártválasztása alkalmazkodást, logikát, emóciót, érdekeket, aktivitást, a boldogulás, a közéletiség vágyát és igényét takarja.

Most két éve jobboldali párt van uralmon.

Scsaranszkij a Likudhoz kapcsolódott, azaz egy jobboldali párthoz.

Mendelevics tanár a modern ortodox cionista párthoz, a MAFDAL-hoz kapcsolódott, de ez a párt az utolsó 10 évben meggyengült, most 7 képviselőjük van a parlamentben (régebben 12 képviselőjük volt).

A fenti esetek példázzák, hogy az orosz bevándorlók közül a többség a Likudra és a Jisrael Beiteinura, tehát a jobb oldalra szavaz, de a vallásosak a mérsékeltbb cionista pártot (régli nevé: mizráhi, ma: MAFDAL (Nemzeti Vallásos Párt) választják.

Ida Nudel semmilyen pártot nem választott, kimaradt mindenből – így állása sincs, s ez kudarcának egyik okaként is felfogható.

Az orosz zsidók beilleszkedtek a politikai pártokba is. Megtalálták a helyüket a politikai életben, külön pártokat is alakítottak, amelyek az ő sajátos problémáikat képviselik, pl. a betérés ügyét.

Az orosz zsidók pártjának neve: Jisrael Beiteinu „Izrael az Otthonunk”. A párt vezetője egy kisinyovi (Moldova) születésű polgár, Avigdor Li(e)berman. Ez egy arabellenes jobboldali párt, melynek 15 képviselője van a parlamentben. Ez a párt az oroszországi emberek problémáiért küzd: betérés, házasságkötés, temetés. (Ugyanis a zsidó temetőben nem temetik el azokat, akik nem zsidók, pl. ha meghalnak a katonaság alatt, bár ma már esetenként ortodox temetőkből külön parcellákban temetik el a halachikusan nem zsidó halottakat). Sok izraeli, akik nem is orosz származásúak, támogatják ideológiailag ezt a jobboldali pártot, az oroszok pártját.

Számos kutatás is igazolja az orosz olék sikeres társadalmi integrációját. A társadalmi integrációt mutatja többek között az a jelenség is, hogy az etnikai pártok csendesen eltűnnek. A Jisrael Beiteinu és a Jisrael Baalija kezdeti népszerűsége fokozatosan csökkent, az etnikai pártok lassú elmúlását sokan jóslták. A Jisrael Baalija ma már nem létező párt. Az etnikai pártok közül a Jisrael Beiteinu és a Sasz rendelkezik választókkal. Az orosz olék a nagy izraeli pártokat tartják igazán érdekképviselői pártjuknak, azaz a Likud és a Jisrael Beiteinu népszerűsége töretlen az orosz olék körében.

IV. Orosz izraeliek és kultúrájuk (www.szombat.org/archivum) [40]

(Felhasználtam Green, D. B. (2003): A Culture of their own. The Jerusalem Report 3. November 2003 cikke nyomán Rajki András írását.)

1. A 20. századi orosz izraeliek kultúrája, kulturális jellemzői, kulturális jegyei

Az orosz izraelieknek megvan a saját kultúrájuk, amit büszkén és féltőn őriznek. Az orosz bevándorlók, akiknek száma meghaladja az egymilliót, s a 70-es években illetve a 90-es években érkeztek nagy számban Izraelbe (a 90-es évek bevándorlása volt az igazi boom), házára találtak Izraelben, s az orosz hagyományokat, kultúrát ötvözték az izraeli

realitásokkal. **Az oroszok úgy lojálisak Izrael állammal szemben, hogy közben nem feledkeznek el a saját kultúrájukról sem.**

Az orosz izraeliek előszeretettel nézik és hallgatják a TV és a rádió orosz nyelvű adásait, oroszul olvassák a sajtót, oroszul beszélnek. Izraelben négy orosz nyelvű napilap, tizenegy hetilap, és öt havilap is megjelenik. A helyi orosz nyelvű kiadványok száma 200-nál több. Az állami Reka Rádiót az orosz olék jelentős hányada hallgatja.

A könyvesboltok nagyszámú orosz művet árusítanak.

Izraelben már mindenütt fogható az orosz nyelvű 9-es izraeli tévé-csatorna, az Israel Plus, melyet az orosz származású üzletember, Lev Levajev szponzorál. A 9-es csatornán oroszul mondják be a híreket. A tévé-csatorna az orosz izraeliek erős elkülönülési vágyának bizonyítéka is.

A tévé-csatorna orosz adása segít az orosz nyelv megőrzésében, szinten tartásában, ugyanakkor a nyelvi izolációt is segíti. Sok ember számára ez a kényelem, hogy orosz nyelven is informálódhat a világról, hátráltatja a héber nyelv megtanulását, gyakorlását.

Sok helyen az orosz bevándorlók megalapították a saját iskoláikat, tették ezt a MOFET iskolahálózat kiépítésével abból a célból, hogy a természettudományos tárgyakat hatékonyabban és az orosz nyelvet nagyobb óraszámokban tanulják az idejövő gyerekek.

A megkérdozett orosz olék baráti társaságát az orosz olék adják. Ez az arány még az egyetemi hallgatóknál is magas. A jeruzsálemi Héber Egyetem orosz származású hallgatóinak kedvenc találkozóhelye a Putyin Bár, amely társalgási, információs hely is egyben, ahol a diákok oroszul beszélgetnek egymással, miközben söröznek, és szárított halat esznek, mintha csak „otthon” lennének. Ez nosztalgia valami távoli múlt emléke után, az oroszországi gyermekévek után. „Lena Negnevitsky pszichológus szerint ez amiatt van így, mert az orosz olék számára más témák fontosak, és talán ők kevésbé felszínesek, mint az „eredeti” izraeli egyetemisták.” (Green, D. B. (2003): A Culture of their own. The Jerusalem Report 3. November 2003) [41]

Ebben benne van az imigráns sors lélektana és az izraeli egyetemisták lazasága, illetve az oroszok lélektani háttere: a migránsok bizonyítási kényszere. Ez a jeruzsálemi Putyin Bár az orosz kultúra jelenlétének, a nosztalgizáló orosz életérzésnek egyik érzékletes szimbóluma Izraelben. A bár falán Putyin elnök képei díszelnek, és miközben a látogató

sörözik, vagy szovjet pezsgőt kóstolgat, a kommunista érából származó retró jellegű plakátok közül is válogathat.

Az orosz származású izraeliek büszkék zsidóságukra, szeretik az új hazájukat, lojálisak hozzá. Ha héberül nem is beszélnek jól, ezt a témát szavakkal (oroszul) vagy szavak nélkül is kifejezik, mert számukra ez hitvallás, elkötelezettség kérdése, mely heves érzelmeket tud kiváltani. „Egy felmérés szerint az 1990-es években érkezetteknek csak a fele tud egy intenzív héber nyelvű társalgást figyelemmel kísérni, míg 67 százalékuk olvas, és 72 százalékuk ír héberül. 90 százalékuk azt vallotta, hogy fontosnak vagy nagyon fontosnak tartja azt, hogy a gyermekeik tudjanak oroszul. Valamennyien elismerik és vallják, hogy az integrálódásnak fontos feltétele a nemzeti nyelv használata, ezért nagy intenzitással törekszenek a héber nyelv megtanulására.” (Green, D. B. (2003): A Culture of their own. The Jerusalem Report 3. November 2003) [41]

Természetesen ez a szív és az ész harca és homeosztázisa, mely nem zárja ki kötődésüket az orosz nyelvhez és kultúrához. Sőt ebbe a képbe az is belefér, hogy lelkük mélyén az orosz olék jelentős része ma is inkább orosznak vallja magát, mint izraelinek, de ennek az orosz izraeliségnek inkább érzelmi töltete van.

Az orosz olék számára a zsidóságuk az azonosságtudat része, a nemzeti hovatartozásuk megtestesülése. Számukra a zsidóság nemzetiségi és nem vallási hovatartozás kérdése volt még Oroszországban is. Ez csak annyiban változott, hogy most ezt büszkén, félelem nélkül vállalhatják. Az orosz imigránsok közül sokan nem vallásosak, mert Oroszországban ezt nem gyakorolhatták, vegyes házasságban éltek. Izraelben szembesültek azzal, hogy gyermekeik, unokáik vallási jellegű kérdéseikre nem tudnak válaszolni, az ünnepeket nem tudják megtartani. A vallási tudatlanságukat nem mérték fel kivándorlásuk előtt. Kivándorlásuk során nem voltak tisztában azzal, hogy a valláskultúra Izraelben az élet velejárója, és ennek hiánya űrt és nehézséget jelent számukra. Kötődésük Izraelhez és a zsidó néphez erős, szilárd, de meg kell felelniük azoknak a kritériumoknak is, amit gyerekeik, unokáik és az izraeli polgárok joggal elvárnak tőlük, azaz a vallás ismeretét, az ünnepek megtartását.

Az orosz izraeliek katonatudatosak. „Ami a lojalitást illeti: az izraeli hadsereg, a Cahal behívottjainak egy negyede nem Izraelben született. Igaz, hogy az elit fegyvernemekben (haditengerészet, hírszerzés, rádiózás) az olék aránya továbbra is nagyon alacsony, de míg a szolgálatot megtagadók vagy más (pl. vallási) okból nem bevonulók aránya a „régii”

izraeliek esetében 23, az olék esetében csak 17 százalék. Még egy adat: eleinte az orosz olékat főként nem harcoló alakulatokhoz osztották be, ma azonban minden negyedik harcoló alakulatbeli izraeli katona nem izraeli születésű – azaz valószínűleg orosz az anyanyelve.” (Green, D. B. (2003): A Culture of their own. The Jerusalem Report 3. November 2003) [41]

Az orosz izraeliek számára a kultúra (színház, mozi, koncert, olvasás) lételem. „Az orosz olék nagy része azzal a tévhitel érkezett új hazájába, hogy a (volt) Szovjetunió sokkal kifinomultabb és kulturáltabb, mint Izrael, sőt, mint a világ összes többi országa együttvéve. És amikor rájöttek, hogy ezek a dolgok az izraelieknek egyáltalán nem olyan fontosak, mint nekik, halálisan megsértődtek.” (Green, D. B. (2003): A Culture of their own. The Jerusalem Report 3. November 2003) [41]

Büszkén vállalják kultúratudatos magatartásukat, sőt, éreztetik kultúrfölényüket a nem orosz származásúakkal szemben. Az oroszok számára a kultúrszomj egyfajta iskolázottság, nevelés eredménye is. Számukra a kultúra kitörési pontot jelentett, mivel az orosz-szovjet ember, ha az elnyomás éveiben versenyezni akart, vagy egyszerűen több akart lenni másoknál, elment sportolónak, vagy a tudásával és a tehetségével próbált kitűnni. Így lehettek a zsidók az oroszországi antiszemita világban valamennyire sikeresek. A bolsevik éra alatt meg kellett szabadulni a zsidóknak is vallásuktól. A vallás helyébe is a kultúra lépett. Ezért lett számukra a kultúra lételem.

Az orosz izraeliek büszkék kultúrájukra, s az izraeliek is értékelik az orosz művészetet, irodalmat, zenét. Híresek az izraeli színészek, művészek, akiknek jelentős része Oroszország valamelyik akadémiáján tanult. Míg korábban az izraeli kultúra elutasította az orosz bevándorlók sajátos kultúráját, ebben a vonatkozásban nagy előrelépés történt. Ha ma egy orosz vagy túlnyomórészt orosz együttes fellép, az izraeliek szívesen hallgatják meg előadásait.

Az 1990-es évek orosz alijájához kapcsolódva elterjedt egy vicc, miszerint a Ben – Gurion repülőtéren, ha három fős csoportokat láttak, mindjárt kiderült, hogy jelen vannak a hangszereik is. Az egyik kiszálló utas kezében többnyire hegedű volt, a másikéban klarinét, és a harmadik hangszer nélkül jött. Biztonsággal kijelenthetjük, hogy az első hegedűművész, a második pedig klarinétos lehetett. Az is nyilvánvaló, hogy a harmadik - a hangszer nélküli - a zongorista.

Az orosz zenészek közül szinte valamennyien munkát találtak Izraelben. Zeneiskolákban tanítást vállaltak, dirigensek lettek, zenekarokat szerveztek, táncegyütteseket alapítottak, színiiskolákat nyitottak. Az Izraeli Kamarazenekar létrehozása, a Rison-LeZion-i Szimfonikus Zenekar újjászületése az orosz olék nevéhez fűződik. Tevékenységük sikerességét példázza, hogy az említett szimfonikus zenekar ma az Új Izraeli Operaház házi zenekara. Az orosz olék a zene- és a táncművészetben olyan otthonosan, magabiztosan mozognak, hogy jelenlétük, kisugárzásuk egész Izraelben tapasztalható, legyen az iskola, zenekar, klub, közösségi ház. Az orosz utcazenészek ugyanúgy elbűvölik az izraeli polgárokat, mint a hivatásos zenészek játéka a koncerttermek hallgatóságát.

2. A 20. századi izraeli politika, kultúra, tudomány és művészet orosz gyökerei – Arcképcsarnok

Ez az arcképcsarnok korántsem teljes, hisz oldalakat lehetne írni azokról az ismert politikusokról, tudósokról, irodalmárokról, művészekről és sportolókról, akik oroszországi (volt Szovjetunióbeli) zsidók, és a világ szinte minden pontján megtalálhatóak. Dolgozatomban azonban azokra a híres orosz származású zsidó személyiségekre fókuszáltam, akik a 20. században Izraelben éltek vagy élnek.

2.1 Híres politikusok, államfők

2.1.1 Hájim Weizman izraeli politikus, Izrael első államelnöke. A mai Oroszország területén született. Noha nemzetközileg ismert kémikus lett, politikai tevékenysége volt a jelentősebb. 1920–31 között, majd 1935-től 1946-ig a Cionista Világszervezet elnöke volt. 1948 elején Washingtonban döntő tárgyalásokat folytatott Truman elnökkel. Ő beszélte rá az amerikai kormányt a Palesztina feletti gyámság tervére, az ő hatására ismerte el az USA a zsidó állam 1948. május 14-i proklamálását, és adott százmillió dolláros kölcsönt. Ő lett az első izraeli államfő.

2.1.2 Meir Dizengoff (1861. Besszarábia - 1936. Tel Aviv) mérnök, üzletember, Tel Aviv egyik alapítója és első polgármestere. 1892-ben megalapította Palesztina első üvegyárát. Herzl tevékenységének hatására lett a cionizmus híve. Házát és vagyonát az általa alapított (1931) Tel-Aviv-Múzeumra hagyta, amelyben 1948-ban kihirdették Izrael állam függetlenségét.

2.1.3 Wladimir Zeev Jabotinsky (1880. Ogyessza - 1940. USA) író-poitikus, szónok, újságíró, a Zsidó Légió megalapítója, az államalapítás egyik legkiválóbb harcosa, az egyik legnagyobb cionista gondolkodó.

Egész életét a zsidó állam megteremtésének szentelte. Jabotinsky egy modern, liberális állam megvalósítását tűzte ki céljául, amely demokratikus alapelveken nyugszik, a testvériség és a kisebbségek iránti tolerancia elfogadásával.

Altalena álnéven cikkeket írt különböző újságokba, először oroszul, majd jiddisül, végül héberül. Irodalmi (novella, színmű, vers, esszé), fordítói tevékenysége is jelentős.

2.1.4 Jichak Rabin - Az akkor brit fennhatóság alá tartozó Palesztinában született oroszországi bevándorlók gyermekeként. 1964-ben az izraeli hadsereg vezérkari főnöke, az 1967-es hatnapos háború egyik győztes hadvezére. 1968-tól 1978-ig hazája nagykövete az Egyesült Államokban, 1974-től 1981-ig képviselő a Kneszetben, 1974-ben munkaügyi miniszter. Második kormányfői periódusának három esztendeje alatt történelmi megállapodást kötött a Palesztinai Felszabadítási Szervezettel, és békeszerződést írt alá Jordániával. A közel-keleti megbékélésen munkálkodó politikust 1994-ben Nobel-békedíjjal tüntették ki.

2.1.5 Móse Sárett, (eredeti nevén Móse Sertok Herszon), Orosz Birodalom (ma Ukrajna), 1894–1965), cionista vezető és izraeli politikus.

A cionista mozgalomhoz csatlakozva jelentős szerepe volt Izrael megalapításában. A függetlenség kikiáltása után az ország első külügyminisztere és rövid ideig átmeneti miniszterelnöke volt. David Ben-Gurionnal való ellentéte miatt azonban hamarosan lemondásra kényszerült.

2.1.6 Golda Meir (született **Mabovits** néven Kijev, (1898-1978), Izrael állam egyik alapítója.

1948. május 14-én egyike volt annak a tizenkét politikusnak, akik kézjegyükkel elláthatták Izrael Állam függetlenségi nyilatkozatát. 1969 és 1974 között Izrael miniszterelnöke, a világ harmadik női miniszterelnöke, külügyminiszter, munkaügyi miniszter. Az izraeli politika „vaslady”-je, akiről David Ben-Gurion miniszterelnök egyszer találóan azt mondta: „Golda az egyetlen igazi férfi a kormányomban.”

2.1.7 Menáhem Volfovics Begin (Breszt-Litovszk, Fehéroroszország 1913 –1992) cionista vezető, Izrael egyik legjelentősebb politikusa és államférfija volt. 1978 szeptemberében Szadattal és Jimmy Carter amerikai elnökkel aláírták a Camp David-i egyezményt. Ezt követően 1979 márciusában sor került a végleges egyiptomi-izraeli békeszerződés megkötésére is. A szerződés aláírása a washingtoni Fehér Házban történt Begin és Szadat részvételével, az eseményen Carter elnök is jelen volt. A fentiekre tekintettel 1978-ban Begin és Szadat közösen elnyerte a Nobel-békedíjat. Ugyancsak az ő nevéhez fűződik az etióp zsidók bevándorlásának felkarolása (Mózes hadművelet).

2.2 Híres tudósok, kutatók

2.2.1 Dr. Moshe Feldenkrais (1904–1984) oroszországi születésű izraeli mérnök és atomfizikus volt, aki Párizsban végezte gépész- és villamosmérnöki, valamint fizikusi tanulmányait. 1940-ig, Franciaország német lerohanásáig Párizsban dolgozott, majd Angliába menekült. Munkája mellett futballozott és a dzsudóban feketeöves szintig jutott. Európában ő nyitotta meg az első dzsudóiskolát.

Amikor kiújult egy régi térd sérülése, s a műtétet javasló orvosok 50%-osra becsülték a siker esélyét, Feldenkrais beleásta magát az emberi mozgás mechanikájába, s elhatározta, hogy inkább megtanul fájdalom nélkül járni. Eközben rájött, hogy a legtöbb ember rossz határfokkal és sokszor kényelmetlenül használja a testét, ami hosszú távon olyan problémákhoz vezet, mint a rugalmasság elvesztése, a rossz légzéstechnika, a gyenge mozgáskoordináció, az ízületi és izompanaszok. Arra a meggyőződésre jutott, hogy elkerülhetnénk, de legalábbis csökkenthetnénk ezeket a gondokat, ha megtanulnánk, hogyan használjuk hatékonyan a test összefüggő vázát. A harcművészetekben, a mérnöki tudományokban és a fizikában szerzett sokirányú ismereteit Feldenkrais anatómiai, fiziológiai, neurológiai és pszichológiai tanulmányokkal egészítette ki, s mindezek felhasználásával alkotta meg azt a módszert, amelyet 1984-ben bekövetkezett haláláig világszerte oktatott: a Feldenkrais módszert. Maga a módszer nem más, mint tanulás. Tanulása önmagunknak, és annak, ahogyan a környezetünkben működünk, felfogjuk és érzékeljük önmagunkat, és a külvilágot.

2.2.2 Israel Dostrovsky (kémikus) Oroszországban született 1918-ban és egy évvel később családjával emigrált Palesztinába. Ő volt az egyik első izraeli természettudós. A londoni egyetemen fizikai kémiát tanult, 1943-ban doktorált. 5 évig tanított és kutatott az Egyesült Királyságban, az izotóp kutatás területén vált elismert szakemberré. 1948-ban

tért vissza Palesztinába és létrehozta a Weizmann Izotóp Kutató Intézetet. Ugyanekkor az IDF Tudományos csoportjának vezetőjeként létrehozta a HEMED GIMMEL elnevezésű egységet, ami a nukleáris projekthez vezetett. Ez a kormányzati és az tudósi munka kettőssége jellemzi egész pályáját. Időnként nehéz volt különbséget tenni Dostrovsky tudományos és védelmi tevékenysége között. Így az általa és kollégái által 1950-es évek elején kifejlesztett az izotópok elkülönítésének és az uránium kivonási módszereit mind a Weizmann Intézet mind az IAEC magáénak tekintette.

2.2.3 Aharon Dolgopolsky (Moszkva, 1930 -) orosz származású izraeli összehasonlító nyelvész és a modern összehasonlító nosztratikus nyelvészet¹ alapítója. Az 1960-as években jutott el a rég elfelejtett nosztratikus elmélethez, nagyjából akkor, amikor Vladislav Illich-Svitych-csel együtt a nosztratik leánynyelveit elsőként többoldalúan összehasonlította. Miután 8 évig tanított a nosztratikát a Moszkvai Egyetemen. 1976-ban Izraelbe költözött és jelenleg a Haifai Egyetemen tanít. Dolgopolsky részt vett a NOVA (Az első nyelv kutatása) létrehozásában.

2.2.4 Hans Jacob Polotsky (1905-1991) orosz származású nyelvész. Kutatási területe a sémi nyelvek és az egyiptológia volt. Orientalista és nyelvészprofesszor. 1935-be települt

¹ A **nosztratikus nyelv** erősen vitatott elmélete szerint Európa, részben Ázsia és Afrika nyelvcsaládjai egy nyelvcsaládok felett álló úgynevezett "makronyelvcsaládot" alkotnak. Az elmélet hívei ezt **nosztratikus nyelvcsaládnak** nevezik, amelyet egy feltételezett közös ősnyelvből származtatnak. A "nosztratikus" elnevezés a latin "noster" (=miénk) kifejezés alapján született. A nosztratikus nyelvcsalád fogalmát **Holger Pedersen** dán nyelvész alkotta meg 1903-ban. Az 1960-as években két orosz nyelvész, Vlagyiszlav Iljics-Szvitics és Aaron Dolgopolszkij újította fel az elméletet. A 90-es évek óta **Allan R. Bomhard** foglalkozik munkáiban a nosztratikus ősnyelv rekonstruálásával. Az elmélet alapja az, hogy bizonyos nyelvszerkezeti és szókincsbeli egyezések valamennyi idetartozó nyelvcsaládnál kimutathatóak. Már azt is figyelembe veszik, ha egy nyelvcsaládnak csak néhány ¹nyelve mutat a többi nyelvcsalád néhány nyelvével bizonyos szókincsbeli megfelelést. (Hasonlóan ahhoz, ahogy a hagyományos indoeurópai vagy finnugor összehasonlító nyelvészetben is egy adott nyelv egy szavához az egyik nyelvben, más szavához egy másik nyelvben találni rokoni megfelelőt.) A nyelvek egybevetésekor természetesen, ahol csak lehet először az egyes nyelvcsoporthoz legősibb ismert nyelveit vizsgálják (latin, ógörög, óangol, óészaki, egyházi szláv, szanszkrit, bibliai héber, akkád, sumer stb.)

A feltárt nyelvi hasonlóságok az elmélet szerint az emberi történelem hajnalába vezetnek bennünket vissza, amikor 20-30 ezer évvel ezelőtt a mai európai és ázsiai népek ősei még együtt élhettek a Közel-Kelet térségében.

Izraelbe, és az újonnan alapított Jeruzsálemi Héber Egyetemen kapott kinevezést. 1948-tól professzor, 1955-ben megkapta a Bölcsészettudományok Izrael – Díja kitüntetését.

2.2.5 Elhanan Helpman (1946 Dzalabad, Szovjetunió), közgazdász. A Szovjetunióból kisgyermekként települt át szüleivel Izraelbe. Izraelben szerzett tudományos fokozatot, professzori címet. A Tel-Avivi Egyetemen tanított, végzett tudományos munkát, és dékánként tudományszervező tevékenységet is folytatott. 1997-ben a Harvard Egyetem vendégprofesszora lett. A külgazdaság szakértőjeként világhírnévre tett szert.

2.2.6 Nissan Liviatan professzor (1925, Litvánia -) a közgazdaságtudományok 2006-os Izrael-díjas kitüntetettje. Az egyik legjobb és legfontosabb kutató közgazdász Izraelben, állítják róla. Különbféle fontos területeken ért el „világrengető” kutatási eredményeket, beleértve a közgazdaságtant, a külgazdasági mechanizmusok egymásra hatását, a szabadpiaci makroökonómiát, az inflációkutatást, a stabilizációs terveket és a pénzügyi politikát. 1936-ban települt ki Izraelbe. Hat évig Palmachban dolgozott, ahol egy illegális bevándorlót szállító hajó parancsnoka volt. Yitzak Rabin munkatársaként, az IDF parancsnokaként részt vett a Függetlenségi Háborúban. A háború után amerikai egyetemeken tanított, és a Moszkvai Egyetem munkatársa is volt. A Világbanknak konzultánsa, az Izraeli Banknak kutató munkatársa volt. Ma már nyugdíjas, de tudományos munkái világszerte megjelennek.

2.2.7 Aryeh Dvoretzky (1916, Korol ,Ukrajna) - 2008 Jeruzsálem (Israel), matematikus. Családjával 1922-ben települt ki Palesztinába. 1951-től a Jeruzsálemi Héber Egyetem profeszora, dékánja, 1974 és 1980 között az Izraeli Tudományos Akadémia elnöke.

2.2.8 Inessza Goldberg

Az Izraelben élő orosz grafológus a mai orosz tudományos grafológia egyetlen jeles képviselője. Permben született 1974-ben. 1991 óta él Izraelben. Végzettségét tekintve pszichológus. Grafoanalitikai iskolát vezet, 8 kötetes orosz nyelvű tudományos grafológiáról szóló könyvsorozat szerzője, nemzetközi grafológiai folyóirat főszerkesztője, számos grafológiával foglalkozó ismeretterjesztő kurzus, TV-műsor és rádióadás szerkesztője. Munkássága kriminológiai elemzésekre és személyügyi/vezetőkiválasztó analízisekre terjed ki.

2.2.9 Eliezer Ben Jehuda (1857 Luski, Litvánia)

Eredeti neve Eliezer Perlmann. 1881-ban érkezett Litvániából Jeruzsálembe. Itt telepedett le. A palesztinai zsidók közül elsőként héberesítette a nevét. 1886-ban számúzték a zsidó közösségből, eretneknek nyilvánították. 1893-ban egy évre börtönbe zárták, mert az "Izrael Újjászületése Egyesület", melyet Ben Jehuda is képviselt, szakmát kívánt adni a jesivadiákok kezébe, akik összegegyezhetetlennek tartották a Tóra tanulmányozását és a munkát. Eliezer Ben Jehuda tanár, újságíró, nyelvpedagógus, nyelvész volt, a modern héber nyelv atyjának tekinthető. Céljának tekintette a hébernek, mint köznapi nyelvnek az újraélesztését. A Bibliából és más klasszikus forrásokból elkezdett egy modern nyelvet rekonstruálni, amit az ó- és új-héber szótárban foglalt össze. 1890-ben megalapított egy nyelvbizottságot, amelyből később a Héber Nyelv Akadémiája fejlődött ki. 1922-ben halt meg Jeruzsálemben.

2.3 Irodalom, színház-, tánc-, képző- és zeneművészet, sport

Az orosz alija következtében van orosz-izraeli irodalom, s ezen belül van jiddis-orosz izraeli irodalom is. A bevándorlók orosz, orosz-zsidó és európai kultúrát hoztak. Az orosz bevándorlók hatást gyakoroltak az izraeli irodalomra is, és van saját, orosz emigráns irodalmuk, ami nagyon népszerű. Akik az orosz irodalom iránt érdeklődnek, figyelik, mi történik Izraelben. És fordítják is az izraeli héber irodalmat, amint az orosz irodalomnak is új, héber fordításai születnek. Az orosz imigránsok hatást gyakorolnak az ízlésre, színt hoztak az izraeli kultúrába, melynek új sajátossága, hogy nincs egy erős centruma, mint volt korábban, sokkal tagoltabbá, multikulturálissá vált.

2.3.1 Irodalom

2.3.1.1 Avraham Shlonsky (1900 Karjokov/Ukrajna -1973 Tel Aviv) író és műfordító.

A világirodalom főbb műveit (Shakespeare: Lear király, Hamlet; Puskin: Anyegin, Boris Godunov; Gogol: A revizor, stb.) fordította héberre. Írt gyerekkönyveket is.

2.3.1.2 Jocheved Bat-Miriam (1901- 1980) oroszországi születésű izraeli költő.

Az odesszai és moszkvai egyetemen tanult. 1926-ban emigrált Izraelbe, és 1929-ben adták ki első verseskötetét. Verseiben oroszországi gyermekkori és imigráns izraeliként átélt élményeit dolgozza fel. Hét verseskötete jelent meg.

2.3.1.3 Isaac Dov Berkowitz (1885–1967), izraeli zsidó szerző, az Orosz Birodalomban (ma Belorusszia) Slutsk-ban született. 1928-ban emigrált és telepedett le a Palesztin Brit Mandátum, a mai Izrael területén. Első művét, a „*Yom Kippur éjszakáján*”-t Varsóban adták ki, „*A cserkész*”-t 1903-ban. 1905-ben Vilnusba költözött, ahol a *Times* szerkesztőjeként dolgozott. Itt találkozott Sólem Aléhem lányával, akit 1906-ban feleségül vett. 1910-ben adta ki *Első összegyűjtött történeteit*, és hamarosan elkezdte fordítani Sólem Aléhem írásait jiddisről héberre. Két évvel később lefordította Lev Tolsztoj *Gyermekkor* című művét oroszról héberre. 1916-ban megalapította és szerkesztője lett a „*Zászlórúd*”-nak, 4 évvel később szerkesztője lett a „*Védelem*”-nek. 1928-ban a Palesztin Mandátumterületre való megérkezése után Fishel Lachowerrel társszerkesztője lett a „*Súlyok*” című hetilapnak, eközben a *Habima* színpadára átírta Sólem Aléhem több darabját.

2.3.1.4 Simon Halkin (Izrael-díjas) Dovsk-ban Rogachev közelében (jelenleg Belorusszia) született 1899-ben, a város akkor az Orosz Birodalomhoz tartozott. 1914-ben emigrált családjával New Yorkba. 1914-1932 között az Egyesült Államokban élt és alkotott. Az USA-ban héber nyelvet és irodalmat tanított, Tel Avivban tanárként dolgozott 1932 és 1939 között, majd akkor visszatért az Egyesült Államokba, hogy a Héber Egyetem professzora legyen, konkrétan a New Yorki Héber Hittudományi Intézetben. 1949-ben végleg Izraelbe költözött. Joseph Klausnernek, a modern héber irodalom professzorának utódja és a jeruzsálemi Héber Egyetem vezetője lett.

2.3.2 Színház- és táncművészet

2.3.2.1 Héber színház, az irodalommal ellentétben, nem létezett az ősi héber kultúrában, illetve nem a második világháború előtti Európa zsidó közösségeiben oly népszerű jiddis színházból nőtt ki. A héber színházi hagyományok 1917-re nyúlnak vissza, amikor Konsztantyin Sztanyiszlavszkij orosz rendező irányításával megalapították a Habimah (orosz nevén Gabima) (A színpad) héber színházat Moszkvában. Az első izraeli színház úgy jött létre, hogy a Vahtangov színház, az egész társulat Moszkvából Palesztinába költözött, s megalapították a **Habimah Színházat**, amely Izrael kulturális életében ma is meghatározó. A vezető színészt, Hanna Rovinát (1892-1980) később a „héber színház úrnőjének” nevezték. 1931-ben a társaság állandó székhelyét Tel-Avivba tette át.

2.3.2.2 A Geshher Színház csapatát még Moszkvában Jevgenyij Arje toborozta össze, hogy azután majd mindannyian együtt érkezzenek meg Izraelbe az 1990-es évek elején. A

Gesher Színház 1991-ben alapították, s a volt Szovjetunióból érkező bevándorlók számára biztosít művészi kifejezési lehetőséget; színvonalas előadásokat nyújt orosz nyelven. A színház nyelve néhány év alatt oroszról héberre váltott. A sikereknek és kritikai elismeréseknek köszönhetően ma héber darabokkal jelen vannak az izraeli színházi életben is. Legsikeresebb darabjaik: Joshua Sobol-tól a Falu és A rabszolga, amely a nálunk is ismert és kedvelt I. B. Singer regénye alapján készült. A társulat neves fesztiválokon képviselte Izraelt szerte a világon

2.3.2.3 A Clipa Színház Idit Herman táncos és rendező, valamint Dimitrij Tulpanov színész és zenész alapította 1991-ben. Előadásaikban – általában beszéd nélkül – sajátos egyveleget alkot a színház- és táncművészet, a dizájn és a zene. Évente kettő-négy új produkciót mutatnak be, és csak korlátozott ideig tartanak egy-egy darabot műsoron. Vannak olyan előadásaik, amelyet egyetlenegyszer játszanak különleges színhelyen.

2.3.2.4 Valerij és Galina Panov Leningrádban a Kirov balettegyüttesnél ismerkedtek össze. Két évig csatáoztak a szovjet hatóságokkal, míg azután az 1970-es években sikerült alijázniuk. A következő két évtizedet külföldön töltötték, majd végleg Ashdodban telepedtek le, ahol nagyszámú orosz olé él, és itt alapították meg a **Panov Balett Színházat** és tánciskolájukat. A színház közönsége ma már túlnyomórészt izraeliekből áll.

2.3.3 Képzőművészet

2.3.3.1 Viktor Molev festő és grafikus művész. Többnézetű képeket fest. 1955-ben született Oroszországban, Nyizsnij Novgorodban. Építészeti fakultáson szerzett diplomát 1976-ban, építészként és díszletfestőként dolgozott, majd 1990-ben Izraelbe emigrált, ahol tagja lett a Festők és szobrászok Egyesületének. Számos kiállításon vett részt Oroszországban, Izraelben és Európa más országaiban. Művei megtalálhatóak magángyűjteményekben Európában, az Egyesült Államokban, Kanadában és Izraelben.

2006. augusztusában Kanadába költözött. Jelenleg Richmond Hill-ben, Ontarióban él.

2.3.3.2 Szasa Okun, sikeres festő 1949-ben született Leningrádban. 1979-ben alijázott, Jeruzsálemben él. Képei Izrael és a világ számos múzeumában megtalálhatóak.

2.3.3.3 Dov Feigin (1907- 2000) izraeli szobrász volt. 1907-ben az ukrajnai Luganszkban született, ami akkor Oroszországhoz tartozott. Feigin az általános iskola mellett a jól ismert Talmud Tóra iskolába járt. 1920-ban a családja Gomel-be költözött, ahol a szociálcionista mozgalom, a Hashomer Hatzair tagja lett. 1924-ben letartóztatták és 3 évre

bebörtönözték. 1927-ben, szabadulása után a palesztin mandátum területre emigrált és egyik alapítója lett a Afikim Kibbutz-nak. 1933-ban Párizsban hagyományos szobrásznak tanult. Abból a korszakából való művei zömében hagyományos, kőből készült alkotások. 1937-ben visszatért Tel Aviv-ba. 1948-ban csatlakozott "Ofakim Hadasim" nevű művészeti csoporthoz (jelentése: "Új horizont") amelyet abban az évben Yosef Zarizky alapított. A csoportra erős hatással volt az európai modern művészetek mozgalma. 1956-ban ennek a csoportnak a hatására művei absztraktabbá váltak. Ekkor kezdett el fém (vasat) használni a szobraihoz.

1948-ban és 1962-ben részt vett a Velencei Biennálén. 1966-ban ő tervezte a jeruzsálemi Yad Kennedy emlékhely domborművét. Egyik leghíresebb szobra, az „Állatok” jelenleg a Tel Aviv Művészeti Múzeum szoborkertjében található Izraelben.

2.3.3.4 Aryeh Navon, izraeli grafikus, Oroszországban, Ukrajnában született. Szüleivel 1919-ben Palesztinába emigrált. Az Institut d'Esthetique Contemporain-ban tanult Párizsban, és az egyik első izraeli karikaturista lett. Naponta publikált a híres Davar újságban. 1948-ban színházi tervezőként kezdett el dolgozni, és az egyik legjelentősebb színháztervező művész lett Izraelben. Miután rengeteg díjat nyert, 1975-ben a Nemzetközi Színházi Intézet az „1970-1975 között tevékenykedő 13 legnagyobb művész” közé választotta. Az En Hod-i művésztelep lakójaként 1996-ban Izrael-díjjal tüntették ki.

(En Hod művészfalu Izrael északi részén, Haifától 15 km-re, a Kármel-hegység lejtőin található. A dadaista Marcel Janco kezdeményezésére jött létre 1953-ban. Az itt élő családok mindegyikében legalább egy tag tevékenykedik művészként. En Hod művészeti-kulturális jelentősége abban is megnyilvánul, hogy eddig tíz lakója (köztük az orosz származású Simon Halkin és Aryeh Navon is) részesült Izrael-díjban.

2.3.4 Zeneművészet

2.3.4.1 Yefim Bronfman (1958 Taskent, Üzbegisztan), zongorista. 12 évesen Rachmanyinov zongorahangversenyével debütált. Szüleivel 14 éves korában vándorolt ki Izraelbe. Ma a világ egyik leghíresebb zongoraművésze.

2.3.4.2 Mischa Maisky (1948 Riga, Lettország), csellista. Nyolc évesen kezdett csellózni, és először a rigai zeneiskolában, majd a Konzervatóriumban tanult. Bátyja, Valerij zongorázott, nővére hegedült. Mischa 1962-ben, 14 évesen átment a leningrádi Konzervatóriumba, ahol bekerült Mstislaw Rosztopovics mesterképző osztályába. 1966-ban a moszkvai Csajkovszkij-versenyen 6. lett. 1970-ben két év munkatáborra ítélték,

vélhetően azért, mert nővére egy évvel korábban Izraelbe ment. Egy orvos ismerőse ideggyógyintézetbe utalta, mert ez volt számára az egyetlen lehetőség arra, hogy szabadulása után megmeneküljön a katonaságtól. 1972-ben, miután egy amerikai pártfogó kifizette Mischáért a váltságdíjat, ő is Izraelbe emigrált. Rosztopovics ajánlására 1974-ben Gregor Pjatigorszki mestertanítványa lett. Így ő az egyetlen diák, aki Rosztopovicstól és Pjatigorszki-től is tanult.

Sikerei:

- 1965: a szovjet nemzeti zenei vetélkedő első helyezettje
- 1978: a Viotti-vetélkedő nyertese Vercelliben
- 2002: Bécs város díja: a Goldener Rathausmann

2.3.4.3 Mintz Shlomo (1957 Moszkva), orosz származású hegedűművész és karmester. Hegedűtanulmányait Izraelben kezdte 1964-ben, első tanára Fehér Iona volt. Kilenc évesen, 1968-ban mutatkozott be a nyilvánosság előtt az Izraeli Filharmonikusokkal Zubin Mehta vezénylete alatt. Az 1977-es európai koncertkörút lehetőséget adott a fiatal művésznak arra, hogy a kontinens vezető zenekaraival és karmestereivel dolgozhasson. Sőt a Deutsche Gramophon lemezcég is szerződést ajánlott neki. Ennek keretében vették fel Mendelssohn, Bruch és Prokofjev hegedűversenyeit a Chicago Symphony Orchestra-val és Claudio Abbadoval. Később Mintz James Levine-nal és a Berliini Filharmonikusokkal Sibelius és Dvorák koncertjeit is rögzítette. Két további nevezetes felvétele a szonáta-album Debussy, Ravel és Franck műveivel, valamint a Paganini capriccio-it tartalmazó lemez. 1989 és 1993 között Mintz vezényelni kezdett, először az Izrael Kamarazenekart, majd olyan nagyobb együttesek élén is dirigált, mint a Rotterdami vagy az Izraeli Filharmonikus Zenekar. 1994-ben Mintz dirigensként szerződött a Limburgi Szimfonikusok élére Maastrichtbe, miközben szólistaként a világ számos pontjára hívták vendégszerepelni. Azonban nem csak szóló, de kamaraművészként is tevékenykedik; tagja a Golan-Mintz-Haimovitz triónak, és gyakran dolgozik együtt Georges Pludermacherrel is.

2.3.5 Sport

2.3.5.1 Dani Bondarv (1987-) orosz gyökerekkel rendelkező izraeli futballjátékos. Jelenleg a Tel Aviv-i Hapoel Clubban, a legmagasabb osztályban játszik. Élete első három évét még a Szovjetunióban töltötte, 1990-ben vándorolt ki szüleivel Izraelbe. 2004-ig az

ifjúsági csapatban játszott. Felnőtt csapatjátékosként a 2006-ban és 2007-ben kupagyőztes csapat tagja volt.

2.3.5.1 Borisz Abramovics Gelfand (Minszk, 1968) belorusz születésű izraeli sakkozó, nagymester. A FIDE 2008. januári világranglistáján 2737 élő-ponttal a világ 11. legerősebb aktív sakkozójának számították. Gelfand 1998-ban vándorolt ki Izraelbe, Rishon LeZionban él. A 2005-ös FIDE Világkupán az első tízben végzett, amivel kvalifikálta magát a 2007-es világbajnokság jelöltjei közé. Jelöltként győzött Rusztam Kaszimdzsanov és Gata Kamsky ellen, és ezzel bejutott a szeptemberi világbajnoki döntőbe, ahol az egyik favoritként indult. Sokak meglepetésére azonban csak a második helyet szerezte meg Vlagyimir Kramnyikkal holtversenyben.

2.3.5.2 Michael Kolganov (1974, Taskent, Üzbegisztán), izraeli evezős.

1998-ban a Szegeden megrendezett evezős világbajnokságon a 200 m-es K-1-ben aranyérmet, 500 m-en ezüstérmet, 1999-ben Milánóban 200 m-en aranyérmet szerzett. 2000-ben a Sydney-i Olimpián a K-1-es 500 m-es döntőben bronzérmet, az 100 m-es döntőben negyedik helyezést ért el.

2.3.5.3 Sergei Sachnowski (1975 Moszkva), jégtáncos. 1996 és 2006 között Galit Chaittel Izrael színeiben táncolt. 2002-ben a Naganoban megrendezett világbajnokságon bronzérmet szereztek. Ők voltak Izrael első és eddig egyetlen dobogós helyezettjei jégtáncban. A későbbi évek sikereivel sem tudták ezt túlszárnyalni.

V. Az orosz bevándorlás nyelvi vonatkozásai.

1. A zsidók orosz nyelve

„A világon sokféle zsidó nyelvet beszélnek.” Paul Wexler tipológiájában négy csoport szerepel.”(Zoltán András: A zsidók orosz nyelve

In: http://www.hhrf.org/kisebbsegkutatas/kk_2003_02/cikk.php?id=768 (Veršik, 2003) [42]:

1. A helyi lakosság nyelvének és a zsidók által hozott komponenseknek a keveréke, pl. a jiddis (héber-szláv-német keverék) vagy a dzsudezmo/ladino, judeospanyol (spanyol-héber keverék).
2. Judaizált nyelvek:
Zsidónak neveznek egy zsidó szubsztrátum nélküli nyelvet azért, mert zsidók beszélik. Példaként említhetjük a bagdadi arab dialektust, „amelyen eredetileg a város összes

- lakosa beszélt, de később a muzulmánok áttértek a beduinok arab dialektusára, a zsidók pedig megtartották a korábbi nyelvjárást.
3. A vallási szövegek fordítására és kommentálására szolgáló „tüköryelvek”, azaz a vallási szövegek szó szerinti fordításakor tökéletesen követjük az eredeti nyelv szintaktikai sajátosságait.
 4. A zsidó nyelvről való áttérés egy nem zsidó nyelvre, például, amikor a jiddisül beszélő kelet-európai bevándorlók első nemzedéke angolul akar beszélni. Ez az úgynevezett zsidó angol, zsidó lengyel, zsidó orosz, stb.
- A zsidók orosz nyelve tehát nem más, mint a jiddis által befolyásolt orosz, amit ’zsidó akcentusnak’ szoktak nevezni.

Az I. világháború és az 1917. évi forradalom feldúlták az addigi kisvárosi zsidó létet, ugyanakkor megszűntek a zsidóknak a nagyvárosokban való letelepedését korábban tiltó korlátozások. A jiddis anyanyelvű zsidóság nagy tömegekben települt meg az orosz többségű nagyvárosokban. Hasonló helyzet alakult ki mint az Egyesült Államokban. A zsidók kénytelenek voltak elsajátítani az orosz nyelvet, de jiddis anyanyelvük interferenciája révén kialakult az a nyelvváltozat, amit „zsidó akcentusnak” szoktak nevezni. Míg Odesszában az előbb említett, a jiddis által befolyásolt orosz nyelvet a városnak nem csak a zsidó, hanem az orosz lakossága is használja, a többi orosz nagyvárosban ez a „zsidó akcentus” csak a zsidóság beszédét jellemzi. Ennek vannak prozódiai és hangtani jellegzetességei, például a kérdő mondat sajátos emelkedő-ereszkedő intonációja vagy az uvuláris („raccsolt”) *r* hang, de alaktani és mondattani jegyei is (pl. a jiddis szórend vagy a vonzatok tükrözése az orosz beszédben). Ez a jellegzetes orosz zsidó nyelvváltozat a második nemzedéktől kezdve, amikor a zsidó beszélők anyanyelve már az orosz, nem tűnik el, hanem sajátos funkcionális változattá alakul át. Használják humorisztikus céllal is a zsidók orosz beszédének imitálására, de maguk a zsidók is használják egymás közti érintkezésükben afféle csoportnyelvként, a zsidó identitásuk hangsúlyozására.” (Zoltán András: A zsidók orosz nyelve. In *Kisebbségkutatás*. 2003.2) [43]:

Veršik Anna „Die Welt der Slawen, XLVIII. Bd. 35-148. p” című művében (Veršik,2003) [44] „azt vizsgálja, hogyan hat egymásra az orosz nyelv zsidó és nem zsidó variánsa. A zsidó variáns közvetít a nem zsidó variáns felé számos jiddis eredetű jövevényszót és tükörszót, amelyek az oroszban speciális jelentést kaphatnak. Így például a *fiš* szó jelentése

a jiddisben egyszerűen csak 'hal', az oroszba átkerülve azonban 'töltött hal mint jellegzetes zsidó étel' jelentéssel bír.

Érdekes jelenség, hogy az orosz nyelvű zsidók között kialakultak a zsidó nevek és a nem zsidó nevek közötti ekvivalencia szabályai, például az orosz *Boris* a jiddis *Ber, Berl, Borex* megfelelője, a *Mihail* pedig a *Mojše, Mendl, Motl, Meir* nevek párja." (Zoltán András: A zsidók orosz nyelve In:

http://www.hhrf.org/kisebbssegkutatas/kk_2003_02/cikk.php?id=768) [45]

2. A bevándorlók nyelve

A bevándorlók anyanyelvükként szülőhazájuk nyelvét használták, leggyakrabban az orosz, a franciát vagy a jiddist, amely egy német nyelvtani alapokkal rendelkező, de héber betűkkel írt germán nyelv.

„A jiddis a közép-kelet európai askenázi zsidók nyelve, és elsősorban a középkori német dialektusok, másodsorban a héber és arámi, a szláv nyelvek, valamint a régi francia és régi olasz elemeinek ötvözéséből alakult ki. (Fishman, 1981 *Never Say Die: A Thousand Years of Yiddish in Jewish Life and Letters*, Mouton Publishers, The Hague) [46] A jiddis az európai zsidóság egyik fő nyelve volt 1000 évig. A szó maga jiddisül annyit tesz, mint „zsidó”, és főleg germán szótani felépítést mutat. A nyelvet héber ábécé alapú írással használták, elvonatkoztatandó a katolikus papság latin ábécéjétől. Eredete a középkori Rajna menti városok zsidó közösségeire vezethető vissza” (Mihály Botond. *Az európai zsidók letűnt nyelve: a jiddis 2010. jún.4.* In.:www.nyest.hu) [47], azaz a jiddis a középkorban, a diaszpórában jött létre, Elzász területén, 1000 körül. Tehát német nyelvjárásból keletkezett, s lett önálló nyelv. Még a keresztények közössége is sokáig lekicsinylően fogadta, de a nyelv használói zsargonná degradálták. ”Héber és arámi szavakat, valamint bibliabeli, Talmudbeli kifejezéseket is használt, ezen kívül a rabbik írásából vett kifejezéseket. A zsidók keletre húzódásával a cseh és lengyel nyelvből kölcsönöztek szavakat. További migrációk a jiddis szókincset orosz szavakkal gazdagították, miközben a nyelv elterjedt Európában és az Orosz Birodalomban. Az oroszországi zsidó pogromok által kiváltott tömeges kivándorlás aztán 1880-tól az Októberi Forradalomig, majd a Nemzeti Szocialisták által kiváltott exodus Közép-és Kelet-Európából eljuttatta a jiddist Izraelbe, Észak- és Dél-Amerikába, Nagy-Britanniába, Dél-Afrikába és Ausztráliába. A jiddist még zsinagógai imádkozással, étkezési előírásokkal és más hagyományos gyakorlatokkal kapcsolatos kifejezések és fogalmak is

jellemezték.” (Mihály Botond. Az európai zsidók letűnt nyelve: a jiddis 2010. jún. 4. In.:”www.nyest.hu) [47],

A jiddis nyelvű írásbeliségre utal a „Weiberteutsch”, női nyelv megnevezés is, amely azt a valóságtartalmat jeleníti meg, hogy a nyelvet tudós férfiak hozták létre nőknek, még hozzá olyan nőknek, akik ismerték ugyan a héber betűket, de mechanikusan olvastak, mely mai szóval nem szövegértő, hanem l’art pour l’art olvasást jelentett. Csak a jiddis nyelvű imákat olvasták úgy, hogy értelmezni tudták a szöveget. A lányok néhány évig napi 2-2 órában héderbe (chejderbe) jártak, ahol a követelmény mindössze annyi volt, hogy ismerjék a héber betűket, tudják az imádságokat olvasni, és bizonyos leveleket meg tudjanak írni. Az ő világuk a házon belül volt a shtetlben, a tanulás, a héder másodlagos szerepet játszott az életükben, mivel a tanulás szigorú rendjétől mentesültek, szabadon rendelkeztek az idejükkel, s kedvükre olvashattak. El is látták őket a férfiak alkotásaikkal, könyvekkel, olvasmányokkal. Ilyen körülmények között íródtak a jiddis nyelvű művek férfiak által, nők számára.

Ma már kevesen használják a jiddist, Izraelben pl. 200-300 ezren, bár a hivatalos statisztika ennél nagyobb számot említ. Megemlítendő, hogy 1930-ban még 10 millióan használták ezt a héber betűkkel írt germán nyelvet, ma viszont leginkább az ortodox közösségek kedvelik, pl. az askenázi haszidok körében népszerű. A jiddis a ma embere számára egy kicsit nosztalgizálás, egy letűnt világot idéz fel a képzetükben, avagy visszatérés a tudás forrásához. Ma inkább csak az idősebbek beszélnek. Antwerpen ultra-ortodox negyedében jellemző a jiddis használata.

2006 telén halt meg a jiddis nyelv és kultúra szerelmese, a nagyszerű jiddis nyelvkönyv szerzője, a sokak által ismert és nagyra tartott bécsi professzor, Jakob Allerhand.

A magát oroszoknak valló eszperantista **Lazar Markovics Zamenhof** (1859-1917) anyai nyelve is jiddis volt. Lazar Markovics Zamenhof zsidó családban született. A zsidó letelepedési övezet különböző etnikumai keverten, jórészt diaszpórában éltek. Szülővárosában, Bjelosztkban a lakosság többsége jiddis anyanyelvű zsidó volt. A jiddist akkoriban még nem tekintették önálló nyelvnek, hanem csak egy német tájszólásnak. Maga Zamenhof is többször zsidónémet dialektusnak nevezte anyanyelvét. A többség, csakúgy, mint Zamenhof anyja, csak ezt a nyelvet beszélte. Sokan persze valamelyest értették környezetük orosz, lengyel és litván beszédét, és persze a németet is. Lazar Markovics Zamenhof tehát az Oroszországban élő, jiddis nyelvet beszélő etnikumhoz tartozott. A Zamenhof-fiúknak a jiddis volt az első nyelve és jiddis nyelvű elemi iskolába

jártak. Lazar Markovics Zamenhof később jiddisül is írt, többek között egy jiddis nyelvtant is alkotott.

A ladino, ez a spanyol-zsidó nyelv, a dél-európai és a törökországi zsidók nyelve, jószerevével kihalt.

Az őslakos zsidók, bár héberül beszéltek, de ez egy archaikusabb nyelv volt, amiből a modern világ szókincse hiányzott.

Eliezer Ben Yehuda személye és munkája kellett ahhoz, hogy a héber nyelv „feltámadjon”, és Izrael állam hivatalos nyelvéné váljon.

A héber az 'átkel' (ávár) szóból eredeztethető, s Ábrahámra, s az ő nyelvére csatol vissza, aki a Kánaán Földjére érkező „első héber” volt.

Eliezer Ben Jehuda eredeti neve: Eliezer Jichák Perlman. Litvániában született 1858-ban. Orvosi pályára készült. Párizsban folytatta tanulmányait. Itt ismerkedett meg a zsidó nemzeti eszme gondolatával, maga is cionista lett. A cionista ideológia hozzájárult a héber nyelv felélesztéséhez. Jelszava így hangzott: „Hébert az otthonba!” „Hébert az iskolába!” „Szavakat, szavakat, szavakat!” Bárkivel, bárhol, bármilyen körülmények között találkozott, ő héberül szólt hozzá és válaszolt neki.

1881-ben feleségével együtt kivándorolt Izrael Földjére, 1882-ben megszületett fiuk, Itamár Ben Avi. A gyermek héber anyanyelvű volt. Gyermekek nyelvi nevelése ma is elismert nyelvtanulási módszer: Itamárral nem csak héberül beszéltek, hanem izolálták őt a környezetétől, nem engedték, hogy más nyelvi hatás érje. Ez kockázatos vállalkozás volt, mert a gyermeknek a szülein kívül sokszor nem volt kivel „kommunikálnia”, kit hallania, hallgatnia. 4 évesen még nem beszélt, a rosszakaróik fogyatékos sorsra ítélték.

Majd „csoda” történt, azaz a beszédértés beszédalkotással társult.

Egyik este a síró gyereket – spontán ötlet alapján- orosz altatódallal vigasztalja, nyugtatgatja az anyja. Az apa hazaérkezik, őrjöngni kezd. A tajtékzó apa, a síró, megalázott anya látványa és kommunikációja a gyermeket reakcióra készíti. Beszélni kezd, először a szokásos szavakat, majd folyékonyan kommunikál, természetesen héberül. Ben Yehudát egyéb atrocitások érték az ultraortodoxok részéről is, mert szerintük a héber kizárólag szent dolgokra használható, profánra nem.

Ben Yehuda nyelvtanítói munkája során is akadályokba ütközött, hisz olyan alapvető szavak hiányoztak a héberből, mint „baba”, „jégkrém”, „bicikli”, „zsebkendő” stb. Nem voltak héberül nyelvkönyvek, mondókák, nyelvtörök, nyelvi játékok; a nyelvkönyvek is sajátosan íródtak: fordítás útján.

Ben Yehuda sikeres volt következetessége, módszere folytán. Nem csak fia nyelvi nevelésében, hanem nyelvtanítóként is, néhány hónap alatt társalgási szinten elsajátították tanítványai a héber nyelvet, s egyre többen. Az idősebb generációt is ösztönözte, olvasásra, társasági életre készítette. Mindent felhasznált annak érdekében, hogy a nyelvet terjessze. Saját napilapját, a Hacvi-t már 1884-ben megjelentette. Az első, hét kötetes héber nagyszótár megszületése is az érdemei közé tartozott. Kinevelte a „nyelvi elitet”, Héber Nyelvi Bizottságot hozott létre. Tanítványaiból oktatókat, kutatókat nevelt, olyan embereket, akiknek küldetése lett a héber nyelv terjesztésének, fejlesztésének az ügye.

A héber 1922-ben hivatalos nyelv lett a palesztinai brit mandátumban.

Ben Yehuda halála után (1922) tanítványai tovább folytatták a megkezdett, sikerre vitt munkát.

Eliezer Ben Yehuda hosszú küzdelmet, nyelvi forradalmat folytatott. Álma valóra vált, hisz 1948-ban Izrael Állam függetlenségét már héberül deklarálták.

A cionista ideológia, amely a palesztinai visszatérést és a héber használatát hangsúlyozta a zsidó nemzet nyelveként, nagyban hozzájárult a héber felélesztéséhez. A 20. század első felében dúló nyelvvitában a héber teret nyert a jiddissel szemben, és Izrael állam hivatalos nyelve lett.

Izraelben a közel egymillió oroszul beszélő bevándorló a lakosság kb. egyhatodát alkotja, és ezzel az orosz nyelv a héber és az arab után a harmadik legnagyobb beszélt nyelv.

Az egykori FÁK országából származó bevándorlók pártja Izraelben többször kifejezésre juttatta azt az elvárásukat, s a parlamentben is elhangzott az az előterjesztés, hogy az orosz nyelv legyen Izrael harmadik hivatalos állami nyelve a héber és az arab mellett. Bár az angol népszerűsége és használata töretlen, szinte minden izraeli polgár valamilyen szinten beszéli, méltán nevezik lingua franca-nak. Ez a leggyakrabban oktatott idegen nyelv is. Mindezek mellett ma Izraelben kb. 1 millió orosz származású ember él, akik több hullámban vándoroltak ki Oroszországból, a volt Szovjetunióból, ők alkotják az ország legnagyobb zárt etnikai csoportját. Az orosz nyelv is választható idegen nyelv az izraeli iskolákban, sőt érettségi tárgyként is szerepel.

3. Az orosz nyelv hatása a héberre és a héber nyelv hatása az oroszra

A szógyűjtemény anyagát Dr. Baruh Podolsky „Nagy héber-orosz-héber szótár”-a alapján állítottam össze. (Tel Aviv: Rolnik & Moscow: Russki Yazyk, 1992.) **[48]**

3.1 Hasonló hangzású szavak az oroszban és a héberben

Példák:

- orosz: kukuska héber: kukija 'kakukk'

- or.: aviácija héb.: avir 'levegő'

Az orosz szó a héberből származik latin közvetítéssel

- latin: avis 'madár'

Valójában nincs kapcsolat a latin avis 'madár' és a héber avir 'levegő' szó között, mivel újabb elméletek azt támasztják alá, hogy görög közvetítéssel jutott a héber szó az oroszba. Ezt bizonyítja az a tény is, hogy a görög 'aer' szó jelentése szintén 'levegő', és ez a tő számos összetett orosz szóban fellelhető, pl. aerodrom 'repülőtér', avialinija 'légvonal', stb.

- or.: bisz 'újrázás', 'visszatapsolás'

Először Franciaországban használták a 'bisz' szó, mely a héber abc második betűjének, a 'bet'-nek (askenázi kiejtésben 'bejsz'-nek) elferdítése/másképp ejtése.

- or.: gasis héber.: hasis 'hasis'

Ez egy arab eredetű szó, jelentése 'fű'. A szó a héberbe az arabból került a 20. század 2. felében.

- or.: zsid héber.: jehudi 'zsidó'

A 'zsid' szó az olasz 'dzsudeo' szó szlávósított, elváltoztatott formája. A Balkán vidékén keletkezett, és nem csak a szlávok körében terjedt el, de fellelhető a magyar és a litván nyelvben is. Az orosz 'zsid' szó helyett az orosz nyelvben két lexéma volt használatos a 19. században, mivel a 'zsid' szó az oroszban pejoratív értelmű volt:

1. 'jevrej' (zsidó néphez tartozó), 2. 'judej' (zsidó valláshoz tartozó)

3. 2. Rokonszavak a héberben és az oroszban

- szarafan	'ujjatlan nyári ruha'
- rogatka	'csúzli'
- rubaska	'oldaltgombos orosz ing'
- pogrom	'pogrom'
- szmihat puh	'pehelypaplan'
- budka	'bódé'
- lom	'lom, kacat ,rövid fémrúd, feszítővas'
- babuska	'1. öregasszony, 2. fejkendő'
- csimodan	'nagy méretű táska'
- damka	'dámajáték'
- huligan	'huligán'
- haltura	'alkalmi munka'

Néhány orosz szó a héberbe jiddis változatban került:

- kazak	>j/h kozak	'kozak'
- szumatoha	>h. szabatuha	'rendetlenség, felfordulás, zűrzavar'
- pup, pupok	>h. pupik	'köldök'

A lexémával kapcsolatos kifejezések:

or. vise golovi nye prignyes 'fejednél magasabbra nem ugrasz' = saját árnyékodat nem tudod átlépni

h. 'köldöknél magasabbra nem ugrasz'

Hangzásbeli és jelentésbeli modifikáció figyelhető meg a héber ekvivalensben:

- zasuk 'bogár', 'agyafúrt fickó' >h.dzsuk 'bogár', 'csótány' (de dzsuk a neve a soklábú integrált áramkörnek is, amit angolul chip-nek hívnak).

b) Latin nyelvből került az oroszba, majd a héberbe.

or.integracia	'integráció'
or.provokacia	'provokáció'
or.rezolucia	'határozat'

c) Néhány orosz **hangutánzó szó** meghonosodott a héberben

or. ha-ha-ha	'ha-ha-ha (nevetés)'
--------------	----------------------

or. ah!	'ah (felkiáltás)'
or. tfu	'tfu (köpésre)'
or. trah	'trah'
or. nu	'nos'

d) Az orosz zsargonból került a héberbe

or. balagan	'rendetlenség/kupi'
or. bardak	'rendetlenség'
or. haltura	'fusizás'
or. zslob	'testes ember'

e) A katonai zsargonban terjedtek el a következő sajátosan képzett szavak.

Hangzásuk és jelentésük kissé tréfás.

- dzsobnyik <ang.job+or.nyik (képző)

Olyan katonát neveznek így, aki kiváltságos helyen, nem harcoló egységben szolgál.

- kalabnyik < kalab (rövidítés)

Teljes kifejezés: karov la – bait. Jelentés: katona, aki a lakóhelyéhez közeli laktanyában szolgál

f) A szitok, a káromkodás szavai elterjedtek az oroszról a héberben a XIX század végén, a XX. század elején az orosz cionisták hatására. A szitok szavak igazi jelentését pontosan nem is tudják az izraeliek, de mivel annyira közszájon forognak, előszeretettel használják azokat.

g) Szovjet periódusban terjedtek el speciális szövegekörnyezetben az alábbi szavak:

szovjeti	'szovjet'
kolhoz	'kolhoz'
politruk	'politikai vezető'
trojka	'három vezető hatalom találkozása'
nyet	'nem'
peresztrojka	'átalakítás néven közismert gorbacsovi reformprogram >'
glasznoszty	'nyíltság'
duma	'választott képviselői és törvényhozói szerv'

h) A héber nyelvben meghonosodott orosz képzők:

1. Az 50-es években elterjedt a héber nyelvben a **-csik kicsinyítő /becéző képző**.

pl.

bahurcsik 'fiúcska'

csupcsik 'végecske'

katancsik 'kicsike'

zakencsik 'öregecske'

hajalcsik 'kiskatona'

Ez a pozitív transzfer jelenség a héber melléknevek képzésében lelhető fel.

2. A héber nyelvben meghonosodott az or. **-ke/ka kedvességet kifejező képző**

pl.

Haemke 'Háimka'

Eszterke 'Eszterke'

3. A héber nyelvben meghonosodott az orosz **-nyik** képző, mely párt vagy szervezet tagjának a megjelölésére szolgál.

pl.

kibucnyik 'kibucbeli'

mosavnyik 'mosav tagja'

likudnyik 'Likud párt tagja'

A „nyik” nőnemű változata az oroszban „nyica”, de ez a héberben nem honosodott meg.

A héber a nőnemű változatot sajátos módon képezi: „nyik” orosz képző + „it” héber

képző. vö. kibucnyikit, mosavnyikit, likudnyikit

4. A héber nyelv hatása az oroszra

Héber szavak az orosz nyelvben

a) A héber szavak az orosz nyelvbe ógörög és ósláv közvetítéssel kerültek:

- A görög alfa, béta gamma betűk a héber alef, bet, gimel betűkre emlékeztetnek. A görög delta betű nemcsak betűt jelent, hanem egy folyó deltáját is, mivel a Nílus deltája formája alapján emlékeztet minket a háromszögletű delta betűre.

- A héberből az ógörögök a „szak” szót kölcsönözték – jelentése 'zsák', vagy „zacsok” – 'kis zsák'. Ez a szó a görögből terjedt el számos európai nyelvben, így az oroszban is.

Az orosz nyelvbe francia közvetítéssel jutott a 'szakvojazs' szó ('útításka'), és német közvetítéssel ismert a 'rjukzak', ld. német 'Rucksack' – 'hátizsák'.

- A héberből terjedt el a kad szó 'kancsó'. Az orosz nyelvben a kadka és kaduska 'savanyításra szolgáló, faedény változatok ismertek. A valóság az, hogy a héberbe ez a szó Dél-Indiából került.

- Az orosz jasma szó a héber nyelvből vezethető vissza. A héber szó a jaspe, jelentése 'jáspis'. Arab közvetítéssel jutott a héber szó az oroszba.

- Az orosz szapfir a héber szappir szóból származik, jelentése 'zafír', őseredete India.

- Az orosz faraon óegyiptomi szó, a héber paro szóból származik. A héberen keresztül terjedt el a világban. Az egyiptomi nyelvben a szó jelentése 'nagy ház', illetve a 'nagy ház lakója, azaz a cár.'

- Az orosz izomrud, jelentése 'smaragd' görög és perzsa közvetítéssel az óindiai 'marakata' szóra vezethető vissza, mely összefügg a héber bareket szóval. A héber szó összefüggésbe hozható a barak – 'csillogás, villám' szóval.

- A grif a görögből került az oroszba. A héberben kruv szerepel, jelentése 'griffmadár'

- Az orosz jubilej az európai nyelvekbe latin közvetítéssel jutott. Latinul iubiliaeum, igazi eredete azonban a héber iovel 'bárányszarv', amit a zsidók az ötvenedik esztendő alkalmából fújtak, mai jelentése a héberben: 'jubileum, az ötven év'

- Az ősi héber szó, a kamon 'köménymag' ógörög és latin közvetítéssel jutott sok európai nyelvbe. Orosz megfelelője a tmin. A kamon régi héber szó, mai héber megfelelője a kimel a német Kümmel szóból származik, jelentése 'köménymag'.

b) Sok héber szó görög közvetítéssel terjedt el az orosz nyelvben:

- h. boszem 'parfüm'	> or balzam	'balzsam'
- h. mor	> or miro	'kenet, mirhaolaj'
- h. masiah	> or messzija	'felkent'

- h. misha	> or. mazj, paszta	'kenőcs'
- h. sehar 'sör', sikor 'részeg'	> gr. szikera > or. szidr	'almabor'
- h. pag óhéber: 'nem érett termés', újhéber: 'nem kihordott gyerek'	> or. figa m. 'füge' és latin: fikus	
- h. rabbi 'tanító'	> or. ravvin	'rabbi'
- h. sabbat 'munkaszüneti nap'	> or. szubbota	'szombat'
- h. satan	> or. szatana	'sátán'
- h. amen	> or. amin	'úgy legyen'
- h. halleluja	> or. allilujja	'dicsérjétek az urat'
- h. hosana	> or. oszanna	'ments meg'
- h. peszah 'zsidó húsvét'	> or. paszha	'keresztény húsvét'
- h. keruvim	> or. heruvim	'kerub, főangyal'
- h. livijatan	> or. leviafan	'bálna, régen: tengeri szörny'
- h. ivri, jehudi > örmény és arámi közvetítéssel	> or. jivrej és iudej	'zsidó'
- h. man	> or. manna	'égi manna, manna'
- h. parus	> or. fariszej	'elkülönült'

c) A kölcsönzött héber szavakat az oroszban orosz esztétizációkkal használják/oroszosítják:

- h. mivca	or. akcija	'akció'
- h. schuna	or. rajon	'kerület'
- h. kartisz	or. bilet	'jegy'

d) Tulajdonnevek a héber nyelvből az oroszba:

A bibliafordítással együtt, egy időben számos héber keresztnév terjedt el, honosodott meg az orosz nyelvben.

Példák:

- h. Michael	> or. Mihail
- h. Jakov (akav 'követni' igéből származik)	> or. Jakov
- h. Simon (sama 'hallani' igéből származik)	> or. Szemjon
- h. Hanna	> or. Anna

- h. Johanan > or. Ivan

Ez egy nagyon népszerű név, fellelhető szinte minden nyelvben. vö.: ószláv: Joann, ném. Johann, ang. John, fr. Jean, spanyol. Juan, ol. Giovanni, lengyel és cseh: Jan, magyar: János/Iván.

- h. Eszter > or. Eszfir

- h. Simson (óhéber: Samson) > or. Samson

- h. Teom 'iker' > Tamás > or. Foma 'Tamás'

- h. Binjamin (szószerinti jelentése: jobbkezes fiú) > or. Veniamin
görög. Venjamin, vö. b → v

- h. Rut > or. Ruf

- h. Sem > or. Szim

Ebből a keresztnévet jelölő tulajdonnévből vezethető le a szemita szó is.

- h. Golijat > or. goliat 'góliát: 1-óriás, 2-állat'

Ez a szó példázta, hogy bizonyos tulajdonnevek az oroszban köznevekké váltak.

Ehhez a jelenséghez hasonló még:

- h. Onan > or. onanizm 'önfertőzés, onánia'

- h. Jehosua > Jesu > or. Iiszusz

E tulajdonnév latin formájából (latin: Jesus) vezethető le az ijeziut 'jezsuita' szó.

- h. aba 'apa' > or. abbat 'apát'

- h. Naceret + Elazar/Lazar (keresztnév) > or. lazaret (összevont szó: Lazar + Nazaret) 'kisebb katonai vagy tábori kórház'

A héber szavak általában görög közvetítéssel jutottak az oroszba. Van példa a mai időkben arra is, hogy a közvetítő nyelv a német vagy a jiddis. Példák a jiddis közvetítésre:

- h. kaser > or. kosernij 'kóser, alkalmas az étkezésre'

- h. trefa > or. trefnoj 'tréfli, vallásilag tiltott, szószerint: szétmarcangolt'

e) Arab kölcsönszavak az oroszban:

Mivel az arab és a héber nyelv rokon (sémita nyelvek), sok arab szónak a héberrel megegyező szótöve van.

Némely esetben az arab szó maga is héberből vett kölcsönszó.

Példák a héber és arab rokonszavakból kölcsönzött orosz szavakra.

- h. szatan - ar. sajtan > or. szatana 'sátán'
 - h. midras 'szent szövegek tanulmányozása' } ar. medresze 'muzulmán iskola'
 - h. midrasa 'tanintézet'
 - h. eloah (többesszám: elohim 'isten' - ar. allah
 - h. miszgad - ar. maszdzsíd > or. mecsety 'mecset'
 - h. sura 'sor' - ar. szura 'fejezet a Koránban'
 - h. hadas 'új' hadis 'legújabb' - ar. hadisz
 - h. szia 'frakció' - ar. sia 'egyházszakadás' > or. siiti
 - 'siiták'
 - h. salom alejhem - ar. szaljam alejkum 'békesség'
 - h. silton 'hatalom' - ar. szultan > or. szultan 'szultan'
 - h. amar 'mondta' - ar. amara 'megparancsolta' > or. emir 'parancsnok'
 - ar. amir ul – bahr > (rövidítéssel) or. admiral 'admirális, parancsnok'
 - h. herem 'bojkott' > or. garem 'hárem'
 - h. /arámi kisz 'zseb' > or. kisza, kiszett 'zacskó'
 - h. aza 'Gaza városából eredeztetve' > or. gaz 'vékony anyag,
 - géz'
 - h. szifra 'szám' > or. cifra, sifr 'szám'
 - h. ahla 'legédesebb, legjobb' - ar. halva > or. halva 'édesség'
 - h. kosz 'pohár' - ar. kasz > or. koszuska 'kis pálinkás üveg'
 - h. jamin 'jobb kéz, cél' - ar. jaman > or. jemen 'Jemen mint ország'
 - h. maarav 'nyugat' - ar. magrib 'nyugat' > or. Magrib
 - 'Magreb, észak-afrikai országok'
 - h. sumsum - ar. szumszum (egy izraeli műsor címe: Szumszum utca)
- Az arab mesevilágból ismert a szezám szó (szezám, tárulj!)
- Eredetét nézve ősi asszír szóból ered: samassammi (vö. héber: semen, mai héber: szam 'kábítószer')
- h. szukar > or. szahar 'cukor'
- A héber szó az óindiai sarkara szóból ered.

- h. pilpel 'paprika, erős paprika' - ar. filfil > or. perez 'paprika'

h. falafel az ar. filfil többesszámú formájára vezethető vissza. Érdekessége, hogy a fűszer (paprika) nem jellemzi dominánsan az ételt.

Az orosz nyelvben a csornij perez jelentése bors (szó szerint: fekete paprika), más nyelvekben: (vö. angol Pepper, német: Pfeffer) a lexéma 'bors' jelentésben használatos.

- h. kofer > or. kamfara 'kámfor'

Az orosz szó a karpura indiai szóból vezethető le.

- h. orez > or. risz 'rizs' (indiai eredetű szó)

- h. zangvil > or. imbir 'gyömbér' (vö. n. Ingwer, ang. ginger
'gyömbér sör az angoloknál')

- h. duhan 'pulpitus, emelvény' > or. duhan – főleg a Kaukázusban jellemző üzlettípus
'kis üzlet'

- h. rahman 'kegyes', ez a tő lehető fel az orosz zeneszerző: Rahmanyinov nevében.

f) Héber szavak (jiddis közvetítéssel) az orosz bűnözői zsargonban:

- h. ktiva 'írás' > or. ksziva 'dokumentum'

- h. moszer > or. muszor 'besúgó'

- h. meluma > or. malina 'titkos lakás, kupleráj'

- h. pere adam > or. paroda 'csirkefogó'

- h. hohma 'bölcesség, ironikus éllel'

> or. hohma 'tréfa'

- h. parasa > or. parasa 'hír, pletyka'

- h. szidur 'imakönyv' (jiddis: szider)

> or. szidor 'batyu'

- h. hipusz 'körözés' > or. hipes, hipesz 'zaj, összevisszaság'

- h. smone 'nyolc' > or. smon 'házkutatás, motozás'

g) Modern héber szavak az orosz nyelvben:

kibbuc, knesszet, ulpan, szochnut

h) Héber beszédfordulatok az oroszban:

or. oko za oko 'szemet szemért'

zub za zub 'fogat fogért' – kifejezések, beszédfordulatok, valójában héber tőszófordulatok tükörfordításai.

Az orosz nyelvben héber szavak jelentek meg, mely az orosz nyelvet keveréknyelvvé alakítja.

VI. A multikulturalitás mint a modern felsőoktatás / idegen nyelvoktatás/ kívánalma, alkotórésze.

E fejezet célja, hogy rávilágítsak arra, hogy az EU nyelvoktatási modellnek mely elemei jelennek meg az izraeli nyelvoktatási gyakorlatban.

Teszem ezt azért, mert Izrael és az EU nyelvoktatását lényegesen befolyásolja az a tény, hogy az idegen- nyelvtanulás/nyelvoktatás a társadalmi integráció előmozdításának fontos eszköze.

Mivel az Európai Unióban is fontos törekvés a multikulturális nevelés az idegen-nyelvtanulás segítségével, az idegen nyelvek közvetítésével, ezért sorra veszem az Unió nyelvoktatási modell kritériumait. A dolgozatomban hangsúlyozni szeretném a közös célok és a közös alapok (multikulturális társadalmak) mentén az Unió idegen-nyelvoktatási törekvések és az izraeli nyelvoktatás hasonló törekvéseinek bemutatását a közös útkeresés jegyében.

1. Innovatív törekvések az idegennyelv-oktatásban az Európai Unió nyelvoktatási modell alapján

Milyen a modern oktatás/felsőoktatás?

Megfelel a kor elvárásának, ahol az oktatás-kutatás és a gazdaság fejlődése harmonizál – szintetizálja az oktatást és a bizniszt (vállalkozást).

A **sokféleség** kulcsszóként jelenik meg.

A sokféleséget a fejlődés szolgálatába állítják – a kulturális, vallási, felfogásbeli, nyelvi különbségekből adódó sokféleség között teremtőerő, kohéziós erő az oktatás.

A modern oktatást kreativitás és innováció jellemzi. A modern oktatás/tanítás-tanulás szlogenje lehetne: álmodj, alkoss, újíts!

A modern oktatás meghatározó része a modern idegennyelv-oktatás.

A nyelvoktatás szerepe a többnyelvű világban, a sokféleség palettáján azért kulcsfontosságú, mert a használható nyelvtudással rendelkező emberek révén a világpiaci üzleti lehetőségeit ki tudjuk használni. Az idegennyelv-tudás ma már munkaerő-piaci szűrő, ez az egyik feltétele a mobilitásnak. A nyelvtanulás és a többnyelvűség a polgár

egyéni önfelneztésének eszköze, ill. a világ gazdaságán belül a munkahelyteremtés és a fejlődés motorja.

Néhány adat segít megérteni a nyelvtanulás fontosságát.

Az EU-ban 500 millió ember él, 27 tagállam van és 23 egyenrangú nyelvet tartunk számon. Minden polgárnak joga van az EU-ban az unió intézményeivel és hatóságaival a saját anyanyelvén kommunikálni. Az Európai Bizottság 3 munkanyelven (angol, francia, német) dolgozik.

A magyarok háromnegyede csak az anyanyelvén tud megszólalni, miközben az unió állampolgárok csaknem kétharmada beszél valamilyen idegen nyelvet.

A 15-44 éves magyarországi népesség 45%-a csak magyarul beszél. (Eurostat felmérés, 2009)

Az EU-ban 5 nyelv túlsúlyát említhetjük, az **angolt** az unió polgárok 38%-a beszéli első idegen nyelvként, **németül** és **franciául** 14-14%, **spanyolul** és **oroszul** 6-6 % kommunikál. Az angolt lingua franca-nak is hívják.

Visszakanyarodva a fő kérdéshez: „milyen a modern, innovatív nyelvtanítás” néhány kritériumot kívánok megfogalmazni:

1. **EU polgár/világpolgár nevelése** az európaiság/világpolgárság szellemiségével felruházva (humanitás, szolidaritás, kirekesztés negálása, a sokféleség/másság tolerálása, tisztelete)

2. Beépíti

- az unió tartalmakat (pl. unió ismeretek),
- az unió szókincset a nyelvtanításba.

A szaknyelv tanítás egyik szegmense az unió szókincs megtanítása

Sok helyen tanítanak Európai tanulmányokat – európai unió irodalmat, történelmet ún. Eu-ismereteket idegen nyelveken.

Hogyan definiálható az unió terminológia?

Unió terminológia = unió fogalmakat jelölő szakkifejezések, unió szövegek kifejezései. Az unió terminológia tanítása fontos, hisz az eligazodást segíti, kialakul a nyelvek szókészletének egy „unió rétege”, az unió nyelvbe beépülnek az angol, francia, német szakkifejezések.

Franciából került az unió közös nyelvbe:

acquis communautaire

közösségi vívmányok, közösségi joganyag

stage	gyakorlat
stagiaire	gyakornok
concours	versenyvizsga

Angol

MEP	parlamenti képviselő
twinning	2 város kapcsolata/testvérvárosi kapcsolat
flexycurity	munkaerőpiac modellje: flexibilis munkahely változtatás szociális biztonsággal
opting out	kimarad valamiből – pl. Euro (pénz) – lehetne, de nem vezették be.

Német

Staatenbund	államok laza szövetsége
Staatenverbund	államszövetség
Bundesstaat	szövetségi állam

Orosz

trojka (troika)	hármasszó megnevezés egy új uniós fogalmat jelöl
-----------------	--

2007 előtt – azoknak a tagállamoknak a hármasa, akik a Tanács jelenlegi, soros és következő elnökségét töltik be.

2007 után – az Eur. Tanács elnöke, főtitkára és az EU. Biz elnöke, akik az EU .közös külképviseletét biztosítják

Az uniós terminológia elsajátítása korántsem csak az Európai Unióban fontos, minthogy az „európai tanulmányok” mint diszciplína is fontos része az oktatásnak, bárhol a világban.

3. Nyelvet tanulni - része az LLL programnak (élethosszig tanulásnak)

Korán kell elkezdni a nyelvtanulást (Az EU Tanács 1996-os Fehér Könyve szerint 8 éves kortól (3. osztálytól) kell elkezdni – az élet valamennyi szakaszán folytatódik – és soha nem lehet abbahagyni.

4. innovatív – módszereiben is, azaz

tanulóközpontú, cselekedtető (cselekvésorientált), témaorientált, felfedező, szemléltető, érzékelő, autonóm tanulásra ösztönző, fenntartja a figyelmet és érdeklődést, a módszereket változtatja, motiválni tud, moduláris rendszerben építkezik.

5. Projektorientált – a cél: közös produktum létrehozása, a feladatok egy része a tanórán kívül is elvégezhető.

A tanár szervező, monitoráló, segítő szerepet kap.

6. Segít eligazodni a nyelvek világában, a többnyelvű világban,

Idegen nyelvet tudni annyit jelent, hogy más országokat, más népeket megismerünk.

A **nyelvi világkép megismerése**, kibontása cél is és eszköz is.

A nyelvi világkép gondolkodásmódot, szokások, hagyományok ismeretét, megismerését jelenti.

A nyelv beszédes, megtanít látni és elfogadni egy másik nép kultúráját.

Pl. – pénzt keresni: oroszul:	zarabativaty gyenygi
	németül: s Geld verdinen
	angolul: to make money
	franciául: goner de l'argent
– borralaló:	oroszul: csajevije „teára való”
	németül: Trinkgeld „ivásra való”(van:Schmiergeld – kenőpénz)
	franciául: pour boire „ ivásra való”

Ezekben a kifejezésekben benne van egy nép sorsa, habitusa is.

7. Nyelvoktatás interneten = e-learning = elektronikus tanulás = elektronikus eszközökkel folytatott tanulás

8. Szaknyelvoktatásra törekszik

Értelmezései:

1. tágabb értelmezés: vö. tartalomalapú nyelvoktatás, azaz szakmai nyelvoktatás (idegen nyelven tanulunk/tanítunk tantárgyakat)
2. szűkebb értelmezés: modulárisan oktatunk, pl.
alapszókincset tanítunk, majd modulokban különböző szókincset, nevezetesen:
 - egyházi szókincset (a vallási ismeretek az európai kultúra alapvető tényezője, ennek szókincse számos témakörön keresztül kerülhet bemutatásra)

- A felhasználható nyelvtudás részét képezheti a következő modul: az üzleti ismeretek – üzleti kommunikáció tanítása is:
pl. prezentációs technikák témái és szókinccsei ,
tárgyalási stratégiák,
telefonálás témái és témakörei
- gazdasági ismeretek szakszókinccse
- informatikai szakszókinccs
- idegenforgalmi, turisztikai szakszókinccs

9. Megvalósítja a **szakmai tárgyak idegen nyelven való tanítását** (idegen nyelven tanítjuk a szakmát)

Vannak olyan szakmai tárgyak/tantárgyak minden szak esetében, amelyeket idegen nyelven is lehet tanítani. A szakmai ismeretek megszerzésével a nyelvtudás fejlesztése a cél. Ezt hívjuk tartalom alapú nyelvoktatásnak.

10. A nyelvtanítás fontos célja a képességfejlesztés/készségfejlesztés, azaz a **kompetencia alapú nyelvoktatás.**

A kompetencia alapú nyelvoktatás része az **idegen nyelvi kommunikatív kompetencia** fejlesztése,

A nyelvtanítás a receptív készségekből indul ki (hallott és olvasott szövegek értése), s a különféle nyelvi tartalmak közvetítésén keresztül (nyelvtan, szókinccs, kiejtés) a produktív készségek, azaz az önálló szövegalkotás (szóban és írásban) fejlesztéséhez vezet az út.

Ma már 5. készségről is beszélünk, ez a fordítás és tolmácsolás

Nagyon fontos a fordítási és tolmácsolási készségek fejlesztése.

A gyorsan változó világban készségekre/alkalmazási készségekre van szükség, de készségeket fejleszteni: szövegfajták, kommunikatív szituációk, dialógusok tanítása révén és szerepek, szerepjátékok tanítása alapján eredményes. (Nem 3. személyben beszélgetünk a tanórán, hanem én és te beszélget; nem szavakat tanítunk, hanem szókapcsolatokat; nem elszigetelt ún. gyógymondásokat gyakoroltatunk, hanem autentikus szövegeket, hisz a beszéd sem elszigetelt mondatokban történik, hanem összefüggő szövegben.

11. Interkulturalitás – multikulturalitás megjelenítése

a) Szükséges az interkulturális kommunikatív kompetencia fejlesztése.

A multikulturális társadalmak korában az idegen nyelvek tanításában már nem csak a nyelvi tartalmak közlése és a készségek fejlesztése a szempont, hanem egy interkulturális alapba dolgozott kommunikatív kompetencia fejlesztése szükséges.

b) A nyelvoktatásban érvényesülni kell az interkulturális és multikulturális szemléletnek.

A multikulturalitás: a különböző...kultúrák békés együttélését elősegítő kultúra.

Az interkulturális szemlélet sokféle térben és időben egymástól eltérő kultúra összehasonlítását jelenti. Az interkulturális koncepció a 21. sz. fontos politikai és nevelési célja, mely a népek közti megértésre, a különböző nemzeti értékek megismerésére és tiszteletére, az együttműködésre, a kompromisszumkészségre, a toleranciára, a másság elfogadására nevel.

A nyelv nem csupán a hétköznapi kommunikáció eszköze az anyanyelv és a célnyelv között, hanem híd eltérő kultúrák között, nemcsak arra készíti fel az idegent, hogy elboldoguljon a célnyelvi országban, hanem formálni kívánja a nyelvtanuló személyiségét, nyitottá és fogékonnyá teszi az eltérő kultúrák iránt, képessé teszi arra, hogy összehasonlítsa és átvegye az értékeket.

c) A nyelvelsajátítás minden szintjén kiemelt szerepet szánjunk a nyelv kulturális hátterének a tanítására, azaz a kulturológiai ismeretek oktatására.

A nyelvet beszélő népek szokásainak, gondolkodásmódjának a megismerésére törekszünk a diszciplína kapcsán.

Erre alkalmas az országismeret, népismeret – önálló tárgyként, modulként vagy integrált jelleggel oktatva.

12. A nyelvoktatással fejleszteni kell az **érzelmi intelligenciát (EQ)**.

A nyelvtanulónak saját magát kell megismernie és felépítenie, azaz a szóbeliség, a szóbeli kifejezőkészség fejlesztése a fantázia, az empátikus készség, a szuggesztivitás, a humorérzék, az ötletesség kialakításán, kimunkálásán át vezet.

Ez módszertanilag sok gyűjtőmunkával, interjúkészítéssel, szerepjátszókkal, szituációk eljátszásával, kooperatív technikák alkalmazásával (csoportmunka, pármunka) alakítható ki.

13. Fontos a **humor** a nyelvórán.

Dr. Edward de Bono amerikai orvos írta: „A legfontosabb magatartás, ahol az emberi intelligencia kifejezésre jut a humor. A humor javítja az ítélőképességet, a problémamegoldó és döntési képességet.”

14. A modern nyelvtanítás szerves részét képezi, hogy tanítsuk a **nemzeti és etnikai kisebbségek nyelvét, a regionális nyelveket és kultúráját.**

15. A modern nyelvoktatás a **mobilitás** elvén építkezik. A mobilitás megvalósulási formái: a diákcsera, a vendégtanárok alkalmazása, a tanultak nemzetközi kontextusba helyezése.

A külföldi kapcsolatoknak számos pedagógiai, személyiségfejlesztő, motiváló szerepe van.

16. A nyelvtudás ösztönzéséhez fontos eszköz a nyelvi útleveél és a modern önéletrajz formai és tartalmi követelményeinek a megtanulása/megtanítása, mert ezek a nyelvtudás egységes formában történő leírását biztosítják.

(vö. europass.cedefop.europa.eu)

17. Az innovatív nyelvoktatás **vállalkozói kompetenciákat** tanít, megtanít a vállalkozói létre, terjeszti a vállalkozói kultúrát, felkészít a modern életképes emberi létre: megtanít logikusan érvelni, másokra odafigyelni, rendszerben gondolkodni, konszenzusra jutni, kompromisszumot kötni, konfliktusokat kezelni és a körülményeket figyelembe véve önállóan dönteni.

Mindezek a készségek szükségesek a sikeres vállalkozáshoz, de ugyanúgy a sikeres életpálya kritériumai is.

VI.2. Izrael idegen nyelv oktatásában (különös tekintettel az orosz bevándorlók nyelvoktatására) érvényesülő nyelvoktatási modell kritériumai

- Izraelben az orosz bevándorlók gyerekei **orosz óvodába** járhatnak öt éves korig. Az ezt követő egy éves iskola-előkészítő osztály már az izraeli program szerint valósul meg, hat éves kortól az általános iskolák is izraeli program szerint működnek.

Az izraeli társadalom multikulturális jellege az oktatási rendszerben is tükröződik.

4 iskolatípus található az országban:

Állami iskolába jár a tanulók többsége.

Az állami vallási iskolákban a fő hangsúlyt a zsidó tanulmányokra, hagyományokra és szertartásokra helyezik.

Az arab és drúz iskolákban az oktatás arab nyelven folyik, középpontjában az arab és drúz történelemmel, vallással és kultúrával.

Népszerűek a magániskolák, amelyek különböző vallási és nemzetközi támogatással működnek.

Nyelvtanítás/nyelvtanulás

1. Héber nyelvtanítás/-tanulás

A bevándorlók számára egy sajátos nyelvoktatási modellt dolgoztak ki: az **ulpán** módszert. Ez a héber nyelv intenzív tanulását jelenti öt hónapos nyelvtanfolyam keretén belül. Ennek a nyelvoktatási modellnek az az érdeme, hogy szervezett, államilag (a Szochnut által) finanszírozott lehetőséget biztosít a bevándorlónak a boldogulásra, melynek alapfeltétele az, hogy az imigráns a befogadó ország nyelvét ismerje.

Az ulpán kidolgozott módszertannal rendelkezik, kezdő és haladó szinten, nappali és esti formában biztosítják a nyelvi felzárkózást, illetve az egyetemi tanulmányokra való felkészítést vagy a nyelvi továbbképzést. Három helyszín van ulpán

a, Befogadó Központ (Merkáz Klitá)

b, városi ulpán

c, kibuc ulpán

2. Idegen nyelv-tanítás/-tanulás

Az általános iskola **negyedik osztályától kötelező az angol nyelv. Tizedik osztálytól két nyelvet** tanulnak a diákok. Az orosz bevándorlókon kívül is sokan választják az orosz nyelvet. **Izrael lakosságának számottevő része oroszul beszél.** Az orosz nyelv így a korábbi második legfontosabb idegen nyelvet, az arabot kiszorította. Az **angol nyelv lingua franca-nak** számít Izraelben is, így az EU nyelvoktatási modellje hasonlóképpen érvényesül –elvi szinten- Izraelben –a **héber, angol , orosz nyelvi hármassal.**

Az **érettségire két idegen nyelv választható**, egy idegen nyelv kötelező, a második idegen nyelv választhat: francia, német, arab, orosz, spanyol stb. közül. A második idegen nyelv érettségi tárgyként való választásának lehetőségével az orosz bevándorlókat szeretnék helyzetbe hozni azzal, hogy az orosz nyelvet egy érettségi tárgyként lefedhessék.

- A **multilingvalitás** – soknyelvűség **multikulturalitással** párosul – sok kultúra együttélése a kölcsönös tisztelet, egymásra hatás jegyében.

- A **nyelvtanulás Izraelben is része az LLL programnak.**

- Az idegen nyelvoktatás Izraelben tanulóközpontú, cselekedtető, autonóm tanulásra ösztönöz, **módszereiben innovatív.**

- A **szaknyelvoktatás jelen van** Izrael idegen nyelvoktatásában. Bizonyos tárgyakat pl. földrajz, történelem oroszul, angolul is oktatnak.

- Az idegen nyelvoktatás Izraelben **kommunikatív.**

- Az **interkulturális szemlélet** érvényesül

A nyelvoktatási stratégia az izraeli és orosz nép közti megértésre, a különböző kulturális értékek megismerésére, az eltérő kultúrák közötti fogékonyságra, tiszteletre, kölcsönös építkezésre apellál.

- A kulturológiai ismeretek tanítása tapasztalható Izraelben.

Az orosz (amerikai) kultúra szegmensei az (élő országismeret) a nyelvpolitika, a nyelvoktatás szerves részét képezi.

- Az orosz nyelv jelenléte személyiségfejlesztő hatású, **vállalkozói kompetenciák kialakításra** ösztönöz.

VII. Összegzés, kutatási eredmények

A felvetett hipotézisekkel kapcsolatban a következő megállapítások tehetők:

1.tézis

Az orosz bevándorlók erősítették megjelenésükkel Izraelben a másság elfogadását, új szubkulturális formák kialakulását.

Az orosz migráció az izraeliek és az oroszok kölcsönös érdeke. A migráció révén egy társadalmon belül több szubkultúra is kialakul. A más országból, más kultúrából, más nyelvvvel érkezőket tolerálni kell tudni a befogadó társadalomnak. Nem várt nehézségeket jelent a befogadás, az elfogadás, az elfogadtatás, a beilleszkedés a bevándorlónak is. Ez a tolerálás kölcsönös elvárásokat és kívánalmakat jelent. A folyamatot megkönnyíti a kölcsönös érdek és a hitbéli azonosság, az azonos akarat, azaz a Szentföldön élés varázsereje. mindez az apróbb nehézségek leküzdése mellett olyan toleráns attitűd kialakításához vezet, amely egy népet még életképesebbé, nyitottabbá tesz a világ felé is, mely segít a mindennapok küzdelmeiben országon belül és kívül.

2.tézis

Az orosz bevándorlók jelentős súllyal kapcsolódtak be a gazdasági életbe, többségük fontos szerepet tölt be a pénzügyi szervezetekben.

Az orosz bevándorlók élénkítően hatottak Izrael gazdasági életére, jelentős súllyal kapcsolódtak be abba. Az egykori bevándorlók ma is fontos szerepet, funkciókat töltenek be a bankszektorban.

A legtöbb fejlett gazdaságtól eltérően, ahol az iparban alkalmazottak száma változatlan maradt, illetve az 1990-es évek elején még enyhén csökkent is, Izraelben arányuk folyamatosan nőtt, amelybe belejátszott az oroszok nagy ütemben történő bevándorlása is.

A GDP növekedése is összefügg a bevándorlással, a bevándorlók számának növekedésével.

A GDP és a GNP alakulása is összefügg azzal a gazdasági fellendüléssel, amelyet az orosz bevándorlás is előidézett.

1994 és 1996 között erőteljesen növekedett a GDP. 2004-ben 4,3 %-kal emelkedett (www.kulugyminiszterium.hu), 2004-ben 4,3%-kal, 2006-ban 5,1%-kal nőtt. 2006-ban Izrael iparának növekedési üteme a fejlett gazdaságok között Dél-Korea után a világon második volt.

2007-ben a GDP növekedése 6,6%-os volt.(www.kulugyminiszterium.hu)

Az orosz bevándorlók, mérnökök, kutatók, közgazdászok, pénzügyi szakemberek termékenyen hatottak integrálódásuk folyamán Izrael gazdasági, tudományos életére. Kutató- és termelőmunkájukkal hozzájárultak ahhoz, hogy Izrael gyógyszeripara, high-tech ipara, biotechnológiai ipara, orvosi műszereket és számítástechnikai berendezéseket gyártó ipara a világ élvonalába kerüljön. A magasan kvalifikált orosz bevándorló mérnökök, tudósok, műszaki szakmunkások hozzájárultak ahhoz, hogy Izraelben a termékek széles palettája alakuljon ki.

3. tézis

Izrael kulturális, tudományos életére pezsdítően hatottak az orosz bevándorlók. A bevándorlók új szemléletet hoztak magukkal és terjesztettek el. Jelentős, világhírű művészek, tudósok, irodalmárok gazdagítják Izrael kulturális és tudományos életét, meghatározóak a színházi életben, a zene, a tánc, a sport világában, a tudományos kutatásokban, az info-kommunikációban. Imázsformáló, ízlésformáló szerepük jelentős. Részük van abban, hogy Izrael kultúrája a világ élvonalába került. Részük van abban, hogy az izraeliek az európai kultúra aktív részeseivé váltak és kulturális érdeklődésük, igényük, motiváltságuk árnyaltabb lett az orosz bevándorlók által ért impulzusok által.

4. tézis

A multikulturalitás és a modern felsőoktatás/nyelvoktatás kölcsönösen erősítik egymást.

A modern felsőoktatás, nyelvoktatás megvalósulásához hozzájárult Izraelben a multikulturális, interkulturális szemlélet, mely kultúrák és nyelvek együttéléséből, egymásra hatásából táplálkozott ill. ezek alapján egy sokszínű, plurális nyelvkultúra bontakozik ki/ bontakozhat ki.

Bár néha a nyelvek keveredése gátlóan is hat, a polgárok hajlamosak keveréknyelven beszélni, mely egyaránt megfigyelhető morfológiai és szintaktikai szinten, de ezen negatív hatások mellett és túl is érvényesül az a nagy pozitívum, amelyet a nyelvek sokaságán keresztül a kultúrák sokaságának, szókincsének megjelenítése jelent, amely egy kontrasztív, szintetikus nyelvszemléleti elv meghonosodását is előidézi.

A többnyelvű polgár képes kultúrákat, nyelveket integrálni és nyelvtudásával, az idegen nyelvi kultúrák tudatos képviselőjével mértékadóvá válni.

Egy új nyelvi struktúra (orosz nyelv) térnyerése motiváló erő lehet az anyanyelvtől eltérő nyelvi struktúrák megismerésére ill. alapvetően a nyelvtanulásra.

Orosz zsidók hatása Izrael kultúrájára, politikájára, gazdasági életére kutatásom tükrében egy általam készített SWOT analízis sémája szerint

A második és harmadik tézisre tett megállapításaimat egy SWOT analízissel szeretném árnyaltabbá tenni. Azért választottam ki ezt a második és harmadik tézisben megjelölt problémakört egy átfogóbb elemzés céljából, mert Izrael polgárainak életében, mindennapjaiban a kultúra, a tudomány, a gazdasági élet permanensen jelen van, kitapintható, érzékelhető, konkrét, fontos és meghatározó valóságem.

Erősség – az oroszok pozitív hatása

- A népesség száma nőtt – az izraeli lakosság 17-20%-a az orosz bevándorlóknak köszönhető, amely nagy lehetőség az arab népesség, az arab nyelv visszaszorítására
- A gazdasági élet fellendült.
Pl. különösen az építőipar – az oroszok számára nagy építkezések indultak
- A kereskedelem felpezsdült
- A műszaki tudományok fejlődése erősödött.
90.000 mérnök és tudós érkezett Oroszországból Izraelbe. (A Befogadási Minisztérium adatai szerint 1990 és 2002 között).
- Ma Izraelben 10.000 lakosra 135 mérnök és tudós jut. A műszaki tudományok fejlődésén túl az izraeli kutatóbázis is világszínvonalú. Ez a tudásbázis, az infokommunikációs fejlettség, az innovációs eredmények mögött a 13.000 bevándorolt orosz természettudós (fizikus, matematikus, gépgyártás-technológus, informatikus, biokémikus és neurofiziológus) tapasztalata, tudása és tettekkészsége is fellelhető.
- Az orvostudományban számos kutatás az orosz bevándorlóknak köszönhető, jelenlétük a gyógyító munkában is számottevő. 15.000 orvos és 25.000 ápolónő volt az orosz bevándorlók között. (A Befogadási Minisztérium adatai szerint 1990 és 2002 között) Nekik is köszönhető, hogy az izraeli egészségügyi ellátás világszínvonalú.

- Az orosz kultúra termékenyítőleg hatott Izrael kulturális életére. Az orosz kultúra jelenléte ma is erős, hisz az orosz bevándorlóknak 10 orosz nyelvű újságja, közvetlen moszkvai csatornája van. Hírességek érkeztek a művészeti életből, Izrael művészeti élete, színház-, filmkultúrája, zenekultúrája sokat merített az orosz művészeti életből. A Befogadási Minisztérium adatai szerint 1990 és 2002 között nem kevesebb, mint 2400 zenész, 1400 képzőművész és közel 1300 egyéb művész érkezett a FÁK területéről. Jelenleg is működik és népszerű a Tel-Avivban működő orosz színház, a Gesher (jelentése: Híd). Ma héber nyelven tartanak előadásokat, de orosz gyökerekből táplálkoznak. A már említett Habimah Színház, a Clipa Színház, a Panov Balett is orosz gyökerekből táplálkozik.
- Az oroszok aktivitása, közéletisége pezsdítőleg hat Izrael társadalmi és politikai életére (oktatásügyi reform – saját iskolamodellek kidolgozása, magániskolák alapítása).
- Az orosz bevándorlók által képviselt divatirányzatok, a gasztronómia, az utcazene, a performance számos térhódítása hozzájárul ahhoz, hogy Izrael egyre markánsabb európai vonásokat mutat.

Gyengeség - az oroszok negatív hatása

- Sok orosz nő prostituált – különösen az Ukrajnából érkezett, nem zsidó nők közül valóban sokan űzik a prostitúciót.
- Az italozás megjelenik Izraelben
- A férfiak maffiózok – ez terjedt el Izraelben a köztudatban. Ez az állítás a média túlkapása is. A statisztikák azt mutatják, hogy a bűnözés nem lett aránytalanul nagy a bevándorlás, a bevándorlók által.

A bűnözésre vannak olyan kirívó példák, amelyek az orosz maffiózok tetteit példázzák, és az orosz-ellenes hangulat, megítélés hátterét szolgáltatják. Nézzük például „Szeva bácsi”, azaz Szemjon Mogiljevics ténykedését. A kijevi születésű, közgazdász végzettségű orosz zsidót a „Village Voice” című New York-i hetilap a világ legveszedelmesebb gengszterének nevezte. A 80-as években azon gazdagodott meg, hogy amikor az Izraelbe kivándorló orosz zsidók értéktárgyaikat nem vihették magukkal, ő vállalta, hogy a célállomáson konvertibilis valutában kifizeti számukra a Moszkvában neki átadott

rubelösszegek, antikvitás, nemesfém- és egyéb értéktárgyak ellenértékét. Az így hozzá került tárgyak árának nagy részét „lenyúlta”, és a kivándorlók Izraelben kénytelenek voltak apróbb dollárösszegekkel beérni - állítja az amerikai lap. A Szovjetunió széthullása után Szemjon Moglijevics, aki az amerikai dokumentumokban mint izraeli-orosz-magyar hármas állampolgár szerepel, Magyarországra helyezte át székhelyét. Budapestről irányította amerikai-kanadai cégét az Egyesült Államokban élő cinkosaival: Jakov Bogatyin amerikai, Igor Fischerman amerikai-izraeli és Anatolij Cura orosz állampolgárral részvényeseket csapott be, és kolosszális méretű szélhámosságokkal, kábítószer-kereskedelemmel, pénzmosással, prostitúcióra való kényszerítéssel, fegyverek és radioaktív anyagok csempészésével, stb. tette nevét hírhedtté.

- A családon belüli erőszak megnőtt.
(Kulcsár, 2003 Amerikai vádirat Szeva bácsi ellen. Zsarumagazin, 2003/23. 18-19.) [49]
- A pszichés betegségek száma megnőtt, pl. stressz, kényszerbetegségek, fóbiák
Ezen betegségek oka a megoldatlan konfliktushelyzetekből, az identitászavarból, az elfogadás/nem elfogadás dilemmájából, feszültségéből származik.
- Asszimilációs problémák jelentek meg, mivel az oroszok – szovjetunióbeli beidegződésük miatt – sokszor ragaszkodnak felfogás- és nézetbeli világlátásukhoz. Elkezdődött egy stigmatizációs folyamat az orosz és más – keletről és délről betelepült - népcsoportok között Izraelben. (hitetlen zsidók, műveletlen levanteiek).

Lehetőségek:

- A bevándorlás további ösztönzése.
A bevándorlás fontos kiút, lehetőség az arabok fékezésére kvalitatív módon is. Ma a bevándorlás Izraelben kismértékű. Érkeznek Etiópiából bevándorlók, újabban Franciaországból is, de számuk nem jelentős.
- Kulturális, nyelvi sokszínűség lehetőségeinek további kiaknázása
- Együttélési, alkalmazkodási, konfliktustűrő képesség, team-készség erősítése.
- Nevelőerő kihasználása.

- Nyitottság, befogadás érzésének, készségének erősítése.
- Vegyes házasságok révén egy egészséges vércsere tapasztalható
- Közös út keresése: a vallási tudat erősítése a másság elfogadása mellett.

Veszély:

- A 312.000 bevándorló orosz halachikusan nem zsidó, közülük 5000 formálisan betért. A betérés Izraelben egy nehéz folyamat (relatív a legegyszerűbb a katonaság idején), hisz a betérés előtti 2 évben ortodox életvitelt kell folytatni. Ma a 312.000 vallás nélküli állampolgáron kívül 154.000 keresztény (ebből 31.500 orosz származású keresztény) is él Izraelben. Ezeket a bevándorlókat nem kényszeríti senki sem Izraelben, hogy zsidók legyenek. Ők olyan nem zsidók, akiknek a fiatal nemzedéke bevonul katonának, részt vesz a harci egységekben, annak ellenére, hogy nem kényszeríti őket Izrael állama semmire.
- Izraelben vallás nélkülinek nevezik őket, nem keresztények, de nem is akarnak zsidók lenni.
A házasság Izraelben az ortodox rabbinátus monopóliuma. Aki halachikusan nem zsidó, nem köthet házasságot Izraelben. Persze azok, akik házasságot akarnak kötni, találnak kiutat, elmennek Ciprusra, és ott kötnek polgári házasságot. A halachikusan nem zsidó bevándorlók gyerekei nem zsidók. Megemlítendő, hogy a 44.000 lakosú Karmiel városában már 14.500 fő orosz bevándorló él, minden ötödik lakos nem zsidó. Így a zsidó állam lényegisége csorbul különösen azáltal, hogy számbeli növekedéssel kell kalkulálni, hisz Izraelben kismértékben ugyan, de nő azok száma, akik nem zsidók. A jobboldali vallásos pártoknak az a véleményük, hogy a nem zsidó oroszok betelepülésével fennáll annak a veszélye, hogy megosztják a zsidó népet, siettetik az asszimilációt, s mindez veszélyt jelent Izrael zsidó mivoltára nézve.
- Az orosz zsidók kb. 6%-a települt vissza Európába vagy távozott Amerikába. Az orosz zsidók 90-es évek eleji kivándorlásával az utolsó nagyobb alijázási hullám is lezajlott, s ez által Izrael csaknem egy évszázados migrációs fölénye immár a múlté. Sőt, egyes adatok szerint a második intifáda idején/évében a romló biztonsági és gazdasági helyzet következtében 200 000 zsidó (köztük oroszok is) hagyta el Izraelt, s települt (vissza) Európába vagy Amerikába.

Sokszor a tehetségek nem megfelelő megbecsülése ahhoz vezet, hogy sok orosz elhagyja Izraelt, melyet teljes szívvel szolgálni és gyarapítani akart.

Vegyük például Jurij Ljubimov esetét. A moszkvai Taganka Színház ünnepelt vezetője az 1980-as évek végén alijázott, és az volt a szándéka, hogy a jeruzsálemi Rubin Művészeti Akadémián megnyitja a színház szakot. A tárgyalások azonban elhúzódtak, a művésznek csalódnia kellett. A közel 90 éves Ljubimov ma már Moszkvában él.

A filmes Herz Frank az 1990-es évek elején alijázott Rigából. Közel negyven filmet készített, de mindet külföldön. Izraelben egyet sem, és még tanítani sem hívták meg soha.

A Bolsoj ünnepelt csillaga, Nyina Tyimofejeva a jeruzsálemi Rubin Művészeti Akadémián tanított az 1990-es évektől kezdve, de csak addig, amíg erre megvolt a pénzügyi fedezet. Amint a pénz már nem állt rendelkezésre, az Akadémia megvált a táncosnótól.

VIII. A kutatás folytatásának lehetséges iránya

További kutatások tárgyát képezheti annak a problémakörnek az elemzése, hogy mit tett Izrael az orosz zsidókért, hogyan hat Izrael elfogadó, befogadó, másság-toleráló politikája, attitűdje a világ tudatára, valóságára az alábbi összegző megállapítások alapján, melyek akár további kutatások kiinduló tételeiként is szerepelhetnének:

- Megfékezte az oroszországi zsidóüldözést
- Visszaszorult a kivándorlás kényszere – igénye. A kivándorlás Oroszországból nagyon lecsökkent az utóbbi 10-12 évben, ez köszönhető még a lubovicsiaknak (lubávicsiaknak) is, akik Oroszországban uralják a vallási életet, hisz minden orosz városban van rabbijuk. Ma Oroszországban szabadon lehet gyakorolni a zsidó vallási életet. A vallás megtartásának, terjesztésének, tartalommal való megtöltésének érdekében sokat tesznek a lubovicsiak (lubávicsiak).
- Az orosz zsidók számára egy vallási, hitbéli tudat kialakításával identitásuk megerősítését segítették elő.
- Az orosz zsidókat tehetségük kibontakoztatására készítették - lehetőségek teremtésével, a bizalom biztosításával, néha megelőlegezésével.

Néhány kutatási irányt lefedtem a fentebb felsorolt, téziseimben is megfogalmazott megállapításokkal, melyek az orosz zsidók számára biztosítottak kedvező feltételeket, körülményeket, lehetőségeket, hangsúlyozva Izrael pozitív attitűdjét.

További kutatási irányokra tett javaslataim, melyek Izraelre fókuszálnak az orosz bevándorlók kapcsán:

- A halachikusan nem zsidó oroszok érdekképviselője Izraelben.
- Az izraeli állampolgárságú, orosz nemzetiségű személyek problémái rendezésére tett elgondolások, koncepciók felsorakoztatása, ütköztetése.
- Alternatív temetés, polgári házasság kérdésköre az oroszokhoz kötődően.

A kutatásom legfőbb mondandója és további kutatások apropója lehet az a gondolat, hogy rámutattam a dolgozatomban arra, hogy az orosz zsidók teljes asszimilációja mellett más utak, nézetek is lehetségesek.

Egy új hit, a multikulturalitás új szintézise teremtődött meg azáltal, hogy felismerhetővé, kitapinthatóvá vált az a koncepció, hogy lélekben oroszoknak maradni, hithű zsidónak lenni, európainak lenni, nemzetközinek lenni együtt is elképzelhető. Ez is egyféle út a lehetőségek pluralitásában.

IX. Irodalom

A hivatkozott irodalmak jegyzéke

1. Adler, Ronald B.-Rosenfeld, Lawrence B.- Proctor II, Rusell F. (2007): Interplay. The process of interpersonal communication. Oxford University Press, New York 260
2. Allport Gordon.(1999). Az előítélet. Osiris Könyvkiadó,Bp.,
3. Babel, Iszaak (1986): Galambdúcom története In: Iszaak Bábel művei, Ford.: Elbert János, Gereben Ágnes, Hetényi Zsuzsa, Király Zsuzsa, Wessely László, Európa Könyvkiadó, Budapest, 838
4. Banks, J. A. (Ed.), Banks, C. A. M. (ass. ed.) (2001): Handbook of research on multicultural education, Jossey-Bass, San Francisco.
5. Boreczky Ágnes (2000): Kultúrazonos pedagógia. Új Pedagógiai Szemle, 7-8. sz.
6. Els van Diggele (20005), Egy nép, amely külön lakik. HVG Kiadói Rt., Bp., 285
7. Fishman, Joshua A. (ed.) (1981), Never Say Die: A Thousand Years of Yiddish in Jewish Life and Letters, Mouton Publishers, The Hague, 1981)
8. Gereben Ágnes (1989) A működő Sztálinizmus. Ahmatova és Zosczenkó „ügye”. Élet és irodalom, 1989. május 26.
9. Gereben Ágnes (1992) Brooklynban, a lubávicziaknál. Élet és Irodalom, 21. szám
10. Gereben Ágnes (2000): Antiszemitizmus a Szovjetunióban. PolgART Könyvkiadó Kft., Bp, 623
11. Gereben Ágnes (2003): „Engedd el népemet!” Zsidók a háború utáni Szovjetunióban. Atheneum 2000 Kiadó, Bp., 416
12. Gereben Ágnes (2000): Zsidó perek Kelet-Európában, Magyar Nemzet, 2000.09.30.
13. Hódos György: Kirakatperek, Eötvös Kiadó, Bp, 1990, 228
14. Interkulturális és nemzetközi kommunikáció a globalizálódó világban. (2009) Szerk.: Róka Jolán és Sandra Hochel, Budapesti Kommunikációs és Üzleti Főiskola, Bp.260
15. Karády Viktor (2000): Zsidóság Európában. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest 502
16. Komlós Aladár (1997). Magyar-zsidó szellemtörténet a reformkortól a Holocaustig I.Múlt és Jövő Kiadó, Budapest 323
17. Komlós Aladár (1997). Magyar-zsidó szellemtörténet a reformkortól a Holocaustig II.Múlt és Jövő Kiadó, Budapest 392
18. Kulcsár István (2003): Amerikai vádirat Szeva bácsi ellen. Zsarumagazin, 2003/23. 18-19.

19. Lázár Péter (2001): Multikulturális oktatás Kaliforniában. Új Pedagógiai Szemle, 4. sz.
20. Mihály Ildikó (2001): A multikulturális nevelésről a világban. Új Pedagógiai Szemle, 4. sz.
21. Chaim Potok (2007): November a küszöbön. Ulpius-ház Könyvkiadó, Budapest, 349
22. Prepuk Anikó (1997): A zsidóság Közép és Kelet-Európában a 19-20. században. Csokonai Kiadó, Debrecen 264
23. Raicsné dr. Horváth Anikó (2000): Cigány népismeret és pedagógia. A hét szabad művészet könyvtára, Zsámbék
24. Rostoványi Zsolt (2006): Együttélésre ítélve - Zsidók és palesztinok küzdelme a Szentföldért. Corvina Kiadó, Budapest, 445
25. Samovar, Larry A.-Porter, Richard E.-McDaniel, Erwin R. 820079. Communication between cultures. Belmont (CA), Wadsworth 534
26. Sándor Anna (2010): A zsidó Odessza. Alef Magazin 6. szám
27. Saranskij, Natan és Ron Dermer (2010): A demokrácia védelmében, Új Spirit Kft., 278
28. Sári Mihály (2008): Europäische Identität und die ungarische Zeit- und Raumbetrachtung. In: Europäische Identität. Nationen – Kulturen – Bildung. STIFTUNG HAUS der action 365, Frankfurt a.M. 113-121
29. Špiner Dušan (2008): Die Rolle der Unhiversität als Brücke zwischen den Kulturen. In:Brücken zwischen den Kulturen, STIFTUNG HAUS der action 365, Frankfurt a.M 75-83.
30. Torgyik Judit (2004.): Multikulturális társadalom, multikulturális nevelés. Új Pedagógiai Szemle, 4-5. sz.
31. Torgyik Judit-Karlovitz János Tibor (2006): Multikulturális nevelés. HEFOP, 2006., 228
32. Tusa Cecília (2003): A multikulturális nevelés létjogosultsága és szükségessége az Európai Unióban. Iskolakultúra, Bp., 2003. november, 47-58
33. Ujváry Péter (szerk.) (1929): Zsidó Lexikon Bp.
34. Veršik Anna (2003): O ruszkom jazyke evrejev. In: Die Welt der Slawen, XLVIII. Bd. 135-148.
35. Wichard, Rudolf (2006): Migration als soziales und politisches Grundphänomen. In: Migration in Geschichte und Gegenwart, STIFTUNG HAUS der action 365, Frankfurt a.M., 9-21

36. Zubkova, Jelena(2000): Poszlevojennoje szovjetszkoje obszsesztvo. Polityika i poszednyevnoszty 1945-1953. Rosszpen, Moszkva,
37. Zsidókérdés Kelet- és Közép-Európában Fejlődés-Tanulmányok Regionális sorozat 3 (1985) ELTE, Bp.525
38. <http://www.nemethsandor.hu/nemeth-sandor-natan-saranszkij-2010.html>
Letöltés: 2010. 12. 15
39. http://atv.hu/cikk/20100903_jpost_saranszkij_rock_sztarnak_udvozoltek_budapesten
Letöltés: 2010. 12. 15
40. http://www.hetek.hu/fokusz/201009/natan_saranszkij_beszede_a_hetek_kozeleti_klubban Letöltés: 2010. 12. 15
41. http://m.blogter.hu/431235/a_gulag_hose_natan_saranszkij Letöltés: 2010. 12. 15
42. http://www.evangelikus.hu/lapszemle/natan-saranszkij-beszedet-mondott-a-hetek-koezeleti-klubban?set_language=sk&cl=sk Letöltés: 2010. 12. 15
43. http://hvg.hu/velemeney/20100909_saranszkij_izrael_diktaturak Letöltés: 2010. 12. 15
40. http://de.wikipedia.org/wiki/Geschichte_der_Juden_in_Russland/Letöltés: 2011.05.17
45. http://www.bpb.de/themen/QP1NM5,0,0,Russische_Juden_in_Israel.html/Letöltés: 2011.06.10.
46. <http://de.wikipedia.org/wiki/Russen>/Letöltés: 2011.04.12.
47. http://de.wikipedia.org/wiki/Russische_Sprache/Letöltés: 2011.06.10.
48. (http://zsido.pontezit.hu/alef/cikk.php?instance_id=48&attach_id=2107)
Letöltés: 2011.06.17.
49. www.kitekintő.hu - Baumann Zsófia (2011). Izrael, a bevándorlók országa. Eu Integrációs Alap. Letöltés: 2011. márc.18.
50. foldrajz.ttk.pte.hu/magyarorszag/letoltes/szocjegyzet.doc/Letöltés: 2011.04.12.
51. <http://index.hu/belfold/tegnapiujsg/2008/03/21/1990> /Letöltés: 2011.07.20.
52. <http://www.mmart.hu/nol/infografika/tortenelem/izrael/index.swf>/Letöltés: 2011.07.25.

A szerző témához kapcsolódó publikációi

1. Modelle des Fremdsprachenunterrichts in EU. Portfolien im Unterricht. Német Tanítók VIII. Nyári Akadémiája, Baja EJF, 2000
2. EU nyelvoktatási modell. In: X. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus előadásainak válogatott gyűjteménye. Székesfehérvár, 2001
3. EU-nyelvoktatási modell bajai adaptálásban. In: A nyelv szerepe az információs társadalomban X. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus előadásainak válogatott gyűjteménye. Székesfehérvár 2001. pp. 145-151.
4. EU nyelvoktatási modell az LLL Program jegyében. In: Kutatások 2000 Baja, EJF, p. 69-76.
5. A nyelvoktatás hatékonyságának aktuális kérdései. In: Tanítóképzés és háttér. Nemzetiségi tanítóképzés, idegennyelv-oktatás, környezetvédelmi és műszaki kutatások 2001. az Eötvös József Főiskolán. p. 151
6. Interkulturális törekvések az idegen nyelvek/nemzetiségi nyelvek tanításában. In: Nyelvek Európai Éve (Szerk. Steinerné Molnár Judit) Baja, 2001. EJF p Előszó. In: Kutatások 2005 az Eötvös József Főiskolán (szerk.: Dr Steinerné dr Molnár Judit).EJF, Baja, pp.7-9
7. Nationalitätenlehrausbildung an der Eötvös-József-Hochschule in Frankenstadt/Baja. In: Deutsch als Nationalitätensprache an den Universitäten der Euroregion Donau-Kreisch-Mieresch-Theiss, Szeged-Temesvár-Novi-Sad, 2002
8. Offene Lernformen. In: Magyar tanítóként bajor iskolákban. Baja, EJF, 2002. p. 97.)
9. Nationalitäten-Lehrerausbildung in Ungarn, Baja. Nemzetközi Konferencia, Baden, 2003. április 1-4.
10. Offene Unterrichtsformen im Unterricht der EU-Länder MANYE Kongresszus, Győr, 2003. április 14-15.
11. Superlativ im Deutschen – Interkulturelle Zusammenhänge. In: Nyelvek és kultúrák találkozáa. Szerk. Székely Gábor. Nyíregyháza, 2003. pp. 43-59.
12. Fremdsprachenunterricht in Luxemburg. In: Kutatások 2003 az Eötvös József Főiskolán, Baja, 2003.
13. Rund um die EU. Handbuch für DaF-Lehrer. Baja, EJF, 2003, p. 70
14. Multikulturalitás megjelenése a nyelvoktatásban. EU-konform nyelvpolitika. In: Esélyek és kihívások az Európai Unióban. Nemzetközi Tudományos Konferencia. Apáczai Napok 2004. Tanulmánykötet, Győr, pp. 128-133

15. Az európai és nemzetközi dimenziók az idegen nyelv oktatásában. In: Kutatások 2004 az Eötvös József Főiskolán (szerk.: Dr Steinerné dr Molnár Judit, Dr Simon Miklós). EJF, Baja, pp.187-184.
16. Methodisches Fachwörterbuch zum Thema „Multikultureller Unterricht“ In: VII. Tantárgy-Pedagógiai Kutatások. Szerk.: Albertné Herbszt Mária. EJF, Baja, 2004. pp. 395-406
17. Das Sprachunterrichtsmodell der EU. In: VII-VIII.Sommerakademie für Deutschlehrer. Tagungsbeiträge 1999-2000. (Szerk. Peter Dines, Erdélyi Árpád) Baja-Ludwigsburg, 5-63.p.
18. Multikulturalitás Baján - egy felmérés tapasztalatai, tanulságai. In: Kutatások 2005 az Eötvös József Főiskolán (szerk.: Dr Steinerné dr Molnár Judit) EJF, Baja, pp. 73-83.
19. Innovative Efforts in Foreign Language Teaching In. Hungarian National and International Lifelong Learning Conference University of Pécs 29-30 April 2010. pp. 449-455.
20. Wörterbuch „Lebenslanges Lernen“. Eötvös József Kiadó, Baja, 2011. p. 267

A szerző témához kapcsolódó legfontosabb előadásai

1. Migration. Russen in der Welt, Internationale TEMPUS-Konferenz, Baden, 2003.
2. A multikulturalitás megjelenése a nyelvtanításban, EU konform nyelvpolitika és idegennyelv-oktatás. Esélyek és kihívások az Európai Unióban. Nemzetközi Tudományos Konferencia. Apáczai Napok, Győr, 2004.
3. Mehrsprachigkeit in der Welt, in der EU, in Ungarn. Konferenz „Interkulturelles Lernen“, Luxemburg, 2004
4. Der Fremdsprachennunterricht in Luxemburg. Die Problematik der Mehrsprachigkeit. XIV. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus, Nyíregyháza, 2004. ápr. 6.
5. Multikulturelles Lernen. XIII. Sommerakademie der Deutschlehrer. Baja, 2005. jún.20-22.
6. Multikulturalität und Interkulturalität. Apáczai Napok. Nemzetközi Tudományos Konferencia. Szekció: Többnyelvű Európa – többnyelvű szereplőkkel. Győr, 2005. okt. 20-22.
7. Neue Tendenzen im Fremdsprachenunterricht. KATHO, Belgium, Tourhout, 2007
8. Innovatív törekvések az idegen nyelv oktatásában. Magyar Tudomány Ünnepe. Baja. 2009. nov.3-4.

9. Idegen nyelv oktatás EU normák szerint. Tantárgy-pedagógiai Konferencia. Baja. 2009. nov.19-20.
10. Kommunikáció és egész életen át tartó nyelvtanulás. MELLaN Konferencia. ELTE, Budapest. 2009. dec.9.
11. Az idegen nyelvtanulás kihívásai. International Lifelong Learning Conference, D szekció Pécs, 2010
12. Innovative Bemühungen im Fremdsprachenunterricht. (német nyelven). 3 rd International Conference for Theory and Practice in Education. Békéscsaba, 2010. máj. 27-29.
13. Unterrichtsmodelle in der EU. Regionen – Regionalität (Lissabon-Strategie) Gorzow (Lengyelország), 2010. okt. 21-22.
14. Geographische Region- Verwaltungsregion-Multikulturelle Region: die Region . Batschka, Arion Nemzetközi Konferencia, Gorzów Wielkopolski, 2010
15. Russen in Israel. Tagung der Wissenschaften, Bécs, 2011

Forrás- és ábrajegyzék*

- Els van Diggele, 2005 [1]
<http://de.wikipedia.org/wiki/Russen> [2]
<http://foldrajz.ttk.pte.hu/magyarorszag/letoltes/szocjegyzet.doc> [3]
D. Papademetriou 1993. OECD conference Rome [4]
Torgyik, 2006 [5]
Torgyik, 2004 [6]
Mihály, 2001 [7]
Tusa, 2003 [8]
Banks, 2001 [9]
Lázár, 2001 [10]
Allport, 1999 [11]
Boreczky, 2000 [12]
Raicsné, 2000 [13]
Banks, 2001 [14]
Torgyik Judit, Karlovitz János Tibor, 2006 [15]
www.kitekintó.hu 2011 [16]
Rostoványi, 2006 [17]
Babel, 1986 [18]
Komlós, 1997 [19]
Gereben, 2000 [20]
Gereben, 2003 [21]
Gereben, 1989 [22]
Zsidó kérdés, 1985 [23]
Hódos, 1990 [24]
oroszvilag.hu [25]
oroszvilag.hu [26]
oroszvilag.hu [27]
oroszvilag.hu [28]
Sándor, 2010 [29]
http://zsido.pontezit.hu/alef/cikk.php?instance_id=48&attach_id=2107 [30]
Els van Diggele, 2005 [31]
www.kitekintó.hu, 2011 [32]

<http://index.hu/belfold/tegnapiujsag/2008/03/21/1990> [33]
www.mmart.hu/nol/infografika/tortenelem/izrael/index.swf [34]
Central Bureau of Statistics (CBS), Jewish Agency of Israel, 2008 [35]
Gereben, 1992 [36]
Baumann Zsófia: Izrael a bevándorlók országa. In www.kitekintő.hu [37]
Saranszkij, 2010 [38]
Potok, 2007 [39]
www.szombat.org/archivum [40]
Green, D. B. 2003 [41]
Zoltán András/Veršik, 2003 [42]
Zoltán András, 2003 [43]
Veršik, 2003 [44]
Zoltán András, 2003 [45]
Fishman, 1981 [46]
Mihály Botond, 2010 [47]
Podolsky, 1992 [48]
Kulcsár, 2003 [49]

* A kurzort a [számra] állítva, a Ctrl + bal egérgombbal való kattintásra megjeleníti a hivatkozást a szövegben